

LAB-ammattikorkeakoulu
Liiketalous Lappeenranta
Tradenomi
Laskentatoimi

Niko Lignell

Tilintarkastusvelvollisuus Pohjoismaissa

Opinnäytetyö 2020

Tiivistelmä

Niko Lignell

Tilintarkastusvelvollisuus Pohjoismaissa, 83 sivua

LAB-ammattikorkeakoulu

Liiketalous Lappeenranta

Tradenomi

Laskentatoimi

Opinnäytetyö 2020

Ohjaaja: lehtori Teija Launiainen, LAB-ammattikorkeakoulu.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, tulisiko Suomen keventää mikroyritysten tilintarkastusta, kuten Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä vuonna 2018 esitti. Yksi tutkimuksen painopisteistä on siis ollut lakisääteisen tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvot. Tämän lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa Pohjoismaisesta tilintarkastuksesta, pääpainopisteinään Suomi, Ruotsi ja Norja.

Opinnäytetyö on laadittu laadullisena tutkimuksena. Opinnäytetyö aloitettiin käsittelemällä tilinpäätöstä yleisesti ja tutkimalla Suomen nykyistä tilintarkastusmallia. Tämän jälkeen käsiteltiin Ruotsin ja Norjan tilintarkastusmalleja sekä, millaisia vaikutuksia tilintarkastusrajojen nostamisella oli tietyillä osa-alueilla: yritysten talous, kirjanpidon ja tilinpäätösten laatu, sekä talousrikokset. Nämä osa-alueet sekä muita tutkimuksia käsittelemällä pyrittiin luomaan käsitystä, millaisia vaikutuksia Suomessa tilintarkastusrajojen nostamisella olisi yrityksiin sekä yhteiskuntaan. Opinnäytetyössä on myös käsitelty yleisluonteista tarkastusta ja millaisen vaihtoehdon se tarjoaa mikroyritysten tilinpäätösten informaation varmentamiseen.

Opinnäytetyö tukee tilintarkastuksen merkittävää roolia sekä yhteiskunnassa että liike-elämässä. Tutkimustulokset osoittavat, että tilintarkastusrajojen korottaminen mikroyritysten raja-arvoihin ei kuitenkaan ole paras tapa keventää mikroyritysten hallinnollista taakkaa ja aikaansaada kustannussäästöjä. Kansainvälisten tilintarkastusstandardien mukainen yleisluonteinen tarkastus tarjoaa vartenotettavan vaihtoehdon perinteiselle tilintarkastukselle. Yleisluonteinen tarkastuksen käyttöönotto mikroyritysten tilinpäätösten oikeellisuuden varmentamiseen vaatii kuitenkin lisäselvityksiä.

Asiasanat: Tilintarkastusvelvollisuus, tilintarkastusrajat, yleisluonteinen tarkastus, mikroyritys, hallinnollinen taakka

Abstract

Niko Lignell

Statutory Audit Obligation in the Nordic Countries, 83 Pages

LAB University of Applied Sciences

Business Administration, Lappeenranta

Degree Programme in Business Administration

Accounting

Bachelor's Thesis 2020

Instructor: Ms Teija Launiainen, Senior lecturer, LAB University of Applied Sciences

The main objective of the research was to examine if Finland should raise its national audit thresholds as the Ministry of Employment and the Economy suggested in 2018. The secondary objective of the research was to collect data on auditing in the Nordic countries, mainly focusing on Finland, Sweden and Norway.

This research was carried out as a qualitative research. In the beginning, the research covers financial statements and auditing model overall in Finland. Afterwards, the research covers Sweden's and Norway's auditing models and how the audit reforms have affected them. The purpose of studying Norway's and Sweden's audit reforms, was to learn what kind of consequences there could be if Finland had the audit reform as the Ministry suggested.

Like many other researches, this research also indicates that auditing has a remarkable role in the society and business life. The results of the study also show that raising audit thresholds to the Finnish microenterprise thresholds is not the best way to minimize regulatory burden for Finnish SMEs. The extended review, regulated by the International Auditing Standards, offers a potential option to verification of microenterprise's financial statements. The implementation of the extended review, however, might require further investigation.

Keywords: statutory audit obligation, audit threshold, extended review, microenterprise, regulatory burden

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Tutkimus.....	8
2.1	Tutkimusongelmat, tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset.....	10
2.2	Tiedonhankinta ja teoreettinen viitekehys.....	11
3	Yritysten kokoluokat ja tilinpäätös.....	13
4	Tilintarkastus.....	18
4.1	Tilintarkastusvelvollisuus ja tilintarkastus.....	18
4.2	Hallinnon tarkastus.....	20
4.3	Tilintarkastuksen hyödyt.....	24
4.4	Vapaaehtoinen tilintarkastus.....	27
4.5	EU ja kansainväliset tilintarkastusstandardit.....	29
5	Tilintarkastusvelvollisuus Ruotsissa ja Norjassa.....	32
5.1	Ruotsi.....	32
5.2	Lakimuutoksen seurauksia Ruotsissa.....	35
5.2.1	Yritysten talous ja kasvu.....	35
5.2.2	Tilinpäätösten ja kirjanpidon laatu.....	37
5.2.3	Talousrikokset.....	39
5.3	Norja.....	41
5.4	Lakimuutoksen seurauksia Norjassa.....	43
5.4.1	Kustannussäästöt.....	44
5.4.2	Kirjanpidon laatu.....	48
5.4.3	Talousrikokset.....	50
5.4.4	Kirjanpito- ja tilintarkastusala.....	53
6	Suomalaisten mikroyritysten tilintarkastuksen keventäminen.....	54
6.1	Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän muistio tilintarkastuslain määräyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä.....	54
6.2	Rajojen nostamisen vaikutuksia.....	58
6.2.1	Kustannussäästöt ja hallinnollinen taakka.....	59
6.2.2	Kirjanpidon ja tilinpäätösten laatu.....	61
6.2.3	Talousrikokset.....	63
6.3	Yleisluonteinen tarkastus.....	66
7	Kyselytutkimukset.....	69
7.1	Tilintarkastuksen merkitys.....	70
7.2	Tilintarkastusrajojen nosto.....	73
7.3	Yleisluonteinen tarkastus.....	76
8	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	78
	Lähteet.....	83

Termit ja lyhenteet

ISA-standardit	ISA-standardit on lyhenne englanninkielisistä sanoista International Standards on Auditing. ISA-standardit tunnetaan myös kansainvälisinä tilintarkastusstandardeina.
Riksrevisionen	Ruotsin valtiontalouden tarkastusvirasto
TEM	Työ- ja elinkeinoministeriö
TTL	Tilintarkastuslaki

1 Johdanto

Ensimmäinen varsinainen tilintarkastuslaki (myöhemmin TTL) astui voimaan Suomessa vuonna 1994. Sen jälkeen TTL:ssa on toteutettu muutama lain kokonaisuudistus ja useita lakimuutoksia. Tilintarkastuslaki on luonteeltaan yleislaki, jota sovelletaan monien erilaisten toimijoiden, sekä voittoa tavoittelevien että voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen ja säätiöiden tilintarkastukseen. Lakia muutettaessa onkin huomioitava eri alojen tarpeet ja muutosten vaikutukset monelta eri kannalta. TTL soveltuu kuitenkin vain yksityisoikeudellisten oikeushenkilöiden (yhteisöt ja säätiöt) tilintarkastukseen, ei valtion tai kunnan tilintarkastukseen, jonka osalta on säädetty erikseen. Tilintarkastuksesta ja hallinnon tarkastuksesta on myös tarkempia määräyksiä yhteisöjä ja säätiöitä koskevassa erityislainsäädännössä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 13.)

Vuoden 2018 loppupuolella Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) pohti kevennettyä tilintarkastusta mikroyrityksille. TEM:n määrä oli selvittää, että olisiko tilintarkastuksen keventäminen oikea tapa helpottaa mikroyritysten taakkaa. TEM muodosti selvitystä varten työryhmän. Ministeriön työryhmä esitti alun pitäen, että mikroyritykset pitäisi vapauttaa tilintarkastuspakosta. Lakiluonnos eteni syksyllä jo lausuntokierrokselle. Kovan vastustuksen takia TEM kuitenkin ilmoitti, ettei se viekään lakia eduskuntaan. Tämän jälkeen alettiin selvittämään, että olisiko kevennetty tarkastus oikeampi tapa keventää pienyritysten sääntelyä ja parantaa niiden kilpailukykyä. Tällä hetkellä tilintarkastuspakko koskee noin 60 000 – 75 000 yritystä (Hertsu 2018a).

Aiheena pienyritysten tilintarkastuksen keventäminen on varsin merkittävä, sillä pien- ja mikroyritykset ovat erittäin tärkeä osa Suomen kansantaloutta. Suomessa on 286 934 yritystä (Tilastokeskus, Yritysrekisteri 2017) pois lukien maa-, metsä- ja kalatalous. Ne työllistävät 1,4 miljoonaa ihmistä ja tuottavat veroja, joilla maksetaan palveluita kaikille. Yrityksistä 93,2 prosenttia on alle 10 hengen yrityksiä. (Suomen yrittäjät 2019.)

Suomen alhaiset tilintarkastusrajat ovat herättäneet yleisesti paljon keskustelua. Pien- ja mikroyritysten keskuudessa tilintarkastus on saanut kritiikkiä muun muassa sen aiheuttamasta hallinnollisesta taakasta ja kustannuksista. Heidi Aakala

(2006) on Pro gradu –tutkielmassaan Tilintarkastuksen arvo pienyritykselle, haastatellut pienyritysten toimitusjohtajia liittyen tilintarkastukseen. Osa haasteluista toimitusjohtajista näkee tilintarkastuksen hyödyt pienempinä kuin sen aiheuttamat kustannukset.

TEM:n ehdotus kohtasi paljon vastustusta sekä kannatusta. Suomen nykyiset tilintarkastusrajat ovat yhdet Euroopan matalimmista tällä hetkellä. Kevennetty tarkastus on käytössä erilaisina versioina ainakin Ruotsissa, Norjassa, Virossa ja Tanskassa.

Lausuntokierroksella vapautusta vastusti 26 kaikista 43:sta lausunnon antajasta. Kovia vastustajia olivat muun muassa Finanssiala ja tilintarkastusala. Harmaan talouden takia myös verottaja ja poliisi vastustivat esitystä. Pakon poistoa kannattivat etenkin Suomen Yrittäjät ja Keskuskauppakamari. Elinkeinoelämän keskusliitolla ja Helsingin pörssillä ei ollut kantaa. (Hertsi 2018b.)

Suomen Tilintarkastajat Ry on verkkosivuillaan julkaissut useaan otteeseen kritiikkiä koskien TEM:n ehdotusta. Suomen Taloushallintoliitto Ry on kuitenkin julkisesti kannattanut tilintarkastusrajojen nostoa. Se on kommentoinut asiaa muun muassa seuraavasti: ” Tilinpäätösdirektiivin mukaan tilintarkastus voi olla hallinnollinen rasite pien- ja mikroyrityksille, ja jäsenmaiden olisi hyvä olla asettamasta lakisääteistä tilintarkastusvelvollisuutta tälle kokoluokalle ilman perusteita. Suomessa ei ole keskimääräistä enempää harmaata taloutta tai talousrikollisuutta, joiden johdosta meidän olisi pidettävä yllä muita maita kireämpiä tilintarkastusvelvollisuuden rajoja” (Alakare et al. 2018).

Luonnollisesti myös Suomen Yrittäjät on kannattanut tilintarkastusrajojen nostamista. Lausunnossaan TEM:lle, Suomen Yrittäjät ovat kommentoineet muun muassa seuraavasti: ”Kannatamme ehdotusta nostaa tilintarkastusrajoja ja katsomme, että hallituksen esitys on tarpeellinen ja perusteltu. Katsomme, että hallituksen esitys on tilinpäätösdirektiivin ja hallitusohjelman tavoitteiden mukainen. Tilintarkastuksen teettäminen on aina kustannus, minkä vuoksi siitä vapauttaminen keventäisi yritysten hallinnollista taakkaa ja toisi mikroyrityksille säästöjä. Yritysten tilintarkastuksen ei pitäisi lähteä lain edellyttämästä pakosta, vaan omistajien tarpeesta. Tilinpäätösdirektiivin mukaan tilintarkastus voi olla

hallinnollinen rasite pien- ja mikroyrityksille, ja jäsenmaiden olisi hyvä olla asettamatta lakisääteistä tilintarkastusvelvollisuutta tälle kokoluokalle ilman perusteita”. (Suomen Yrittäjät 2018a.)

Vuonna 2010 Ruotsissa luovuttiin pienten yritysten tilintarkastusvelvollisuudesta. Tilintarkastus säädettiin vapaaehtoiseksi osakeyhtiöille, joilla ylittyi kahden peräkkäisen tilikauden aikana enintään yksi seuraavista rajoista: 1) liikevaihto 300 000 euroa, 2) tase 150 000 euroa tai 3) työntekijöitä on keskimäärin kolme (Suomen Tilintarkastajat Ry 2018c). Ruotsissa tilintarkastusrajojen nostamisella tavoiteltiin hallinnollisen taakan keventämistä, säästöjä ja lisää kasvua yrityksille.

Vuonna 2011 myös Norja luopui pienten yritysten tilintarkastusvelvollisuudesta. Verrattuna Ruotsiin ja Suomeen Norjalla on huomattavasti korkeammat rajat. Norjassa tilintarkastus säädettiin vapaaehtoiseksi osakeyhtiöille, joilla ylittyi kahden peräkkäisen tilikauden aikana enintään yksi seuraavista rajoista: 1) liikevaihto 625 000 euroa, 2) tase 2 500 000 euroa tai 3) työntekijöitä on keskimäärin kymmenen.

Lausuntokierroksen negatiivisen palautteen ja lisäselvityspyyntöjen vuoksi Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä alkoi 2019 vuodenvaihteessa tutkimaan kevyempää tarkastusta vaihtoehtona pienimmille yrityksille tilintarkastuksen sijaan. Suomen Tilintarkastajat ry on ehdottanut työ- ja elinkeinoministeriön kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmistelevässä työryhmässä, että tilintarkastukselle valinnaiseksi vaihtoehdoksi mahdollistettaisiin yleisluonteinen tarkastus (Suomen Tilintarkastajat 2019b). Ehdotuksen mukaan nykyiset tilintarkastusrajat ylittävälle yrityksille annettaisiin valinnanvapaus tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tarkastuksen väliltä. Yleisluonteinen tarkastus on niin sanottu rajoitetun varmuuden antava tarkastuskeino, joka on käytössä jossain muodossa esimerkiksi Virossa ja Tanskassa.

2 Tutkimus

Opinnäytetyö käsittelee Pohjoismaista tilintarkastusvelvollisuutta. Opinnäytetyö laadittiin kvalitatiivisena-, eli laadullisena tutkimuksena.

Kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jonka avulla pyritään löytämään tietoa ilman tilastollisia menetelmiä tai muita vastaavia keinoja. Kvalitatiivinen tutkimus perustuu sanojen sekä lauseiden käyttämiseen tutkimuksen perustana. Tarkoituksena on kuvata, ymmärtää sekä tulkita tutkittavaa ilmiötä. (Kananen 2014.)

Laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistämisessä voi erottaa kaksi eri osaa. Ensinnäkin aineistoa tarkastellaan aina vain tietyistä teoreettismetodologisesta näkökulmasta. Aineistoa tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota vain siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kulloisenkin kysymyksenasettelun kannalta ”olennaista”, vaikka samassakin tutkimuksessa aineistoa voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Joka tapauksessa näin analyysin kohteena oleva tekstimassa tai vaikkapa kuva-aineisto pelkistyy hieman hallittavammaksi määräksi erillisiä ”raakahavaintoja”. Pelkistämisen toisen vaiheen ideana on edelleen karsia havaintomäärää havaintojen yhdistämisellä. Erilliset raakahavainnot yhdistetään yhdeksi havainnoksi tai ainakin harvemmaksi havaintojen joukoksi. Tähän päästään etsimällä havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä tai muotoilemalla sääntö, joka tältä osin pätee poikkeuksetta koko aineistoon. (Alasuutari 2011.)

Opinnäytetyö on laadittu yllä olevan Alasuutari (2011) esittelemän kaavan mukaisesti. Opinnäytetyössä hyödynnettävää aineistoa tarkasteltaessa on pyritty kiinnittämään huomiota ainoastaan teoreettisen viitekehyksen kannalta olennaisiin asioihin sekä havaintoihin. Tämän jälkeen erillisiä raakahavaintoja on yhdistelty yhdeksi tai ainakin harvemmaksi havaintojen joukoksi. Opinnäytetyössä raakahavainnoista on pyritty löytämään yhteinen piirre: tilintarkastusvelvollisuus ja tilintarkastuksen keventäminen. Tätä kuitenkin rajoittaa huomattavasti se, että mikro- ja pienyritysten tilintarkastuspakosta luopumisen vaikutuksia ei ole tutkittu erityisen paljoa. Opinnäytetyön teoriassa hyödynnetään olemassa olevaa kirjallisuutta tilintarkastuksesta ja kirjanpidosta sekä näihin liittyviä tieteellisiä artikkeleita. Tiedonhankinnasta lisää luvussa 2.2 Tiedonhankinta ja teoreettinen viitekehys.

2.1 Tutkimusongelmat, tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset

Pohjoismaat muodostavat maantieteellisen ja kulttuurisen alueen Euroopan pohjoisosassa. Pohjoismaihin kuuluvat Suomi, Norja, Ruotsi, Tanska ja Islanti. Myös Tanskan itsehallinnolliset alueet, Färsaaret ja Grönlanti sekä Suomen itsehallinnollinen maakunta Ahvenanmaa lasketaan Pohjoismaihin.

Opinnäytetyö on luonteeltaan kartoittava, sillä vastaavanlaista tutkimusta ei ole aiemmin toteutettu. Opinnäytetyössä pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimusongelmiin:

- Tulisiko Suomen nostaa lakisääteisen tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvoja mikroyritysten raja-arvojen tasolle?
- Minkälaisia vaikutuksia tilintarkastusrajojen nostamisella voisi olla Suomessa?
- Minkälaisen vaihtoehdon yleisluonteinen tarkastus tarjoaa mikroyritysten tilinpäätösinformaation varmentamiseen?

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietoa Pohjoismaisesta tilintarkastuksesta, pääpainopisteinään kuitenkin Suomi, Ruotsi ja Norja. Opinnäytetyö suoritetaan tutkimalla Suomen, Ruotsin ja Norjan nykyisiä tilintarkastusmalleja. Opinnäytetyössä tutkitaan mikroyritysten hallinnollisen taakan keventämistä tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvoja nostamalla. Tämän lisäksi opinnäytetyössä tutkitaan millaisia vaikutuksia tilintarkastusrajojen nostamisella voi olla tietyillä osa-alueilla: yritysten talous, kirjanpidon ja tilinpäätösten laatu, sekä talousrikokset. Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole tuoda uusia näkökulmia esimerkiksi haastatteluilla, vaan tarkoituksena on pitäytyä jo aiemmin tehtyjen selvitysten vertailussa ja analysoinnissa. Tutkimalla Ruotsin ja Norjan tilintarkastusmalleja ja lakimuutosten seurauksia, tuottaa opinnäytetyö lukijalleen käsityksen millaisia seurauksia Suomessa on mahdollisesti nähtävissä, mikäli se siirtyisi kevennettyyn tilintarkastukseen.

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia, että tulisiko Suomen siirtyä kohti kevennettyä tilintarkastusta, niin kuin TEM vuonna 2018 esitti. Yksi opinnäytetyön painopisteistä on siis tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvot. Opinnäytetyö pyrkii muodostamaan lukijalleen mielipiteen siitä, että ylittääkö kevennetyn tilintarkastuksen

hyödyt mahdolliset haitat, peilaten naapurimaiden kokemuksiin tilintarkastusrajojen nostamisesta. Kuten aiemmin Johdanto -luvussa mainittiin, on kevennetty tilintarkastus aiheena herättänyt sekä kannatusta että vastustusta. Opinnäytetyön tavoitteena on auttaa lukijaa ymmärtämään Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän esityksen kannattajien, että vastustajien näkökulmat.

Aiheen rajauksen jälkeen tuli esiin lisää tietoa yleisluonteisesta tarkastuksesta, joka on hyvä ottaa mukaan opinnäytetyöhön, sillä se tarjoaa yhden mahdollisuuden mikroyritysten tilinpäätösinformaation varmentamiseen. Yleisluonteista tarkastusta ei kuitenkaan käsitellä opinnäytetyössä yhtä laaja-alaisesti kuin tilintarkastusrajojen nostamista.

2.2 Tiedonhankinta ja teoreettinen viitekehys

Tilintarkastuslaki on yleislaki, joka sääntelee varsin erilaisissa yhteisöissä ja säätiöissä tehtävää tilintarkastusta. Joidenkin oikeushenkilöiden tilintarkastuksesta (ml. hallinnon tarkastuksesta ja lakisääteisestä tilintarkastusvelvollisuudesta) on lisäksi täydentävää sääntelyä yhteisöä tai säätiötä koskevassa lainsäädännössä. Tilintarkastukseen vaikuttaa nykyisin vahvasti EU-lainsäädäntö, jonka pohjalta tilintarkastuslakia on kehitetty, ja kansainväliset tilintarkastusstandardit (myöhemmin ISA-standardit). (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 3.)

Tilintarkastuslaki (1141/2015) tuli voimaan 1.1.2016. Tilintarkastuslakiin tehtiin merkittäviä muutoksia lainmuutoksella (622/2016), joka tuli voimaan 19.8.2016. Näiden lakimuutosten yhteydessä muuttuivat useat muut lait. Tilintarkastajajärjestelmää koskeva sääntely on keskitetty nyt yhteen tilintarkastuslakiin. Uuden tilintarkastuslain myötä yksityisen ja julkisen sektorin tilintarkastajien erilliset järjestelmät lakkautettiin ja siirryttiin tilintarkastuslaissa säänneltyyn uuteen järjestelmään 1.1.2016 lukien. Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuksesta annettiin uusi laki (1142/2016), joka tuli voimaan samanaikaisesti tilintarkastuslain kanssa 1.1.2016. (Horsmanheimo et al. 2017a.)

Lakien ja asetusten tuomista uudistuksista huolimatta tilintarkastus on toimintona pysynyt lähes muuttumattomana. Tilintarkastus on ennen kaikkea kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon laillisuustarkastusta ja ulkopuolisten sidosryhmien edun

valvomista. Tarkastuksen luonteen stabiiliudesta huolimatta tilintarkastuksen toimintaympäristö on kokenut paljon muutoksia – etenkin 2000-luvulla alkanut kansainvälisen viitekehyksen korostuminen ovat tuoneet omat haasteensa tilintarkastukselle. Kansainvälisyys on lisännyt muun muassa tilintarkastukseen liittyviä odotuksia ja vaatimuksia, lisännyt valvontaa ja säännösten määrää. Kansallista lainsäädäntöä joudutaan sopeuttamaan entistä enemmän huomioiden myös globaalilta tasolta tulevia säädöksiä, kuten EU:n direktiivejä ja asetuksia. (Nikulainen 2019.)

Tilinpäätösdirektiivin (2013/34/EU) lähtökohta on, että pienten yritysten vuositilinpäätöksiin ei tulisi kohdistaa tilintarkastusvelvollisuutta, koska tilintarkastus voi olla merkittävä hallinnollinen rasite tähän kokoluokkaan kuuluville yrityksille, ja usein samat henkilöt ovat sekä yrityksen omistajia että johtajia, jolloin ulkopuoliselle varmennukselle ei ole suurta tarvetta. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin määrätä tilintarkastuksesta pienille yrityksille, niiden ja tilinpäätösten käyttäjien erityisolosuhteet ja -tarpeet huomioon ottaen. Direktiivi perustuu ”pienet ensin” -periaatteelle, ja sisältää useita helpotuksia sekä pien- että mikroyrityksille. Pienyritykset ovat määritelmän mukaan kooltaan sellaisia, että niiden osalta ylittyy enintään yksi seuraavista (EUR): tase 4 000 000, liikevaihto 8 000 000 ja työntekijät 50 (art. 3). Jäsenvaltioilla on mahdollista asettaa taseen ja liikevaihdon rajat tätäkin korkeammalle, kuitenkin enintään niin, että rajat ovat tase 6 000 000 ja liikevaihto 12 000 000. Suomi hyödynsi tätä mahdollisuutta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 63-64.)

Opinnäytetyö on vahvasti sidottu Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän vuoden 2018 muistioon tilintarkastuslain määrätyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä. Vastaavaa tutkimusta Pohjoismaisesta tilintarkastuksesta ei ole vielä tehty, jonka vuoksi tutkimuksessa käytettävät lähteet hajautuvat lukuisiin eri lähteisiin eri kielillä. Opinnäytetyötä on osittain rajoittanut se, että suurin osa Ruotsia ja Norjaa käsittelevistä tutkimuksista on laadittu niiden kotimaisilla kielillä. Opinnäytetyössä hyödynnetään muun muassa Ruotsin valtion teetättämää tutkimusta valtion siirtymisestä kevennettyyn tilintarkastukseen vuonna 2010. Riksrevisionen on julkaissut ”Abolition of audit obligation for small limited companies -

a reform where costs outweigh benefits” -nimisen tutkimuksen uusien tilintarkastusrajojensa seurauksista.

Lisäksi Norjan tilintarkastusrajojen nostamisesta on tuotettu vastaavaa tutkimusta. *International Journal of Accounting and Taxation* on julkaissut lehdessään tutkimuksen ”Abolition of Statutory Audit Obligation of Small Limited Liability Companies in Norway. Should Tax Evasion Inclined Industries be Excepted?”. Lakimuutoksen jälkeen myös Norjan Valtiovarainministeriö aloitti tutkimuksen lakimuutoksesta. Monet analyysit lakimuutoksen seurauksista perustuvat Norjan Veroviraston (Skatteetaten) keräämään informaatioon. Norjan Elinkeinoministeriön pyynnöstä Langli (2015) on kirjoittanut englanninkielisen tiivistelmän ”Evaluation of a change in the Norwegian legislation: The effects of making audit voluntary for small firms”.

Opinnäytetyössä hyödynnetään kansainvälisiä tutkimuksia liittyen kevennettyyn sekä vapaaehtoiseen tilintarkastukseen. Kansainvälisellä tasolla vapaaehtoinen tilintarkastus on ollut vuosien varrella varsin suosittu tutkimuskohde. Tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvojen nostoon liittyviä laajoja tutkimuksia ei erityisemmin ole laadittu. Aiheisiin liittyviä hyödyllisiä artikkeleita on julkaistu eri tutkimussivustoilla, esimerkiksi *Accounting Review*:ssa Lennox et al. (2011) julkaisema ”Voluntary audit versus mandatory” artikkeli. Opinnäytetyö ei kuitenkaan koostu pelkistä artikkeleista vaan siinä on hyödynnetty paljon tietokirjallisuutta tilintarkastuksen eri osa-alueista.

3 Yritysten kokoluokat ja tilinpäätös

Tässä luvussa on tarkoituksena käsitellä lyhyesti kirjanpitolain yritysten kokoluokat sekä tilinpäätös ja mitä se pitää sisällään, varsinkin pk-yritysten osalta. Samalla tässä luvussa pyritään kehittämään tilinpäätöksen vähimmäisisältöön perehtymättömille käsitys tilinpäätöksen asiasisällöstä ja mikä tekee siitä niin tärkeän.

Tilinpäätös on kultakin tilikaudelta laadittava laskelma, joka osoittaa yrityksen tilikauden tuloksen ja varallisuusaseman. Kirjanpitolain 3:1.1 mukaan tilinpäätös sisältää taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja niiden liitteinä ilmoitettavat

tiedot, eli liitetiedot. Tilinpäätöksessä esitettävässä tuloslaskelmassa, taseessa ja rahoituslaskelmassa tulee esittää kustakin erästä vertailutieto edelliseltä tilikaudelta. Varojen hankintaa ja niiden käyttöä selvittävä rahoituslaskelma tulee kuitenkin laatia vain, mikäli kirjanpitovelvollinen on suuryritys tai yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö. Rahoituslaskelman lisäksi tiettyjen kirjanpitovelvollisten, kuten suuryritysten, julkisten osakeyhtiöiden ja yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen, tulee liittää tilinpäätökseensä kirjanpitolain 3:1a:ssa tarkoitettu toimintakertomus. Rahoituslaskelma ja toimintakertomus eivät siis yleisesti koske pieniä kirjanpitovelvollisia.

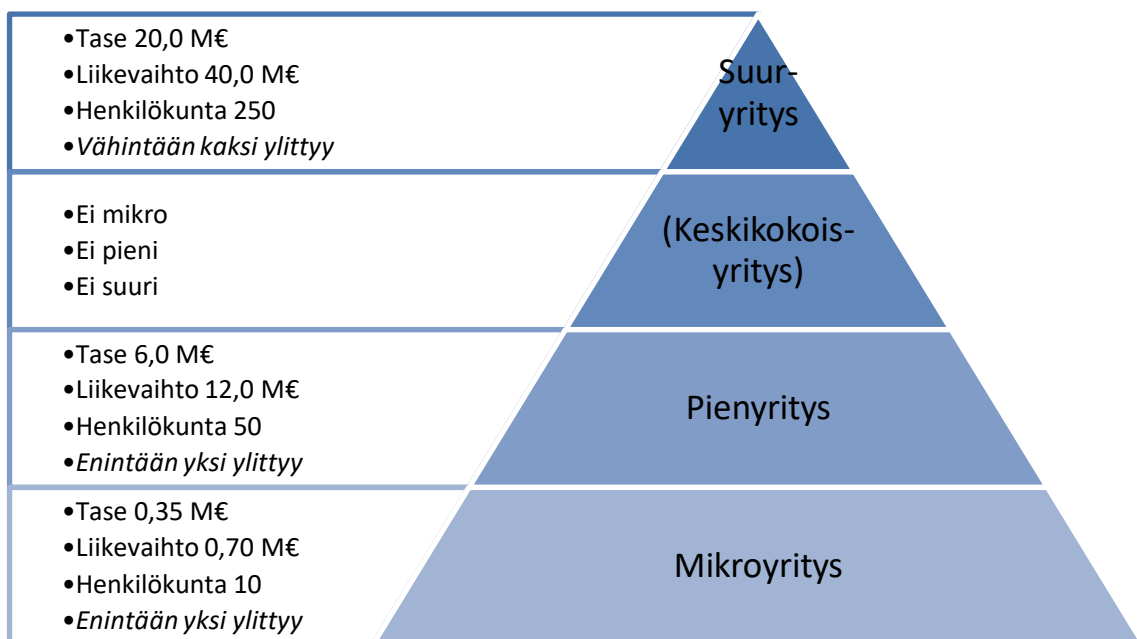
Tilinpäätös ja mahdollisesti toimintakertomus ovat yrityksen ulkopuolisille tärkeitä informaation lähteitä. Tilinpäätöksen tulee antaa yrityksen ulkopuolisille tarkastelijoille oikea ja riittävä kuva kirjanpitovelvollisen taloudellisesta asemasta sekä tilikauden tuloksesta. Tilinpäätöksellä on yrityksille ja niiden omistajille suuri merkitys voitonjaon ja muun varojenjaon kannalta (Leppiniemi et al. 2010, 28).

Kirjanpitolaki ei ole ainoa laki, jossa säädellään tilinpäätöksen laatimisesta. Tilinpäätöksen laatimista ja sen asiasisältöä on säädelty myös kirjanpitoasetuksessa, pien- ja mikroyrityksen asetuksessa tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista (yleisesti tunnettu PMA:na). Osakeyhtiöissä tämän lisäksi tilinpäätöksen laatimista sääntelee osakeyhtiölain 8 luvun säännökset. Osakeyhtiölaki täydentää kirjanpitoasetuksen säännöksiä, erityisesti yhtiön pääomasta esitettäviä tietoja.

Kirjanpitolain keskeinen periaatteellinen lähtökohta on pienten ja keskisuurten yritysten hallinnollisen taakan keventäminen. Vuonna 2013 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston tilinpäätösdirektiivissä (2013/34/EU) tätä periaatteilista lähtökohtaa kutsutaan pienet ensin -periaatteeksi. Tilinpäätösdirektiivissä näkökulma on näin ollen siirtynyt suuryrityksistä pk-yritysten toimintaedellytysten tukemiseen lähinnä hallinnollisia rasitteita keventämällä. Periaatteen noudattaminen on EU:n jäsenvaltioille niiltä osin velvoittava, että kansallisissa säännöstoissa direktiivissä esitettyjä pienyrityshelpotuksia tiukempien informaatiovaatimusten asettaminen ei ole sallittua. Pienet ensin -periaate on tuonut raja-arvot mikrokoisille ja pienille kirjanpitovelvollisille. Vuoteen 2016 asti kirjanpitolakimme säätöi vain ”pienen kirjanpitovelvollisen” raja-arvoista taseen loppusumman, liikevaihi-

don ja työntekijöiden keskimääräisen lukumäärän osalta. Käytännössä aikaisempi kirjanpitolaki jaotteli kirjanpitovelvolliset kokonsa puolesta vain kahteen luokkaan: pieniin kirjanpitovelvollisiin ja muihin kirjanpitovelvollisiin. (Haaramo et al. 2018.)

Kirjanpitolaki uudistui 1.1.2016 ja sen myötä uudistui myös kirjanpitoasetus. Kirjanpitoasetuksen rinnalle tuli pien- ja mikroyrityksiä varten valtioneuvoston asetus pien- ja mikroyrityksen tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista. Uudistus perustuu Euroopan parlamentin ja neuvoston tilinpäätösdirektiiviin, jonka tarkoituksena on mm. keventää sääntelyä etenkin pienyritysten osalta. (PwC Suomi 2016.)

Kuvio 1. Kirjanpitolain 1:4a-c §:ien mukaiset yritysten kokoluokat. (Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.)

Yritysten kokoluokan määrittäminen on olennaista tilinpäätöksen laatimisessa. Kuviota 1 käsitellään ja hyödynnetään usein opetustarkoituksessa kirjanpidon perusteiden alkuvaiheessa. Kirjanpitolaki tunnistaa kolme luokkaa: mikro-, pien- ja suuryrityksen. Kuvio 1 kuitenkin sisältää neljä kokoluokkaa, sillä ”keskikokoisyrittysten” luokka on yleisesti tunnettu käsite, vaikkei sitä erikseen mainitakaan kirjanpitolaisissa. Luokittelulla on vaikutusta mm. konsernitilinpäätöksen, rahoituslaskelman ja toimintakertomuksen laadintavelvollisuuteen sekä liitetietojen esittämiseen (Rasinaho 2019, 16).

Kokoluokka	Laatimisvelvollisuus				Sovellettavat säännökset		
	Tilinpäätöksen rekisteröinti	Toimintakertomus	Rahoituslaskelma	Konsernitilinpäätös	KPL	KPA	PMA
Mikroyritys	Kyllä	Ei	Ei	Ei	Kyllä	Ei ***	Kyllä
Pienyritys	Kyllä	Ei*	Ei	Ei	Kyllä	Ei ***	Kyllä
Keskikokoisyri-tytys	Kyllä	Kyllä	Ei**	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei
Suuryritys	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei

*) Toimintakertomustietoja annettava kuintekin tarvittaessa liitetietoina, mikäli oikean ja riittävän kuvan vaatimus ei muuten täyty

***) Pakollinen, mikäli yleisen edun kannalta merkittävä yritys

****) Sallittu myös pien- ja mikroyrityksille

Taulukko 1. Tilinpäätöksen sisältö kirjanpitolain ja -asetuksen sekä PMA-asetuksen mukaan. (Rasinaho 2019.)

Luvun alussa käsiteltiin, että yrityksen kokoluokka vaikuttaa siihen minkälainen tilinpäätös sen on laadittava. Taulukko 1 konkretisoi ja tiivistää tämän varsin hyvin. Mikroyritykseksi luokiteltavat yritykset voivat valita, että laatiiko se PMA-asetuksen 1 ja 4 luvun mikroyrityssäännösten mukaisesti tilinpäätöksensä vai asetuksen 1, 2 ja 3 lukujen pienyrityssäännösten mukaisesti. Sen tulee kuitenkin tilinpäätöksen liitetiedoissa ilmoittaa, että kumpaa säännöstöä tilinpäätöksen laatimisessa on noudatettu. Pien- tai mikroyrityksen ei tarvitse esittää osakeyhtiölain 8:5-8 mukaisia toimintakertomustietoja liitetietoinakaan, mikäli se on vapautettu toimintakertomuksen laatimisesta (OYL 8:5, PMA 1:2.1) (Rasinaho 2019, 158). Oikean ja riittävän kuvan aikaansaamiseksi (PMA 1:3, KPL 3:2.2), on pienyritysten tällöin esitettävä liitetietoina muut tapauskohtaisesti tarvittavat tiedot kirjanpitolaissa tarkoitetulla tavalla.

Pien- ja mikroyhtiön tilinpäätöksestä annetun asetuksen (1753/2015, PMA) 1 luku määrittää PMA:n suhteen muissa säännöksissä – erityisesti osakeyhtiölaissa (624/2006, OYL) – asetettuihin informaatiovaatimuksiin. Velvoitteiden jäsentämisessä on keskeinen PMA 1:2:n ja 1:3:n muodostama kokonaisuus, joka määrittää tilinpäätöksestä saatavan oikean ja riittävän kuvan edellytykset yhtäältä pienyhtiössä ja toisaalta mikroyhtiössä. (Leppiniemi et al. 2018, 5.)

Pienyrityksellä on kirjanpitolaissa säädetty oikean ja riittävän kuvan antamisvelvollisuus. Pienyrityksen on esitettävä liitetietona myös mahdollinen muu lisätieto, jos se on tarpeen oikean ja riittävän kuvan antamiseksi toiminnan tuloksesta ja

taloudellisesta asemasta tilinpäätösinformaation hyödyntäjälle (KPL 3:2 § 2 mom.). Mikrokokoluokan osakeyhtiö tai edellä mainittu mikrokokoluokan yhtiömäinen henkilöyhtiö eivät ole velvollisia oikean ja riittävän kuvan vuoksi esittämään muuta informaatiota toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta kuin mitä siltä asetuksessa (PMA) ja mahdollisesti verolainsäädännössä nimenomaisesti edellytetään. Puhutaan ns. suojasatamasta lisäinformaatiota ajatellen. (Taloushallintoliitto 2017a.)

Käytännössä sekä oikean ja riittävän kuvan varmistaminen, että yrityksen edun varmistaminen poikkeuksellisessa tilanteessa saattaa olla peruste vapaaehtoiselle toimintakertomuksen laatimiselle, vaikkei yrityskoko sitä edellyttäisi. Kirjanpitorikos on määritelty rikoslaisissa (RL) siltä pohjalta, millä tavoin kirjanpitovelvollinen on vaikeuttanut oikean ja riittävän kuvan muodostumista kirjanpitovelvollisen taloudellisesta asemasta (RL 30:9). Sitä on voitu vaikeuttaa esimerkiksi laiminlyömällä liiketapahtuman kirjaaminen tai tilinpäätöksen laatiminen, merkittävällä kirjanpitoon vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taikka hävittämällä, kätkeväällä ja vahingoittamalla kirjanpitoaineistoa. Tekojen raskauttavuuden mukaan puhutaan kirjanpitorikkomuksen ja -rikoksen lisäksi törkeästä kirjanpitorikoksesta sekä tuottamuksellisesta kirjanpitorikoksesta. (Leppiniemi et al. 2010, 32.)

Suomalaisessa yritys-elämässä pienen yrityksen kokorajojen alle jääviä yrityksiä voidaan pitää jo melko merkittävinä toimijoina. Varsinkin yritysten lukumäärää tarkasteltaessa pienten ja mikrokokoisten yritysten rooli suomalaisessa yritysmaailmassa on erittäin keskeinen. Viimeisimmän kirjanpitolainsäädännön uudistuksen tausta-aineistona käytettyjen Tilastokeskuksen vuoden 2013 tilastojen mukaan uudistetun kirjanpitolainsäädännön mukaisia pienyrityksiä on noin 97-98% yrityskannasta. Lukumääräisesti tämä tarkoittaa noin 213 000 – 215 000 yritystä. Samojen tilastojen mukaan mikroyrityksiä on vastaavasti noin 77 - 85% yrityksistä. Lukumääräisesti tämä tarkoittaa noin 168 000 – 186 000 yritystä. Tätä taustaa vasten pienten ja erityisesti mikrokokoisten yritysten tilinpäätösraportointia koskevien helpotusten käytännön soveltaminen näyttää hyvin merkittävää roolia suomalaisen tilinpäätösraportoinnin kehittämisessä. Raportointia koskevat helpotukset on säädetty nimenomaan vapaaehtoisiksi. Pien- ja mikroyrityksellä

on täten halutessaan mahdollisuus raportoida tilinpäätösasiakirjoillaan minimivaatimukset ylittävässä laajuudessa. Lienee selvää, että joissain tapauksissa näin on laadukkaan ja luotettavan tilinpäätösinformaation takaamiseksi tarkoituksenmukaista toimia. (Vaaramo et al. 2018.)

4 Tilintarkastus

Tilinpäätöksen taloudellisen informaation oikeellisuus on erityisen tärkeää sekä yrityksen sisäisille että ulkopuolisille sidosryhmille. Taloudellisen informaation oikeellisuutta pystytään varmentamaan tilintarkastuksella. Tilinpäätösten informaatiota käyttäviä sidosryhmiä ovat muun muassa omistajat, rahoittajat, sijoittajat, toimittajat ja viranomaiset. Yritysjohdajat sekä sidosryhmät tekevät merkittäviä päätöksiä saatavilla olevan taloudellisen informaation pohjalta, jonka vuoksi on olennaista, että tilinpäätökset ja muu saatavilla oleva taloudellinen informaatio on luotettavaa. Tilintarkastajan tärkein tehtävä onkin varmistaa, että tilinpäätös on olennaisilta osiltaan lain mukaan oikein (Horsmanheimo et al. 2017a, 19).

Tilintarkastuksen perustana on tilintekovelvollisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että joku on velvollinen toimimaan toisen osapuolen hyväksymällä tavalla ja tekemään tälle tiliä toimistaan. Velvollisuus on lakisääteinen tai perustuu sopimukseen. (Tomperi 2018.)

4.1 Tilintarkastusvelvollisuus ja tilintarkastus

Tilintarkastus on yhteisöjen ja säätiöiden kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon lakisääteistä tarkastusta, joka suoritetaan erikseen jokaiselta tilikaudelta. Suoritetun tilintarkastuksen päätteeksi tilintarkastaja antaa tilintarkastuskertomuksen. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017.) Yritysten tilinpäätösten tarkastamista säätelee tilintarkastuslaki, hyvä tilintarkastustapa sekä tilintarkastusalan standardit ja suositukset.

Tilintarkastuslaki on luonteeltaan yleislaki, jota sovelletaan monien erilaisten toimijoiden, sekä voittoa että ei-voittoa tavoittelevien yhteisöjen ja säätiöiden tilintarkastukseen. Ensimmäinen varsinainen tilintarkastuslaki annettiin Suomessa

vuonna 1994, ja sen jälkeen on toteutettu muutama lain kokonaisuudistus ja useita lakimuutoksia. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 13.)

Nykyisestä tilintarkastusvelvollisuudesta säädetään tilintarkastuslain 2 luvun 2 §:ssä ("tilintarkastusvelvollisuus") seuraavasti:

Yhteisössä ja säätiössä on valittava tilintarkastaja ja toimitettava tilintarkastus sen mukaan kuin tässä laissa ja muussa laissa säädetään. Jollei muussa laissa toisin säädetä, tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta yhteisössä, jossa sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täytynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä:

1. Taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa
2. Liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai
3. Palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä.

Tilintarkastaja on kuitenkin aina valittava yhteisössä, jonka pääasiallisena toimialana on arvopapereiden omistaminen ja hallinta ja jolla on kirjanpitolain 1 luvun 8 §:ssä tarkoitettu huomattava vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan tai rahoituksen johtamisessa. Jos yhteisöllä tai säätiöllä ei ole 1, 2 tai 3 momentin mukaista velvollisuutta valita tilintarkastajaa, yhtiöjärjestyksessä, yhtiösopimuksessa tai säännöissä voidaan määrätä tilintarkastuksen toimittamisesta. (Tilintarkastuslaki 18.9.2015/1141.)

Alhaiset rajat liittyvät siihen, että Suomi on pienten yritysten maa, ja ne korostavat suomalaisen yhteiskunnan avoimuutta ja luottamusta, sekä korreloivat alhaisen korruption ja väärinkäytösten kanssa. Tilintarkastus palvelee myös yleistä etua, ei pelkästään yrityksen. Tilintarkastus tuo luotettavuusleimaa, josta hyötyy omistajat, viranomaiset ja rahoittajat. Tilintarkastaja on tärkeä riippumaton keskustelukumppani yritykselle. Rajojen nosto saattaisi mm. heikentää tilintarkastamattomien yhteisöjen rahoituksen saantia, lisätä verottajan työmäärää ja harmaata taloutta. Tilintarkastuksen kokonaiskustannukset ovat kohtuullisia verrattuna siitä saatavaan hyötyyn. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 64-65.)

Tilintekovelvollisuuden asianmukaista täyttymistä on usein vaikea valvoa. Valvonnan vaikeudesta johtuen osakkaat valitsevat yhden tai useamman tilintarkastajan tarkastamaan kirjanpitoa, tilinpäätöstä ja toimintakertomusta. Tarkastus kohdistuu myös hallintoon, myös konserniyhtiöiden hallitusten ja muiden hallintoelinten kokouksista laadittuja pöytäkirjoja, hallintoelinten tekemiä päätöksiä ja tehtyjä sopimuksia sekä menettelyitä, joilla hallitus ja toimiva johto valvovat toiminnan laillisuutta ja tehtyjen päätösten noudattamista. Toiminnastaan ja havainnoistaan tilintarkastajat raportoivat osakkaille tilintarkastuskertomuksella. (Tomperi 2018.)

Suoritettavat tarkastustoimenpiteet sekä tarkastuksen laajuus määräytyvät tapauskohtaisesti tilintarkastajan harkinnan mukaisella tavalla. Tarkastuksen suunnitteluvaiheessa tilintarkastajan tulee huomioida tarkastuskohteen olosuhteet sekä arvioida mahdollisia tilinpäätöksen virheellisiä riskejä. Riittävä suunnittelu auttaa varmistamaan, että tilintarkastuksen tärkeisiin kohteisiin kiinnitetään asianmukaista huomiota, mahdolliset ongelmat havaitaan ja työ valmistuu aikataulun mukaisesti (Tomperi 2018).

Tilintarkastajan suorittama tilintarkastus kulminoituu raportointiin. Tilintarkastuksesta annetaan tilintarkastuskertomus, jossa annetaan lausunto siitä:

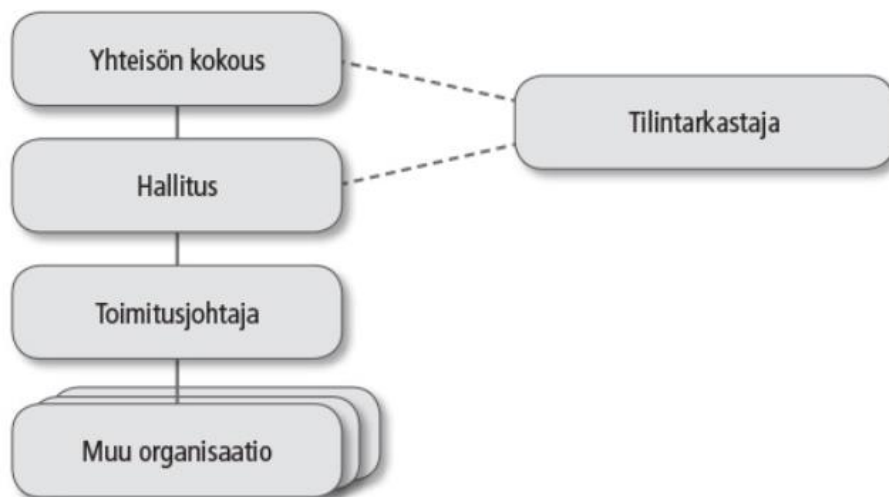
- antaako tilinpäätös noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikean ja riittävän kuvan yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta
- täyttääkö tilinpäätös lakisääteiset vaatimukset
- onko toimintakertomus laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti
- ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot yhdenmuukaisia. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017d.)

4.2 Hallinnon tarkastus

Kirjanpidon ja tilinpäätöksen tarkastamisen lisäksi tilintarkastukseen kuuluu hallinnon tarkastus. Hallinnon tarkastus kohdistuu ensisijaisesti siihen, onko yhteisön johto toiminut lain ja sen nojalla annettujen määräysten, yhtiöjärjestyksen tai vastaavan ja yhteisön kokousten päätösten mukaan (Tomperi 2018).

On hyvä muistaa, että hallinnon tarkastuksen ensisijaisena tarkoituksena on tarkastaa yhteisön johdon toiminnan lainmukaisuutta. Tilintarkastajan tulee huomata rikkomukset, jotka hyvän tilintarkastustavan mukaisen laajuuden ja tarkkuuden mukaisella toiminnalla on mahdollista huomata. (Ruuska 2019). Tilintarkastajan tarkoituksena ei ole siis jälkikäteen arvioida johdon tuloksellisuutta tai toiminnan tarkoituksenmukaisuutta.

Hallinnon tarkastus on sisältynyt suomalaiseen tilintarkastuslainsäädäntöön kauan. Hallinto oli tilintarkastuksen kohteena jo ennen ensimmäisen tilintarkastusta koskevan yleislain säätämistä, kun tilintarkastuksen sääntely oli hajautettu eri lakeihin, mm. vanhaan osakeyhtiölakiin. Hallinnon tarkastus sisältyi niin ikään ensimmäiseen varsinaiseen tilintarkastuslakiin (936/1994), jolloin sen esikuvana pidettiin osakeyhtiölain säännöstä. Hallinnon tarkastus ja sen rooli tilintarkastuksen kohteena on sisällöllisesti säilynyt koskemattomana myöhemmissä tilintarkastuslain kokonaisuudistuksissa, eikä sen tarvetta ja sisältöä ole pohdittu vuosina 2007 (laki 459/2007) ja 2015 (laki 1141/2015) annettujen tilintarkastuslakien esitöissä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 16.)

Kuvio 2. Tilintarkastajan asema organisaatiossa. (Tomperi 2018.)

Kuvio 2 todentaa hyvin tilintarkastajan asemaa organisaatioissa, johon tilintarkastaja on valittu. Tilintarkastajan valitsee yhteisön ylin päättävä elin, esimerkiksi yhdistyksessä vuosikokous ja osakeyhtiössä yhtiökokous. Tilintarkastaja tarjoaa yhteisön ylimmälle päättävälle elimelle objektiivista ja riippumatonta varmennustoimintaa muun muassa siitä, että yhteisön johto on toiminut lain ja sääntöjen

mukaisesti ja, että tilinpäätöksen käyttäjille tarjotaan oikeaa tilinpäätösinformaatiota.

Keskeisin hallinnon tarkastusta koskeva säännös sisältyy tilintarkastuslain 3 luvun 5 §:n tilintarkastuskertomuksesta annettuun säännökseen. Se määrittelee tarkastuksen sisältöä sekä sen, kenen toimintaan hallinnon tarkastus kohdistuu. (Ruuska 2019.) Tilintarkastuslain 5:3§ säädetäänkin, että tilintarkastajan on huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos vastuuvollinen (hallituksen jäsen, toimitusjohtaja yms.) on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhtiötä tai säätiötä kohtaan, tai vastuuvollinen on rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhteisön tai säätiön yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä.

Hallinnon tarkastuksen kohteet voidaan jakaa kahteen ryhmään: yhteisö- tai säätiölain yleisten ja eritysten säännösten noudattamisen tarkastus. Yleiset säännökset ovat lain peruseriaatteita, jotka eivät liity tiettyyn toimeen tai toimipisteeseen. Ne säätelevät yhteisön ja säätiön jatkuvaa toimintaa ja edellyttävät esimerkiksi asioiden yleistä huolellista hoitoa. Erityisillä säännöksillä tarkoitetaan hallintoelinten velvollisuuksia, jotka johtavat johonkin nimenomaiseen toimenpiteeseen, kuten osake- ja osakasluettelon laatimiseen. (Tomperi 2018.)

Hallinnon tarkastuksen kannalta tärkeimpiä lakeja ovat yhteisölaite, kuten osuuskunta-, osakeyhtiö- ja yhdistyslaki. Lisäksi tilintarkastajan tulee perustelujen mukaan valvoa ainakin kirjanpitosäännösten ja mahdollisesti sovellettavaksi tulevan arvopaperimarkkinalainsäädännön, verosäännösten ja rikoslain kavallusta koskevien säännösten noudattamista (Mähönen 2016). Tyhjentävää luetteloa tarkastettavista asioista hallinnon tarkastuksessa ei kuitenkaan voi laatia, sillä tarkastettavat yhteisöt ovat ainutlaatuisia ja ne tarkastus on tehtävä tapauskohtaisesti.

Pienyritysten kohdalla hallinnon tarkastus on herättänyt keskustelunaihetta. Hallinnon tarkastuksen tarpeenmukaisuutta on kyseenalaistettu, sillä pienissä yrityksissä omistus ja johto ovat harvoin eriytyneet. Hallinnon tarkastus voi tuntua turhalta tämän kaltaisten yritysten omistajille. Hallituksen toimeksiantona (HE 194/2006) LTT-Tutkimus Oy suoritti vuonna 2006 yrityskyselyn, jonka mukaan

noin 90% pienten osakeyhtiöiden omistajista osallistui ainakin jossain määrin yrityksen operatiiviseen toimintaan. Mahdollisten omistajien ollessa osana yhtiön johtoa, ei luonnollisesti ole tavoiteristiriitoja omistajien ja johdon välillä. Tällöin hallinnon tarkastusta harvoin perustellaan omistajien edun valvonnalla.

On kuitenkin muistettava, että hallinnon tarkastuksella on merkitystä rahoittajille, potentiaalisille sijoittajille ja muille mahdollisille sidosryhmille. Mikäli tilintarkastuskertomuksessa ei ole huomautettu hallinnollisista asioista, antaa tämä luottamusta siihen, että yrityksen johto toimii asianmukaisella tavalla. Hallinnon tarkastuksen tärkeyttä yhteiskunnallisella tasolla voidaan perustella.

Sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla on viime vuosina ollut jatkuvasti tiukentuva kanta rahanpesua ja taloudellista epärehellisyyttä kohtaan. Tämän huomioiden on helpompi ymmärtää yhteiskunnan näkökulmasta hallinnon tarkastuksen merkitys osana tilintarkastusta.

Jopa Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä arvioi hallinnon tarkastuksen tarpeellisuutta tilintarkastusvelvollisuuden rajoja käsittelevässä muistiossaan. Hallinnon tarkastuksesta keskusteltaessa, on noussut kysymyksiä hallinnon tarkastuksen merkityksestä ja tarpeellisuudesta tilintarkastuslaissa. Kuten aiemmin on tullut ilmi, tilintarkastuslaki on luonteeltaan yleislaki, joka säätelee kovin erityyppisten yhteisöjen sekä säätiöiden tilintarkastusta. Työryhmä ehdotti kuitenkin, että hallinnon tarkastus säilytetään entisellään, sillä työryhmä ei näe hallinnon tarkastuksella suurta vaikutusta yritysten hallinnolliseen taakkaan.

Kansainvälisissä tilintarkastusstandardeissa ei tunneta hallinnon tarkastus -käsitettä sellaisenaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö ISA-standardeissa olisi hallinnon tarkastukseen viittaavia asiakokonaisuuksia. Muun muassa ISA 250-standardi ohjeistaa tilintarkastuksen suunnittelun osana selvittämään, ja tarpeen vaatiessa erikseen raportoimaan siitä, kuinka tarkastettava yhteisö on noudattanut "relevantteja" määräyksiä sekä säädöksiä. ISA 260-standardissa käsitellään tilintarkastajan kommunikointia hallintoelinten kanssa. ISA 265 ohjaa tilintarkastajaa kommunikoimaan hallintoelimille ja toimivalle johdolle sisäisen valvonnan puutteista.

Vaikka hallinnon tarkastusta ei sellaisenaan tunneta muualla EU:ssa pohjoismaita lukuun ottamatta, tosiasiasa kehitys on kansainvälisesti mennyt siihen suuntaan, että tilintarkastussäätelyllä halutaan varmistaa myös kohdeyhteisön hallinnon lainmukaisuutta. Tästä on esimerkkinä PIE-yhteisöjä koskeva EU:n tilintarkastusasetus. Toisaalta, niin EU:ssa kuin kansallisesti tavoitteena on vähentää pk-yritysten hallinnollista taakkaa. Hallinto osana tilintarkastuksen kohdetta on kiistatta jossain määrin kansallista lisäsäätelyä. Sen kustannusvaikutusta ei nimenomaisesti ole selvitetty, mutta työryhmän käsitys on, että se ei ole merkittävä, koska esim. ISA-standardit sisältävät merkittävästi samoja tarkastuskohteita, ja hallinnon tarkastus koetaan erottelemattomana osana tilintarkastusta. Hallinnon tarkastuksen tuoma lisärasite vaikuttaisi ennen kaikkea johtuvan siitä, että sen sisältö ja suhde ISA-standardeihin koetaan epäselväksi. Hallinnon tarkastuksen sisällön selkeyttäminen vähentäisi sen aiheuttamaa mahdollista taakkaa ilman, että hallinnon tarkastuksen lisäarvoa menetettäisiin. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 51.)

4.3 Tilintarkastuksen hyödyt

Tähän mennessä on jo useaan otteeseen tullut esiin, että tilintarkastus on riippumaton ja objektiivinen keino tilintarkastusraportoinnin oikeellisuuden ja täten pääomamarkkinoiden luotettavuuden takaamiseen. Tilintarkastuksesta saatu varmuus taloudellisen tiedon luotettavuudesta on tärkeää sekä julkisen kaupankäynnin kohteena oleville yhtiöille sekä muillekin yhteisöille.

Yhdysvalloissa vuonna 2002 pikaisesti voimaan saatettu Sarbanes-Oxley-laki on konkreettinen seuraus tilinpäätöskandaaleista. Sijoittajien luottamuksen heikentyminen pääomamarkkinoiden toimintaa kohtaan on korostanut tilintarkastuksen merkitystä koko maailmassa. Yhdysvalloissa tapahtuneen kehityksen heijastusvaikutuksia on myös nähtävissä Euroopan unionissa hyväksytyssä uudessa tilintarkastusdirektiivissä. (HE 194/2006.)

Tilintarkastusta tutkitaan yleisesti yritysten näkökulmasta. On kuitenkin otettava huomioon, että tilintarkastus ei pelkästään ole hyödyllistä yrityksille, vaan se myös palvelee yleistä etua. Tilintarkastaja tarjoaa riippumatonta informaatiota eri

sidosryhmille. Tilintarkastus tuo luotettavuusleimaa, josta hyötty omistajat, viranomaiset ja rahoittajat (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 64-65).

Tilintekovelvollisuutta ja tilintarkastuksen tarpeellisuutta voidaan taloustieteellisistä teorioista lähtien selittää erityisesti agenttiteorian (agency theory) avulla. Agenttiteoria käsittelee kannustinongelmia yrityksessä, jossa resurssien omistus ja valvonta ovat eriytyneet (päämies–agentti-ongelma). Agenttisuhteille ovat myös ominaisia päämiehen ja agentin väliset mahdolliset tavoiteristiriidat, koska sekä päämies että agentti toimivat omaa etuaan tavoitellen, eli käyttäytyvät opportunistisesti. Agenttiteoriaan liittyy implisiittisesti myös epäsymmetrisen informaation ongelma. Tämä tarkoittaa sitä, että agentilla (tarkastuskohteen johdolla) on ylivoimaisesti enemmän tietoa tarkastuskohteesta kuin päämiehellä/päämiehillä (omistajilla/jäsenillä), jolloin päämies joutuu tekemään arviointinsa ja päätöksentekonsa heikomman informaation varassa. Tilintarkastus on alun perin ollut vapaaehtoinen valvonnan keino, jolla agenttisuhteeseen liittyviä kannustinongelmia on pyritty ratkaisemaan. Sittemmin on esitetty myös, että johdosta riippumattoman tilintarkastajan suorittama tilintarkastus on valvontamekanismi, joka lisää tarkastuskohteen arvoa. (Halonen et al. 2009, 14-16.)

Tilintarkastuksesta on hyötyä pk-yrityksen päätöksentekijälle ja se edesauttaa yrityksen menestymistä. Hyöty koostuu kolmesta komponentista: ulkoinen luottamus, sisäinen luottamus ja tieto. Ulkopuolinen luottamus tarkoittaa, että yrittäjä haluaa antaa yrityksestä luotettavan kuvan ulospäin. Sisäinen luottamus koostuu sekä luottamuksen tunteesta että tiedosta siitä, että yrityksen asiat on hoidettu asianmukaisesti. Kolmas komponentti, tieto, tarkoittaa päätöksentekijän tiedon ja tietämyksen lisääntymistä ja se kohdistuu sekä yrityksen taloudelliseen osaamiseen että ulkopuolisiin asioihin. Hyödyn komponentit ovat sellaisia, että ne voivat edesauttaa yrityksen menestystä eri yrityksen olemassaoloa ja menestystä selittävien teorioiden valossa. (Ahjos 2010, 5.)

Pk-yrityksissä tilintarkastuksesta saatu hyöty on riippuvainen tilintarkastajan ja tarkastettavan yrityksen kommunikaatiosta ja siitä, kuinka yritys aikoo saatua tietoa käyttäen. Tilintarkastajilla on yleisesti usean vuoden kokemus ja ammattitaito yritystoiminnasta ja sen toimivuudesta. Tilintarkastajat antavat asiakkaalleen yleisesti neuvoja, joiden avulla yritys voi välttää olennaisia virheitä ja tarkastuksessa

tehdyt havainnot ovat yleisesti tärkeitä yritysjohdolle. Tarkastettavana olevan yrityksen tulisi ottaa tarkastushavainnot parannusehdotuksina ja kysellä yleisestikin tilintarkastajalta tietyissä asioissa neuvoja. Tilintarkastajan ja asiakkaan välinen kommunikaatio onkin siis olennainen osa tarkastuksesta saatavan hyödyn kokemista.

Tilintarkastuksella voi olla myös positiivinen vaikutus yrityksen työntekijöiden huolellisuuteen. Baldaccino et al. (2003) maltalaisia yrittäjäjohtoisia yrityksiä käsittelevässä tutkimuksessa havaittiin, että tilintarkastuksesta syntyvä ylimääräinen tarkkailu voi lisätä työntekijöiden huolellisuutta. Tämän lisäksi Baldaccino et al. (2003) tutkimuksessa havaittiin, että työntekijöiden tietoisuus siitä, että ulkopuolinen ja riippumaton tilintarkastaja tarkastaa heidän työtään, voi vähentää pienyrityksissä väärinkäytösten mahdollisuutta. Pienyritysten taloushallinnossa voi usein syntyä tahattomiakin virheitä muun muassa vähäisten resurssien takia. Varsinkin mikroyritysten taloushallinto on järjestetty siten, että sama henkilö voi hoitaa useaa eri toimenkuvaa samanaikaisesti. Mikroyrityksissä usein esiintyy vähäisten resurssien vuoksi vaarallisia työyhdistelmiä eikä riskien vähentämiseksi ole kehitetty mitään sisäisiä kontrolleja. Taloushallinnossa vaarallinen työyhdistelmä syntyy, kun tilitapahtumien hyväksyminen, kirjaaminen ja varojen hoitaminen on keskitetty samalle henkilölle (Ruuska 2018). Vaarallisten työyhdistelmien myötä syntyy mahdollisuus väärinkäytöksille, esimerkiksi kavallukselle.

Tilintarkastuksen perimmäinen tarkoitus, eli yritysjohton valvominen ja taloudellisen informaation oikeellisuuden varmentaminen omistajille, ei toteudu sellaisissa yrityksissä, joiden omistaja osallistuu aktiivisesti operatiiviseen toimintaan. Vaikka tilintarkastaja on ensisijaisesti yrityksen omistajien edustaja, ei tule tilintarkastuksen merkitystä sidosryhmille ja yhteiskunnalle unohtaa. Tilintarkastuksen myötä sidosryhmät, kuten rahoittajat, velkojat, sopimuskumppanit, viranomaiset ja jopa työntekijät, saavat tietoa, jonka luotettavuutta he eivät itse kykenisi varmistamaan. Vaikka tilintarkastaja ensisijaisesti onkin yrityksen omistajien edustaja, on tilintarkastuksen yhteiskunnallinen merkitys korostunut viime vuosina. Tilintarkastaja tukee yhtiön sisäisiä kontrolleja ja voi siten osaltaan ehkäistä väärinkäytöksiä ja petoksia. Lisäksi todentamalla yrityksen johdon toiminnan lain-

mukaisuutta, saadaan varmuutta siitä, että yritykset toimivat viranomaisten säätelemien lakien mukaisesti. Lain nojalla tilintarkastaja on velvollinen ilmoittamaan rahanpesuepäilyistä viranomaisille ja näin ollen tilintarkastajalla on myös yhteiskunnallinen tehtävä. Tilintarkastajan työhön kuuluu julkisen edun turvaaminen ja siitä hyötyvät sekä yritykset että yhteiskunta yleisesti.

Tilintarkastuksen hyötyjä yritysverotuksessa voidaan tarkastella muun muassa sen ennaltaehkäisevän vaikutuksen myötä. Tilintarkastus on tärkeää erityisesti mikroyritykselle, koska ne eivät välttämättä pysty rajoitetun kirjanpito- ja veroosaamisen puitteissa arvioimaan sitä, onko yrityksen verotuksessa, kirjanpidossa tai muussa lakisääteisissä velvollisuuksissa puutteita, joiden laiminlyönnistä voi tulevaisuudessa seurata merkittäviäkin taloudellisia sanktioita, kuten täydennys- ja jälkiveroja (Laitinen 2013, 17).

Seuraavassa luvussa tarkastellaan tilintarkastuksen hyötyjä vapaaehtoisen tilintarkastuksen näkökulmasta.

4.4 Vapaaehtoinen tilintarkastus

Tässä opinnäytetyössä vapaaehtoisella tilintarkastuksella tarkoitetaan tilintarkastuksen suorittamista vaikkei yhteisö olekaan lain mukaan tilintarkastusvelvollinen. Vapaaehtoinen tilintarkastus on ollut tutkimuskohteena lukuisissa kansainvälisissä tutkimuksissa. Tutkimuskohteena vapaaehtoisessa tilintarkastuksessa on muun muassa tutkittu sen suorittamisen seurauksia ja kysyntään vaikuttavia tekijöitä.

Ne yhteisöt, jotka eivät kuulu lakisääteisen tilintarkastusvelvollisuuden piiriin, voivat valita tilintarkastajan vapaaehtoisesti. Määräys tilintarkastajasta voidaan oma-aloitteisesti kirjata yhtiöjärjestykseen, sääntöihin tai osakassopimukseen. Tilintarkastus voi tulla toimitettavaksi myös yhteisön vähemmistöosakkaiden vaatimuksesta yhteisölainsäädännön (esim. OYL 7:5) perusteella tai avustusten antajatahon (esim. TEKES, UM) vaatimuksesta. (Suomen Tilintarkastajat 2017b.)

Vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavia tekijöitä on havaittu olevan useita. Tutkimuksissa on huomattu, että halukkuus vapaaehtoiseen tilintarkastukseen voi tulla yhtiön omistajan lisäksi muiltakin sidosryhmiltä, kuten rahoittajalta, velkojilta, tavarantoimittajilta tai asiakkailta.

Suomen Tilintarkastajat Ry on arvioinut, että moni yhteisö valitsee vapaaehtoisesti tilintarkastuksen muun muassa siksi, että yhteisöt ennakoivat kasvunsa myötä pian täyttävänsä tilintarkastusvelvollisuuden rajat, rahoittaja edellyttää tilintarkastettua tilinpäätöstä tai yhteisö on todennut, että tilintarkastuksen tuottamat hyödyt ovat huomattavasti siitä aiheutuvia kustannuksia suurempia.

Luvun alussa mainittiin, että vapaaehtoinen tilintarkastus on ollut kansainvälisesti suosittu tutkimuskohde. Suomalaisten mikroyritysten vapaaehtoista tilintarkastusta on tutkinut muun muassa Ojala et al. (2016). Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat pienten yritysten halukkuuteen vapaaehtoisesti suorittaa tilintarkastus. Ojala et al. (2016) tutkimuksen kohteena oli noin 50 000 tilintarkastusvelvollisuudesta vapautunutta mikroyritystä kolmen vuoden ajanjaksolta vuodesta 2008 eteenpäin.

Ojala et al. (2016) havaitsivat viisi keskeistä yrityksen sisäistä tekijää, jotka lisäsivät yritysten halukkuutta suorittaa tilintarkastus: 1) Yrityksellä ei ole taloudellisia vaikeuksia, 2) Yrityksen johto haluaa lisätä veroraportoinnin luotettavuutta, 3) yrityksen omistus on hajautunut, 4) yritys kasvaa ja 5) johto haluaa varmistaa, että tavarantoimitukset jatkuvat (Piispanen 2019, 25). Tutkituista yrityksistä 32% jatkoi vapaaehtoisesti tilintarkastusta, kun tilintarkastusvelvollisuus poistui. Ojala et al. tutkimuksessa havaittiin, että ajan myötä yrityksen kuitenkin luopuivat vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta ja tutkimuksen lopussa enää 23% tutkituista yrityksistä suoritti tilintarkastuksen vapaaehtoisesti.

Lennox et al. (2011) ja Dedman et al. (2014) tutkivat Iso-Britanniassa yritysten tilintarkastuksen jatkamista tilintarkastusvelvollisuuden poistuessa. Lennox et al. tutkimuksessa huomattiin, että yritykset, jotka jatkoivat vapaaehtoisesti tilintarkastusta velvollisuuden poistuttua, saivat paremman riski- ja luottoluokituksen rahoittajilta, sekä lähettivät yleisesti muillekin sidosryhmille luotettavamman kuvan

itsestään. Päinvastaisesti yritykset, jotka luopuivat tilintarkastuksesta velvollisuuden loputtua, saivat huonommat riski- ja luottoluokitukset sekä lähettivät negatiivisia signaaleita sidosryhmille ja vähensivät luotettavuuttaan. Dedman et al. (2014) tutkimuksessa pienten yritysten huomattiin usein suorittavan vapaaehtoisesti tilintarkastus kolmesta eri syystä: 1) mahdolliset suuret agenttikustannukset, 2) lisöpääoman hankinta, tai 3) tilintarkastajan tarjoamat muut palvelut tilintarkastuksen lisäksi.

Lennox et al. (2011) tutkimuksessa mainittiin vapaaehtoisen tilintarkastuksen tuottavan yrityksille paremman luottoluokitus ja Dedman et al. (2014) tutkimuksessa lisöpääoman tarve. Riskipitoisissa tilanteissa rahoittajat saattavat helposti hylätä lainahakemuksen tai yrittävät pienentää ja kompensoida riskiään muun muassa korkeammalla korolla (Langli 2015). Useassa kansainvälisessä tutkimuksessa on huomattu, että vapaaehtoisesti tilintarkastuksen tekeville yrityksille tarjotaan halvempaa ja pienempi korkoista vierasta pääomaa (Blackwell et al. 1998, Huq et al. 2018a). Allee et al. (2007) tutkimuksessa havaittiin halvemman ja pienempi korkoisen lainan lisäksi, että yritykset tilintarkastuttavat tilinpäätöksensä usein saadakseen ylipäättään lainaa. Tilintarkastettuun tilinpäätökseen on helpompi luottaa ja on epätodennäköisempää, että ne sisältävät olennaisen virheen.

Kevennettyä tilintarkastusta käsitellään myöhemmin luvussa kuusi. Kevennettyä tilintarkastusta mietittäessä on huomattava, että vapaaehtoista tilintarkastusta on esiintynyt jo pitkään. Yrityksillä tulee jatkossakin olemaan sekä sisäisiä että ulkoisia syitä jatkaa tilintarkastusta, oli se sitten tilintarkastusvelvollinen tai ei. On siis todennäköistä, että osa mikroyrityksistä tulee edelleen tarkastuttamaan vapaaehtoisesti tilinpäätöksensä, nostettiin tilintarkastusvelvollisuuden rajoja tai tarjottiin mahdollisuus yleisluonteiseen tarkastukseen.

4.5 EU ja kansainväliset tilintarkastusstandardit

Tilinpäätösdirektiivin (2013/34/EU) lähtökohta on, että pienten yritysten vuositilinpäätöksiin ei tulisi kohdistaa tilintarkastusvelvollisuutta, koska tilintarkastus voi olla merkittävä hallinnollinen rasite tähän kokoluokkaan kuuluville yrityksille, ja

usein samat henkilöt ovat sekä yrityksen omistajia että johtajia, jolloin ulkopuoliselle varmennukselle ei ole suurta tarvetta. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin määrätä tilintarkastuksesta pienille yrityksille, niiden ja tilinpäätösten käyttäjien erityisolosuhteet ja -tarpeet huomioon ottaen. Direktiivi perustuu ”pienet ensin” -periaatteelle, ja sisältää useita helpotuksia sekä pien- että mikroyrityksille. Pienyritykset ovat määritelmän mukaan kooltaan sellaisia, että niiden osalta ylittyy enintään yksi seuraavista (EUR): tase 4 000 000, liikevaihto 8 000 000 ja työntekijät 50 (art. 3). Jäsenvaltioilla on mahdollista asettaa taseen ja liikevaihdon rajat tätäkin korkeammalle, kuitenkin enintään niin, että rajat ovat tase 6 000 000 ja liikevaihto 12 000 000. Suomi hyödynsi tätä mahdollisuutta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 63-64.)

Direktiivin myötä noin kolmannes EU-jäsenmaista korotti lakisääteisiä tilintarkastusvelvollisuuden rajoja. Vuoteen 2016 mennessä Federation of European Accountants (2016) selvityksen mukaan ainoastaan Hollanti, Saksa, Sveitsi ja Iso-Britannia on noudattanut tilinpäätösdirektiivin lähtökohtaa, että pienet yritykset tulisi vapauttaa lakisääteisestä tilintarkastuksesta. Federation of European Accountants (2016) selvityksestä on havaittavissa, että muilla EU-jäsenmailla paitsi Maltalla, on korkeammat tilintarkastusrajat kuin Suomella.

Tilintarkastuslain 3 luvun 3 §:ssä säädetään, että kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja voidaan soveltaa tarkoituksen mukaisessa laajuudessa kirjanpitolain 1 luvun 4a §:ssä tarkoitetun pienyrityksen tilintarkastuksessa noudattaen tilintarkastuslain hyvää tilintarkastustapaa.

Tilintarkastuslain 4 luvun 3 §:ssä säädetään hyvästä tilintarkastustavasta. Kansainväliset tilintarkastusstandardit ovat vakiinnuttaneet merkittävän asemansa hyvän tilintarkastustavan käsitteen ja sisällön määrittelyssä. EU:n tilintarkastusdirektiivin mukaan tilintarkastukset tulee suorittaa EU:n komission hyväksymiä kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja noudattaen (Suomen Tilintarkastajat ry 2017c). ISA-standardit ohjaavat suoritettavaa tilintarkastusta. ISA-standardeissa ohjeistetaan kuinka suorittaa tilintarkastus, dokumentoida suoritettujen tarkastustöiden piteet sekä niissä määritetään tilintarkastuksen eri osa-alueille peruseriaa- teet ja tavoitteet.

ISA-standardeissa ei erotella yhden henkilön yhtiön tilintarkastuksessa noudatettavaa lähestymistapaa tuhansia työllistävän maanlaajuisen yrityksen tilintarkastuksessa noudatettavasta lähestymistavasta. Standardit tulkitsevat, että tilintarkastus on aina tilintarkastus, jolloin peruslähestymistapaa ei tule muuttaa pelkästään yhteisön pienen koon perusteella. Riippumatta siitä, minkä kokoinen tai tyyppinen yhteisö on tilintarkastuksen kohteena, on tilintarkastajan hankittava kohtuullinen varmuus siitä, että tilinpäätöksessä ei ole olennaista virheellisyttä. ISA-standardeissa on kuitenkin säädetty, että vaikka tilintarkastajan tavoitteet ovat samat erikokoisten ja monimutkaisuudeltaan erilaisten yhteisöjen tilintarkastuksissa, ei jokaista tilintarkastusta tule suunnitella ja toteuttaa täysin samalla tavalla. (International Federation of Accountants 2019, 47-48.)

ISA-standardeissa usein keskitytään selvitettäviin seikkoihin sen sijaan, eikä niissä tavanomaisesti määrätä yksittäisistä tarkastustoimenpiteistä. Tämä jättää tilintarkastajan ammatillisen harkinnan varaan tarkastustoimenpiteiden yksityiskohtaisen räätälöinnin. Vaikka pk-yhteisöjen tilintarkastus edellyttääkin ammatillista harkintaa, ei tämä tarkoita sitä, että jotakin ISA-standardin vaatimusta voitaisiin jättää soveltamatta, pois lukien poikkeukselliset olosuhteet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti suorittamat tarkastustoimenpiteet vaatimusten mukaisen tavoitteen täyttämiseksi. ISA-standardeja käsittelevässä kirjallisuudessa, kuten Horsmanheimo et al. (2017b), on tulkittu, että ISA-standardeja ei voida soveltaa kirjaimellisesti, vaan on sovellettava suhteellisuutta, joustavuutta ja asia ennen muotoa -periaatteen mukaista lähestymistapaa.

Vaikka tilintarkastuslain 3 luvun 3 §:ssä säädetäänkin, että tilintarkastajan on noudatettava tilintarkastuslain soveltamisen alaista tehtävää suorittaessaan noudatettava kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja, ei niiden noudattaminen perustu suoraan lakiin. Kansainvälisten tilintarkastusstandardien noudattamista ei ole sidottu lakiin samalla tavalla, kuin esimerkiksi tilinpäätösten laadintaa koskevat IFRS-tilinpäätösstandardit. Kirjanpitolain 7 a luvussa säädetään erikseen EU:ssa sovellettavaksi hyväksytyjen standardien noudattamisesta. KPL:n 7 a luvun 2 §:ssä on säädetty, milloin IFRS-standardien noudattaminen on pakollista kirjanpitovelvolliselle. Tilintarkastuslaissa on käytännössä varauduttu, että ISA-

standardit tulevat jossain vaiheessa sitoviksi. TTL:n 3 luvun 3 §:n tarkoituksena ei ole vielä siis muodostaa sitovuutta ISA-standardeille.

5 Tilintarkastusvelvollisuus Ruotsissa ja Norjassa

Tässä luvussa on tarkoituksena perehtyä Ruotsin ja Norjan tilintarkastusmalleihin. Vuonna 2010 Ruotsi nosti lakisääteisen tilintarkastusvelvollisuuden rajoja ja Norja taas nosti niitä vuonna 2011. Tässä luvussa perehdytään molempien valtioiden teetättämiin tutkimuksiin lakimuutosten yleisesti ja tietyillä osa-alueilla. Luvun tarkoituksena ei ole perehtyä sen tarkemmin edellä mainittujen valtioiden historiaan tilintarkastuksen saralla.

5.1 Ruotsi

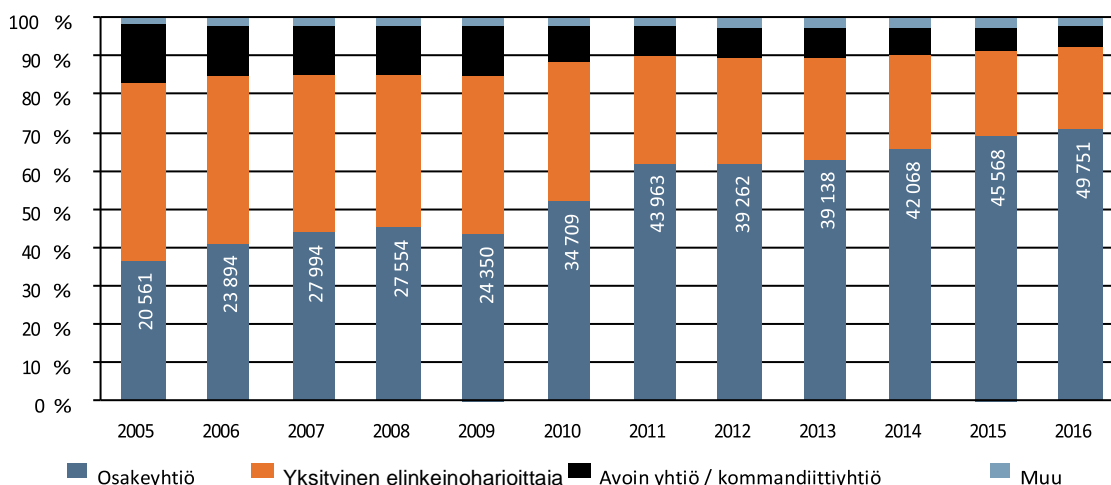
Vuosina 2006-2010, Ruotsin hallitus pyrki helpottamaan pienyritysten toimintaa yksinkertaistamalla säännöksiä. Useita uudistuksia toteutettiin, joiden lisäksi hallitus ehdotti pienten yhtiöiden tilintarkastusvelvoitteen poistamista. Vuonna 2010 Ruotsin valtiopäivät toteutti hallituksen ehdotuksen, poistaen tilintarkastusvelvollisuuden mikroyrityksiltä. Lakimuutoksen tavoitteena oli vähentää yritysten hallinnollista taakkaa ja tilintarkastuskustannuksia. Toinen syy lakimuutokselle, muiden uudistusten ohella, oli vahvistaa yritysten kilpailukykyä ja auttaa yrityksiä kasvamaan ja työllistämään lisää väkeä. (Riksrevisionen 2017a, 1.)

Uusi lakiuudistus astui voimaan ensimmäinen marraskuuta 2010, poistaen entisen vaatimuksen, että kaikkien ruotsalaisten osakeyhtiöt tulisi tilintarkastuttaa. Uudistuksen myötä yritykset, joilla ylittyi kahden peräkkäisen tilikauden aikana enintään yksi seuraavista rajoista: 1) liikevaihto 300 000 euroa (3 milj. SEK), 2) tase 150 000 euroa (1,5 milj. SEK) tai 3) työntekijöitä on keskimäärin kolme, eivät ole tilintarkastusvelvollisia. Lakimuutoksen myötä voimaan tulleet raja-arvot mahdollistavat pienimmille yhtiöille mahdollisuuden päättää tilintarkastuksestaan.

Yritykset kokoluokittain	Työntekijöiden lukumäärä	%-osuus	Yritysten lukumäärä Ruotsissa 2010
Yksityisyrittäjä	0	74 %	676 302
Mikroyritys	1 - 9	22,2 %	203 107
Pienyritys	10 - 49	3,2 %	29 202
Keskisuuryritys	50 - 249	0,5 %	4 497
Suuryritys	Yli 250	0,1 %	935
Yhteensä	0 - 250	100,0 %	914 043

Taulukko 2. Yritysten lukumäärä kokoluokittain Ruotsissa vuonna 2010 (Economifakta, 2010).

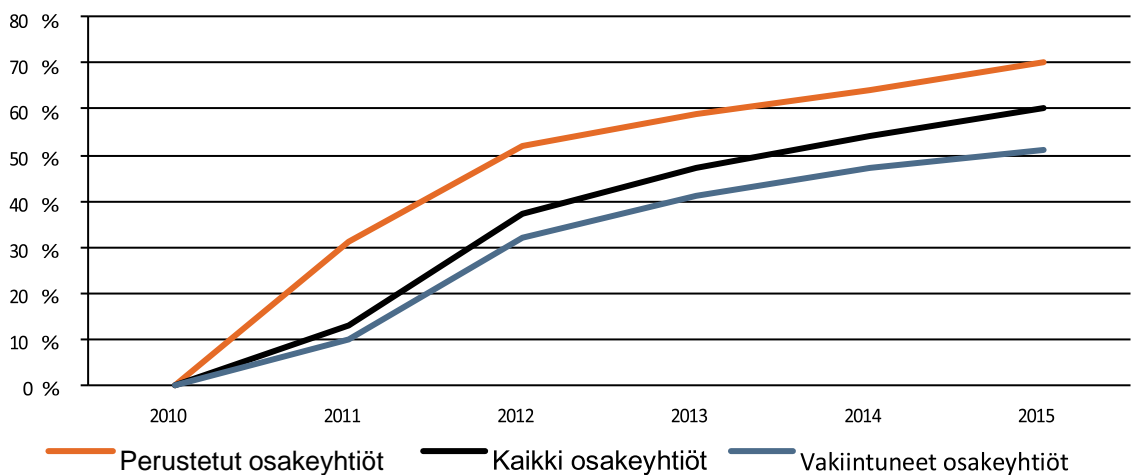
Economifaktan julkaisemasta tilastosta (taulukko 2) on havaittavissa, että Ruotsin yrityksistä yli 90 prosenttia on pienyrityksiä tai sitä pienempiä. Ruotsin yritys-rakenne on siis hyvin samanlainen kuin Suomella. Tämän lisäksi Ruotsilla, Norjalla ja Suomella on muitakin yhtäläisyyksiä, jotka on hyvä ottaa huomioon tutkimuksessa. Kuten Suomessa, ruotsalaisten ja norjalaisten yritysten toimintaa säätelee myös useat samankaltaiset eri lait, kuten kirjanpitolaki, tilintarkastuslaki, osakeyhtiölaki jne. Osakeyhtiötä perustettaessa on noudatettava osakeyhtiöla-
kia. Kirjanpitoa sekä tilinpäätöstä koskevia säännöksiä säädellään kirjanpito-
laissa. Yritysten tilinpäätökset vastaanottaa ja rekisteröi Ruotsin rekisteröinti-
viranomaisen. Rekisteröintiviranomaisen virallisena tehtävänä ei kuitenkaan ole
tarkistaa, että sille toimitettujen tilinpäätöksen tiedot olisivat oikeita.

Taulukko 3. Perustetut yritykset yritysmuodoittain. (Riksrevisionen 2017b, 24.)

Vuoteen 2005 saakka Ruotsissa yleisin yritysmuoto yrityksen perustamisessa oli yksityinen elinkeinoharjoittaja. Taulukosta 3 voidaan huomata, että vuoden 2005

jälkeen perustettavien osakeyhtiöiden määrä lisääntyi. Vuonna 2010 osakeyhtiön perustamiseen vaadittavaa osakepääomaa laskettiin 100 000 Ruotsin kruunusta 50 000 kruunuun (Riksrevisionen 2017b, 24). Muutoksen tarkoituksena oli lisätä perustettavien osakeyhtiöiden määrää. Samana vuonna Ruotsissa poistettiin osakeyhtiöiden tilintarkastuspakko. Taulukosta 3 on selkeästi havaittavissa, että vuoden 2010 jälkeen, jona tilintarkastusrajoja nostettiin, perustettavien yritystä perustettaessa osakeyhtiö valittiin yritysmuodoksi yhä useammin kuin vuosina 2005-2010. Vaadittavan osakepääoman vähentämisellä sekä tilintarkastuspakon poistamisella selkeästi ollut vaikutusta osakeyhtiöiden lisääntymiseen.

Taulukko 4. Tilintarkastuksesta luopuneet osakeyhtiöt. (Riksrevisionen 2017b, 25.)

Vuoden 2015 loppuun mennessä noin 60 prosenttia lakiuudistuksen kohteena olleista yrityksistä oli luopunut tilintarkastuksesta. Kyseisenä ajanjaksona tämä tarkoittaa karkeasti noin 175 000 osakeyhtiötä. Taulukosta 4 on huomattavissa, että tilintarkastuksesta luopuminen on ollut suurinta juuri perustetuissa yrityksissä. Tilintarkastuksesta luopuminen vaihteli paljon toimialoittain. Riksrevisionen (2017b) selvityksessä havaittiin, että yleisimmin tilintarkastuksesta luopuivat käteisvaltaisilla aloilla toimivat yritykset. Käteisvaltaisilla aloilla tarkoitetaan sellaisia toimialoja, joilla käteinen on yleinen maksutapa eikä kuluttajat usein pyydä kuitteja. Tällaisia yrityksiä voivat olla esimerkiksi ravintolat, parturi ja kauneushoitolat. Yleisellä tasolla käteiskauppaa on vaikea valvoa. Yritysten on helppo jättää muun muassa myyntiä kirjaamatta ja tätä kautta kiertää veroja. Käteisvaltaisilla aloilla veronkierron ja talousrikollisuuden riski ovat yleisesti korkeat. Vuoteen 2015

mennessä on havaittu, että noin kahdeksan kymmenestä tilintarkastusrajat alittavasta yrityksestä luopui tilintarkastuksesta (Ekobrottsmyndigheten 2016, 3).

5.2 Lakimuutoksen seurauksia Ruotsissa

Ruotsin kansallinen tilintarkastuslautakunta on laatinut laaja-alaisen tutkimuksen lakimuutoksesta ja sen seurauksista. Ruotsin kansallisen tilintarkastuslautakunnan tutkimuksen lopputuloksena on se, että lakimuutoksen haitat ylittävät sen tuottamat hyödyt. Sen mukaan lakiuudistus on antanut yrityksille liikaa valinnanvapautta, eivätkä yritysten vapaavalintainen tilintarkastus ole lisääntynyt, vaan päinvastoin. Yritysten kustannussäästöt ovat olleet hyvin pieniä. Yritysten kannattavuuksille ei ole tapahtunut muutosta, kun taas niiden toiminnan läpinäkyvyys sekä kontrollit ovat heikentyneet tilintarkastuksen vähentyessä ja puuttuessa. (Riksrevisionen 2017a, 1-2.)

Osakeyhtiöt, jotka ovat jättäneet tilintarkastuksen tekemättä, ovat raportoineet heikommasta kasvusta, sekä liikevaihdon että henkilöstön osalta. Myöskään niiden kannattavuus ei ollut parantunut ilman tilintarkastusta. Tämä tarkoittaa sitä, että lakimuutos ei ole lisännyt kasvua tai parantanut yritysten kilpailukykyä. On viitteitä, että vähentääkseen maksettavan veron määrää tai välttääkseen veronmaksua, tilintarkastuksesta luopuneet yritykset raportoivat tahallisesti tulojen vähentymisestä. Näin ollen, lakimuutos on saattanut helpottaa veronkiertoa niillä yrityksillä, joilla on siihen aikomus. Ei voida kuitenkaan jättää huomioimatta tai sulkea pois vaihtoehtoa, että tilintarkastuksesta luopuneet yritykset ovat myös saattaneet lakimuutoksen myötä vähentää kasvutavoitteitaan. (Riksrevisionen 2017a, 3.)

Seuraavissa luvuissa tarkastellaan tarkemmin lakimuutoksen vaikutuksia yritysten talouteen, tilinpäätösten ja kirjanpidon laatuun sekä talousrikoksien määrään.

5.2.1 Yritysten talous ja kasvu

Yksi syy tilintarkastusrajojen nostamiselle Ruotsissa oli kustannussäästöt. Tilintarkastuksesta aiheutuvalla hallinnollisella rasitteella tarkoitetaan tilintarkastuspalkkion lisäksi niitä kuluja, jotka syntyvät tilintarkastuksen suorittamisesta. Tällä

voidaan tarkoittaa muun muassa kirjanpitäjän palkkakustannuksia, jotka muodostuvat työajasta, joka on käytetty aineiston keräämiseen tilintarkastusta varten.

Vuoden 2015 loppuun mennessä noin 175 000 osakeyhtiötä oli luopunut tilintarkastuksesta. Ruotsin kansallinen tilintarkastuslautakunta arvioi, että kokonaiskustannussäästöt tilintarkastuspalkkiossa olivat vuonna 2015 noin 1,75 miljardia Ruotsin kruunua. Tämän arvioin pohjalta on laskettu keskimääräiseksi kustannussäästökseksi noin 10 000 Ruotsin kruunua. Ruotsin hallitus on omalla laskentavallallaan arvioinut keskimääräisen kustannussäästön olevan 14 000 ja 10 000 Ruotsin kruunun välillä. (Riksrevisionen 2017b, 29.)

Vertailukelpoisuuden parantamiseksi mainittakoon, että Euroopan komission (InforEuro) vuoden 2015 valuuttakursseilla tämä tarkoittaa, että yritykset säästivät keskimääräisesti noin 1 000 – 1 500 euroa. Useimman yrityksen kohdalla säästetty summa vastaa todella pientä prosenttiosuutta nettomyynnistä. Tilintarkastuksesta luopumisesta saaduilla kustannussäästöillä on havaittu yleisellä tasolla olleen kohtuullisen pieni merkitys yritysten kannattavuudelle ja kasvupotentiaalille.

Kustannussäästöjen ohella Ruotsin kansallinen tilintarkastuslautakunta on tutkinut yritysten kasvua ja kannattavuutta erilaisten tunnuslukujen avulla vuosilta 2007-2015. Tutkimukseen osallistui yli 60 000 yritystä, jotka olivat aktiivisesti toiminnassa vuosina 2007-2011 ja niitä kosketti vuoden 2011 lakimuutos. Tutkimuksessa havaittiin, että vuonna 2011 tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten liikevaihdon keskimääräinen kasvu oli vähäisempää kuin niillä, jotka jatkoivat tilintarkastusta. (Riksrevisionen 2017b, 30.)

Tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten vähäisemmälle kasvulle on esitetty erilaisia selityksiä. Vähäisempää kasvua on perusteltu muun muassa sillä, että tilintarkastuksesta luopuneilla yrityksillä olisi ollut pienemmät kasvutavoitteet tai kasvumahdollisuudet. Yhtenä vaihtoehtona on pidetty sitä, että tilintarkastusta jatkaneiden yritysten saama hyöty tilintarkastuksesta/tilintarkastajalta olisi auttanut yritysten taloutta. Tilintarkastuksesta luopumisen haitat voivat näkyä kasvussa negatiivisesti. Kolmantena vaihtoehtona on esitetty, että tilintarkastuksesta luopu-

neilla yrityksillä on ollut alhaisempi kasvutahti, koska ne ovat raportoineet tahallaan pienemmästä voitosta välttääkseen veroja. Yksittäistä selittävää tekijää kasvutahtien eroille ei kuitenkaan tutkimuksessa voitu esittää. (Riksrevisionen 2017b, 31-32.)

Vaikka yksittäistä selittävää tekijää ei voida esittää, osoittavat tutkimustulokset sen, että tilintarkastuksesta luopuneet yritykset ovat lakimuutoksen jälkeen raportoineet heikompaa kasvua. Ruotsin kansallisen tilintarkastuslautakunnan tutkimien yritysten liikevaihdon kasvu oli ollut vakaata. Lakimuutoksen jälkeen ensimmäisenä vuonna tilintarkastuksesta luopuneet yritykset raportoivat viisi prosenttia heikompaa kasvua ja neljä vuotta myöhemmin kymmenen prosenttia alhaisemmasta kasvusta sekä vähäisemmästä henkilöstömäärästä (Riksrevisionen 2017b, 32). Tilintarkastusrajojen nostamista perusteltiin muun muassa mikroyritysten kasvun tukemisella. Ruotsin kansallisen tilintarkastuslautakunnan tutkimus kuitenkin osoittaa, että lakimuutoksen jälkeisinä ensimmäisinä vuosina ei tavoitteisiin virallisesti ole päästy ja lakimuutokset seuraukset ovat olleet tältä osin tavoitteita päinvastaiset.

5.2.2 Tilinpäätösten ja kirjanpidon laatu

Tilintarkastajien työhön kuuluu tehdä korjausehdotuksia tarkastettavaan tilinpäätökseen, mikäli siellä esiintyy olennainen virhe. Kun kukaan ei ole tarkastamassa tilinpäätöstä ja antamassa yrityksille korjausehdotuksia, voidaan pitää sitä luonnollisena kehityssuuntana, että tilinpäätöksissä esiintyvät virheet lisääntyisivät. Ruotsin kansallisen tilintarkastuslautakunnan (Riksrevisionen 2017a ja 2017b) selvitysten mukaan muotovaatimusvirheiden määrä yritysten tilinpäätöksissä lisääntyi lakimuutoksen myötä. Muotovaatimuksilla yleisesti tarkoitetaan sitä, että tilinpäätös sisältää kaiken oleellisen, kuten tuloslaskelman, tasekirjat, liitetiedot ja asianmukaisten henkilöiden allekirjoitukset.

Muotovaatimusvirheiden lisääntyminen tarkoittaa käytännössä sitä, että Ruotsin rekisteröintiviranomaisen täytyy yhä useammin puuttua muotovaatimusvirheisiin ja määräämään yrityksiä toimittamaan täydennyksiä ja puuttuvia dokumentteja. Rekisteröintiviranomaisen määräysten myötä yritykset joutuvat korjaamaan virheet ja lähettämään tilinpäätökset uudelleen. Tällä on oletusarvoisesti vähentävä

vaikutus tilintarkastuksesta luopumisesta saatuihin kustannussäästöihin sekä se työllistää rekisteröintiviranomaista turhaan. Yleisellä tasolla karkeasti sanottuna tätä voidaan pitää ajanhaaskauksena sekä rekisteröintiviranomaisen että yritysten näkökulmasta. Muotovaatimusvirheiden lisäksi havaittiin, että yritysten tilinpäätösten toimitusajat pitenevät ja yhä useampi tilinpäätös toimitettiin myöhässä rekisteröintiviranomaiselle.

Ruotsin rekisteröintiviranomainen ei kuitenkaan käytä toimialakoodeja rekisterisään, minkä vuoksi ei voida johtaa, että onko tietyillä toimialoilla enemmän taipumusta viivästyksiin tilinpäätöksen toimittamisen suhteen. Rekisteröintiviranomainen itse ei ole tehnyt perusteellista analyysiä lakimuutoksen seurauksista. Ruotsin kansallisen tilintarkastuslautakunnan tekemät haastattelut kuitenkin viittaavat siihen, että muotovirheiden lisääntymisen lisäksi muidenkin virheiden lukumäärä olisi noussut. Esimerkiksi yhä useampi yritys ilmoittaa virheellisen osakepääoman tai tuottaa virheellisiä laskelmia tilinpäätöksessä. Vuonna 2016 Ruotsin rekisteröintiviranomainen joutui huomauttamaan 4 000 virheellisestä tilinpäätöksestä, kun vuonna 2015 vastaava luku oli 2 500. (Riksrevisionen 2017b, 43.)

Ruotsin veroviraston edustajien mukaan tarkastuksissa havaittiin, että monilla juuri toimintansa aloittaneilla yrityksillä ei ollut kirjanpitoa tai kirjanpidon kirjaustavoissa oli huomattavia puutteita vuosina 2011-2013. Yrityksissä ei esimerkiksi ymmärretty pääoman hallintaa, yksityisottoja, voitonjakoa tai arvonalisäveroa koskevia säännöksiä. Usein kirjanpito puuttui kokonaan. Parantaakseen yritysten kirjanpidon ja verotuksen peruslaatua, verovirasto alkoi avustamaan uusia yrityksiä kirjanpidon järjestämisessä. (Riksrevisionen 2017b, 46-47.)

Lakimuutoksen myötä mukautettujen tilintarkastuskertomusten määrä on vähentynyt. Tilintarkastuskertomuksen mukauttaminen tarkoittaa sitä, että tilintarkastaja on tarkastuksessa havainnut jotain olennaista huomauttamista jollakin tilintarkastuksen osa-alueella. Mukauttamista voi olla esimerkiksi niin sanotun kielteisen lausunnon antaminen tilinpäätöksen antamasta oikeasta ja riittävästä kuvasta (Laine 2018). Tilintarkastusrajojen nostamisen myötä mukautettujen tilintarkastuskertomusten määrä on vähentynyt vuosittain 1 500 kertomuksesta 5 000 mukautettuun tilintarkastuskertomukseen (Riksrevisionen 2017b, 51). Tilintar-

kastusrajojen nostamisen myötä on täysin luonnollista, että tilintarkastuksen kysyntä tulisi osittain vähentymään ja sitä myötä tilintarkastuskertomusten määrä vähentyisi. Luvussa 5.1 havaittiin, että vuoteen 2015 mennessä tilintarkastuksesta oli luopunut huomattava määrä yrityksiä. Yksi mahdollinen syy mukautettujen tilintarkastuskertomusten runsaalle vähentymiselle vuosittain voi olla se, että yhä useampi yhtiö, jolle annettaisiin mukautettu kertomus, luopui tilintarkastuksesta lakimuutoksen mahdollistaessa tämä. Mukautettujen tilintarkastuskertomusten puuttuessa heikentyy tillinpäätösinformaatio entisestään.

5.2.3 Talousrikokset

Ehkäistäkseen verovirheitä, Ruotsin verovirasto on kehittänyt useita eri toimenpiteitä sekä kontrolleja. Lakimuutoksen yhteydessä verovirastolle myönnettiin lisävaroja sekä uusia valtuuksia kehittää olemassa olevia kontrolleja väärinkäytöksiä havaitsemisessa. Verovirasto on pyrkinyt tunnistamaan riskit sekä ongelmat ja tämän myötä se on pyrkinyt keskittämään resursseja alueille, joilla on suuri riski virheille verotuksessa. Olennainen osa Ruotsin veroviraston riskienhallintaa ovat ulkoisten riskien arviointi sekä niiden valvonta. Riskien arvioinnista saatuja tuloksia käytetään toiminnan suunnittelemisessa sekä tilannekohtaisten toimenpiteiden valinnassa. (Riksrevisionen 2017b, 44-45.)

Vuonna 2015, Ruotsin verovirasto pyrki arvioimaan tilintarkastusrajojen nostamisen vaikutuksia. Ruotsin kansallinen tilintarkastuslautakunnan laatimassa haastattelussa verovirasto joutui kuitenkin toteamaan, että lakimuutoksen todellisia vaikutuksia virheiden ja väärinkäytösten määrään on vaikea osoittaa (Riksrevisionen 2017b, 45). Jotta vaikutusta väärinkäytöksiä määrään voitaisiin luotettavasti arvioida, olisi oltava tietoisia tilintarkastusrajojen nostamista edeltäneistä väärinkäytöksistä. Tämä tarkoittaa sitä, että tulisi saada selvyys siitä, onko yritys toiminut täysin lainmukaisesti lakimuutokseen saakka ja vasta tilintarkastuksesta luopumisen myötä syyllistynyt ensimmäisen kerran verotuksellisiin väärinkäytöksiin.

Ruotsin kansallisen tilintarkastuslautakunnan selvityksessä on kuitenkin mainittu, että lakimuutoksen myötä on havaittu indikaattoreita sille, että tilintarkastuksen lakimuutos, sekä muut helpotukset, olisivat helpottaneet talousrikosten tekoa ja

vaikeuttanut viranomaisia löytämästä niitä. Hidastunut kasvu voi olla esimerkiksi merkki siitä, että tilintarkastuksesta luopuneet yritykset pidättäytyisivät entistä enemmän tulojen rekisteröinnistä ja verojen maksamisesta. Tilintarkastuksesta luopuneet yritykset maksoivatkin keskimääräisesti vähemmän tuloveroa kuin tilintarkastusta jatkaneet yritykset. Vuosina 2011-2015 tilintarkastuksesta luopuneet yritykset maksoivat noin 7 prosenttia vähemmän tuloveroa verrattuna tilintarkastusta jatkaneisiin yrityksiin (Riksrevisionen 2017b, 33).

Haastatteluissa Ruotsin verovirasto huomauttaa, että talousrikoksia tai väärinkäytöksiä veroissa ei välttämättä huomata tilintarkastuksessa, sillä nämä eivät välttämättä näy millään tavoin yrityksen kirjanpidossa. Veropetosten, kuten tulojen kirjaamatta jättäminen, havaitsemiseksi ei riitä, että pelkät veroilmoitukset tarkastetaan, sillä kirjaamattomat tulot eivät tule näkymään ilmoituksissa. (Riksrevisionen 2017b, 45-46.)

Sekä Suomessa että Ruotsissa, tilintarkastajalla on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevan lain nojalla velvollisuus ilmoittaa rahanpesuepäilyistä. Kun tilintarkastuksesta luovutaan, on rahanpesuilmoituksen tekijöitä vähemmän. Ruotsin talousrikosviraston mukaan ongelmia voi ilmetä varsinkin silloin, kun yritykseltä puuttuu tilintarkastajan lisäksi kirjanpitäjä. Talousrikosvirasto epäilee, että osakeyhtiöitä käytetään yhä lisääntyvässä määrin talousrikoksien toteuttamisessa. (Riksrevisionen 2017b, 50). Talousrikosvirastolla ei kuitenkaan ole antaa tilastoja osakeyhtiöiden talousrikoksista, on vain epäilyjä.

Veroviraston lisäksi Ruotsin talousrikosvirasto (Ekobrottsmyndigheten 2016) on tutkinut lakimuutoksen vaikutuksia verotukseen ja talousrikollisuuteen. Talousrikosvirasto vastustanut lakimuutosta, sillä se näki tilintarkastusrajojen nostamisen riskitekijänä. Talousrikosvirasto on vuonna 2015 tutkinut 325 yritystä.

Ruotsin yleisimmät talousrikokset ovat kirjanpitorikokset ja veronkierto. Ruotsin talousrikosvirasto on tutkimustaan varten kerännyt Ruotsin rikostenehkäisyvirastolta tutkimustaan varten Ruotsin rikostenehkäisyvirastolta (Brottsförebyggande rådet, lyhennettynä Brå) tilastoja liittyen havaittuihin kirjanpitorikoksiin ja veronkiertoon. Brå on julkaissut seuraavanlaisia tilastoja vuosilta 2009-2015.

Rikostyyppi	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kirjanpitorikos	11 044	12 004	12 260	11 805	12 644	12 777	14 641
Verorikos	21 572	21 726	17 808	17 176	17 939	15 551	14 458

Taulukko 5. Ilmoitettujen kirjanpito- ja verorikosten määrät vuosina 2009-2015. (Ekobrottsmyndigheten 2016, 5.)

Ensimmäisenä on huomautettava, että taulukossa 5 on kyse vain havaituista talousrikoksista, eli taulukko ei kerro koko totuutta. Talousrikosvirasto raportissaan kuitenkin totesi taulukossa raportoituihin lukuihin, että on vaikea määrittellä, miten lakimuutos on vaikuttanut taulukossa 5 esitettyihin lukuihin. Taulukosta 5 on havaittavissa, että kirjanpitorikosten määrä on lakimuutoksen jälkeen hieman lisääntynyt. Havaittujen kirjanpitorikosten määrä voi olla osittain peilattavissa perustettujen yritysten määrän lisääntymiseen. Aiemmissa luvuissa esitettiin, että osakeyhtiöitä perustettiin lakimuutoksen jälkeen entistä enemmän ja näiden yritysten kohdalla havaittiin kirjanpidon laadun laskeneen. Samanaikaisesta havaittujen verorikosten määrä on kuitenkin vähentynyt. Verorikosten määrän laskuun on epäily johtuvan muun muassa muutoksista verotarkastusten painopisteissä. Selvityksessä on kuitenkin katsottu, että lakimuutos olisi lisännyt mahdollisuuksia talousrikoksille.

Talousrikosviraston teetättämässä tutkimuksessa ei voitu esittää luotettavaa arvioita siitä, miten tilintarkastusrajojen nostaminen olisi vaikuttanut talousrikosten lukumäärään. Tutkimuksessa selvisi, että rikollista toimintaa kuitenkin esiintyi useammin tilintarkastuksesta luopuneilla yrityksillä kuin sitä jatkaneilla (Ekobrottsmyndigheten 2016, 15). Talousrikosviraston tutkimuksesta on mainitsemisen arvoista, että talousrikoksia havaittiin myös sellaisissa yrityksissä, jotka jatkoivat toimintansa tilintarkastamista. Tämä tukee väitettä, että talousrikollisuutta esiintyy joka tapauksessa, jatkoivat yritykset tilintarkastusta tai eivät.

5.3 Norja

Luvussa 4.4 käsiteltiin Euroopan Unionia sekä kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. Vaikkei Norja olekaan Euroopan unionin jäsenvaltio, kuuluu se kuitenkin 1994 perustettuun Euroopan talousalueeseen, eli ETA-sopimuksen piiriin. Sopimuksen tarkoituksena oli ulottaa unionin sisämarkkinat Euroopan vapaakauppa-

alueen (EFTA) maihin (Euroopan Parlamentti 2019). ETA-sopimuksen myötä on mahdollista hyödyntää EU-direktiivejä ja säädöksiä kirjanpidossa sekä tilintarkastuksessa (International Federation of Accountants 2018b).

Norjan kirjanpitolaki 17.07.1997 säätelee yritysten tilinpäätösten laajuutta sekä muita yleisiä tilinpäätösperiaatteita. Kirjanpitolaki tarjoaa tiettyjä yksinkertaistuksia tietyt kokorajat alittaville yrityksille. Norjassa yrityksiä tilintarkastuksesta säätelee tilintarkastuslaki 15.01.1999. Norjan tilintarkastuslaissa säädelään pääsääntöisesti samoista asioista, kuten Suomen ja Ruotsin tilintarkastuslaissakin, kuten tilintarkastusvelvollisuudesta, tilintarkastuksen sisällöstä ja tilintarkastajaa koskevista säännöksistä. Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen nostamisesta oli paljon keskustelua vuonna 2010. Norjan lakimuutos pienten yritysten tilintarkastusvelvollisuuteen astui voimaan vuonna 2011.

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen nostamista yleisesti perustellaan hallinnollisten taakan ja byrokratian pienentämisellä sekä pienten yritysten tehokkuuden parantamisella. Vuonna 2011 Norjassa tehtyä lakimuutosta perusteltiin myös näillä syillä. Voimaan astuneen lakimuutoksen myötä tilintarkastus säädettiin vapaaehtoiseksi yhtiöille, joilla ylittyi kahden peräkkäisen tilikauden aikana enintään yksi seuraavista rajoista: 1) liikevaihto 625 000 euroa, 2) tase 2 500 000 euroa tai 3) työntekijöitä on keskimäärin kymmenen.

Tällä hetkellä Norja harkitsee EU:n tilintarkastustapojen liittämistä kansalliseen lakiinsa. Nykyistä tilintarkastuslakia arvioidaan ja käydään läpi ja lakimuutoksia voi esiintyä jo vuonna 2020 (International Federation of Accountants. 2018b).

Yleisellä tasolla Norjassa huomattiin, että todennäköisimmin tilintarkastuksesta luopuivat sellaiset yritykset, joissa yrityksen omistajat olivat aktiivisesti osa operatiivista toimintaa. Pääsääntöisesti tilintarkastusta jatkoivat sellaiset yritykset, joilla oli ulkoisia sidosryhmiä vaatimassa sitä, esimerkiksi agenttikustannusten takia. Lisäksi tutkimus osoitti, että tilintarkastuksesta luopuminen oli epätodennäköisempää yrityksille, jotka olivat käyttäneet samaa tilintarkastajaa useamman vuoden, verrattuna niihin yrityksiin, jotka olivat epäsäännöllisesti maksaneet korkeita tilintarkastuskustannuksia. (Langli 2015, 9-10.)

5.4 Lakimuutoksen seurauksia Norjassa

Lakimuutoksen jälkeen Norjan valtiovarainministeriö aloitti tutkimuksen lakimuutoksesta. Tarkoituksena oli laatia laaja analyysi lakimuutoksesta ja tilintarkastusvelvollisuuden rajojen nostamisen seurauksista sekä yritysten että yhteiskunnan tasolla. Monet analyysit lakimuutoksen seurauksista perustuvat Norjan Veroviraston (Skatteetaten) keräämään informaatioon. Langli (2015) kirjoitti Norjan Elinkeinoministeriön pyynnöstä Skatteetatenin tutkimuksesta englanninkielisen tiivistelmän.

Kuten odotettu, tilintarkastusvelvollisuuden rajojen nostamisella on odotusarvoisesti sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Norjan lakimuutoksessa on pääsääntöisesti tutkimusten mukaan ollut melko paljon positiivisia vaikutuksia. Norjassa tilintarkastuksen vapaaehtoisuus on tuonut pienille yhtiöille noin 1,6 miljardin kruunun säästöt muiden vaikutusten ollessa vähäisiä. Tilintarkastajasta luopuminen ei tutkimusten mukaan nostanut yritysten lainojen korkoja tai heikentänyt luotonsaantimahdollisuutta. Myöskään verovilppien määrä ei lisääntynyt. Norjassa tilintarkastusala on selviytynyt rajojen nostosta hyvin ja esimerkiksi alan liikevaihto on pysynyt suurin piirtein ennallaan muutoksesta huolimatta. (Alakare et al. 2018.)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Osakeyhtiöiden lukumäärä	215 076	219 977	235 174	250 367	264 457	270 296
Uusia osakeyhtiöitä		4 901	15 197	15 193	14 090	5 839
Tilintarkastuksen suorittavien yhtiöiden lukumäärä	215 076	171 977	161 220	155 375	152 133	148 430
Tilintarkastuksesta luopuvien yhtiöiden lukumäärä	-	48 000	73 954	94 992	112 324	121 866
Tilintarkastamattomien %-osuus	0 %	22 %	31 %	38 %	42 %	45 %

Taulukko 6. Osakeyhtiöiden lukumäärä ja tilintarkastus vuosina 2010-2015. (Brønnøysundregistrene 2015a, 2015b.)

Vuoteen 2012 asti Norjassa osakeyhtiön perustaminen vaati 100 000 Norjan kruunun osakepääoman. Vuonna 2012 yhtiölakia kuitenkin muutettiin siten, että osakeyhtiön perustaminen vaati enää vain 30 000 kruunun osakepääoman. (Starte-AS 2019.) Taulukosta 6 voidaan huomata, että vuosina 2012 ja 2013 on perustettu eniten uusia osakeyhtiöitä taulukon tarkastelujaksolla.

Lakimuutoksen seurauksia tutkittaessa vuosina 2012 ja 2013 perustetuille yrityksille laadittiin kysely liittyen tilintarkastusvelvollisuuteen sekä osakepääoman vähimmäismäärään. Kysyttäessä perustetuilta osakeyhtiöltä tilintarkastusvelvollisuuden rajojen noston vaikutuksista yhtiön perustamiseen, 23% vastanneista sanoi, ettei yhtiötä olisi perustettu ilman lakimuutosta ja 25% prosenttia vastasi, että ilman tilintarkastusrajojen muutosta he olisivat perustaneet yrityksen toisessa yritysmuodossa. Kysyttäessä perustetuilta osakeyhtiöltä osakepääoman vähimmäismäärän laskemisen vaikutuksista, 38% vastasi, ettei yhtiötä olisi perustettu ilman lakimuutosta ja 31% vastasi, että ilman osakepääoman muutosta he olisivat perustaneet yrityksen toisessa yritysmuodossa. (Langli 2015, 23.)

Kyselyt osoittavat, että tilintarkastuslain sekä yhtiölain muutokset ovat lisänneet Norjassa perustettujen osakeyhtiöiden lukumäärää. Kokonaisuudessa voidaan kuitenkin huomata, että osakepääoman vähimmäismäärän laskemisella on ollut suurempi vaikutus perustettujen osakeyhtiöiden määrän kasvuun. Norjan lakimuutoksilla on havaittavissa sama vaikutus osakeyhtiöiden perustamisen lisääntymiseen kuin Ruotsilla.

Luvussa 3.8 Vapaaehtoinen tilintarkastus käsiteltiin muun muassa sitä, että tilintarkastuksen suorittaville yrityksille tarjotaan halvempaa vieras pääomaa. Vieraan pääoman kustannukset ovat tärkeitä pienille yrityksille, jonka takia on myös tutkittu Norjan lakimuutoksen vaikutuksia rahoituksen saamiseen. Testatessa vaikutuksia vieraan pääoman kustannuksiin, on lähtökohtaisena hypoteesina ollut se, että tilintarkastuksen suorittaneille yrityksille tarjotaan halvempaa lainaa. Vastoin luvussa 3.8 esiteltyjä tutkimustuloksia, tilintarkastuksesta luopumisella ei huomattu olevan negatiivisia vaikutuksia vieraan pääoman saamiseen. Tilintarkastajasta luopuminen ei siis nostanut yritysten lainojen korkoja tai heikentänyt niiden luotonsaantimahdollisuutta (Langli 2015, 9-10).

5.4.1 Kustannussäästöt

Kuten Ruotsissa, lakimuutosta Norjassakin perusteltiin hallinnollisen taakan ja tilintarkastuskustannusten vähentämisellä. On siis ymmärrettävää, että lakimuutoksen seurauksia tutkittaessa on selvitettävä pienyrityksille muodostuvia kustannussäästöjä.

Tutkimuksessa kustannussäästöt on jaettu kahteen kategoriaan: brutto- ja netto-perusteisiin. Brutto-perusteisilla kustannussäästöillä tutkimuksessa on tarkoitettu sitä rahamäärää, jonka yritys säästää tilintarkastuksesta luopumisella. Netto-perusteisessa kustannussäästöissä lasketaan mukaan tilintarkastuksesta luopumisen muutkin vaikutukset, kuten kirjanpitäjän hintojen nousu, korkeammat vieraan pääoman kustannukset tai työntekijöiden palkkakustannukset, jotka aiheutuvat/liittyvät tilintarkastukseen. (Langli 2015, 18.)

Tutkimuksessa arvioitiin kustannussäästöjä kolmella eri tutkimustavalla. Ensimmäisenä regressioanalyysillä, jossa verrattiin tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten tuottojen kehitystä samankaltaisiin yrityksiin, jotka jatkoivat tilintarkastusta lakimuutoksen jälkeen. Tutkimusmenetelmällä pystyttiin selvittämään useita tilintarkastuksesta luopumisen epäsuoria vaikutuksia, kuten kontrollipuutteista aiheutuvat tappiot, korkeammat kirjanpitokustannukset, vähentyneet palkkakustannukset jne. Toisessa tutkimusmenetelmässä arvioidaan niitä kustannuksia, jotka yritykset olisivat joutuneet maksamaan, mikäli lakimuutosta ei olisi tapahtunutkaan. Kolmannessa tutkimusmenetelmässä laadittiin kysely tilintarkastuksesta luopuneille yrityksille, joissa jouduttiin arvioimaan Norjan kruunuissa yrityksen saavuttamia hyötyjä sekä haittoja. (Langli 2015, 18-19.)

Brutto-perusteisten kustannussäästöjen osalta tutkimus osoittaa, että tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten keskimääräiset bruttosäästöt vuonna 2012 olivat 14 000 Norjan kruunua. Perustetuille yrityksille tämä bruttosäästö oli keskiarvoisesti 7 000 Norjan kruunua. Vuonna 2012 kaikkien Norjan osakeyhtiöiden osalta bruttoperusteisia kustannussäästöjä kertyi 1 218 miljoonaa Norjan kruunua. Perustettujen sekä tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten osuus oli tästä 896 miljoonaa, eli 73,6 prosenttia. Lakisääteisen tilintarkastuksen piirissä sekä tilintarkastusta jatkaneiden yritysten osuus bruttosäästöistä oli tällöin 321 miljoonaa Norjan kruunua. (Langli 2015, 19.)

Tilintarkastuksesta luopuneiden bruttoperusteisiin kustannussäästöihin lisättäessä säästetty aika, saadaan keskiarvoisesti nettokustannussäästöjä 19 250 Norjan kruunua. Bruttosäästöt ovat 14 000 Norjan kruunua, kun rahamääräisesti säästetty aika on keskiarvoisesti määritelty 5 250 Norjan kruunuksi. Säästetty aika on määritetty rahanarvoisesti kertomalla yritysten

arvioima säästetty aika määritetyllä tuntipalkalla. Lisäksi laskennassa on otettu huomioon säästettyjen työtuntien ennakonpidätys. Yrityksiä pyydettyessä arvioimaan niiden nettomääräisiä kustannussäästöjä, ottaen kaikki kaikki mahdolliset vaikuttavat tekijä, yritykset keskiarvollisesti arvioivat säästäneensä 19 550 Norjan kruunua. (Langli 2015, 19.)

Euroopan komission vuoden 2012 valuuttakursseilla norjalaisten yritysten bruttosäästöt olivat noin 1 500 euroa (14 000 NOK) ja nettokustannussäästöt olivat noin 2 100 euroa (19 250 NOK).

Tehdyssä regressioanalyysissä mitattiin tilintarkastuksesta luopumisen vaikutuksia liikevoittoon. Piste-ennuste nettokustannussäästöille per yritys on 23600 Norjan kruunua. Piste-ennusteesta johdettiin 95 prosentin varmuus, että vuonna 2012 tilintarkastuksesta luopuneille yrityksille todelliset nettokustannussäästöt ovat 15 000 ja 31 600 Norjan kruunun välillä. Tämä arvio otti huomioon, että useat tilintarkastuksesta luopuneet yritykset ovat ulkoistaneet kirjanpitoinsa. (Langli 2015, 20.)

Vuoden 2012 nettoperusteisiksi kustannussäästöiksi osakeyhtiöllä laskettiin olevan yhteensä 1,598 miljardia Norjan kruunua. Tämä luku muodostuu säästöistä tilintarkastuksessa (1,218 miljardia), säästetty aika aiemmin perustetuille yrityksille (291 miljoonaa) sekä juuri perustettujen yritysten säästämä aika (89 miljoonaa Norjan kruunua). Kun otetaan huomioon myös lakisääteisen tilintarkastuksen piirissä olevat yritykset, jotka hyötyivät laskeneista tilintarkastushinnoista, laskettiin arvio, että kaikkien yritysten yhteenlasketut nettokustannussäästöt olivat 1,6 miljardia Norjan kruunua. Eri tutkimusmenetelmillä, kuten trendianalyysillä, kyselyillä ja regressioanalyysillä, saatiin hyvin paljon vastaavia tutkimustuloksia, joka vahvistaa hyvin tutkimusten luotettavuutta. (Langli 2015, 19-20.)

Edellä mainittiin yrityksille suunnatusta kyselytutkimuksesta, jossa yritysten tuli arvioida lakimuutoksen seurauksia. Kokonaisuudessaan kyselyyn vastasi 396 yritystä edustavaa henkilöä. Vastaajat olivat pääsääntöisesti korkeakoulutettuja avainhenkilöitä ja yrityksen päätöksenteosta vastaavia henkilöitä. Kyselyyn

vastanneet henkilöt olivat lisäksi käyneet laskentatoimen/kirjanpidon opintoja. (Langli 2015, 20.)

Kysyttäessä mahdollisista virheistä vuosittaisissa kirjanpidon raporteissa tai veroilmoituksissa kolmasosa vastaajista vastasi olevansa tietoinen mahdollisista virheistä, mutta ei pitänyt niitä olennaisina virheinä. Aiemmissa kappaleissa esiteltiin tutkimustuloksia, että tilintarkastuksesta luopuneilla yrityksillä on yleisesti huonompilaatuiset kirjanpitojärjestelmät sekä niillä esiintyy useammin virheitä veroilmoituksissa. Kyselyistä ilmennyt välinpitämättömyys mahdollisia virheitä kohtaan kirjanpidon raporteissa tai veroilmoituksissa, voi olla hyvin yhteydessä näihin ilmiöihin. (Langli 2015, 21.)

Kyselyssä pyydettiin vastaajia arvioimaan ajankäyttöään erittelemällä työtehtäviä, joihin he käyttävät enemmän tai vähemmän aikaa tilintarkastuksesta luopumisen myötä. Kokonaisuudessaan vastaajat ilmoittivat huomattavasti säästäneensä työaikaansa. Käytetty tehtäväkohtainen aika vähentyi seuraavissa tärkeissä tehtäväkuvissa; tilikauden päätösraporttien täsmäytys, tapaamisen yrityksen hallituksen ja osakkeenomistajien kanssa, kirjanpitotapahtumien syöttö, hallituksen vuosi-/toimintakertomus, tapaamiset ja keskustelut kirjanpitäjien kanssa, varojen ja velkojen arvostuksen oikeellisuuden varmistukset, kirjanpidon ja verotuksen erityiskysymysten selvittely. Lisäksi huomattiin vähentynyttä kommunikointia yrityksen päivittäisestä kirjanpidosta huolehtivan kirjanpitäjän kanssa. (Langli 2015, 21.)

Yhtenä lakimuutoksen seurauksena arvioitiin, että tilintarkastuksesta luopumisen myötä kirjanpitäjien palkkiot tulisivat nousemaan. Oletuksena oli, että kirjanpitäjien työmäärä tulisi lisääntymään, kun heidän vastuunsa kirjanpitoraporttien, veroilmoitusten ja kirjanpidon oikeellisuudesta kasvaa entisestään. Kuitenkin ainoastaan 21 prosenttia kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että yrityksen sisäisten kirjanpitäjien tai ulkoistettujen kirjanpitäjien palkkiot olisivat nousseet tilintarkastuksesta luopumisen myötä. (Langli 2015, 21.)

Kysyttäessä kirjanpidon laadun mahdollisesta laskusta, 51 prosenttia vastaajista kiisti, että kirjanpidon laatu olisi laskenut, 11 prosenttia oli osittain eri mieltä

väitteen kanssa ja 38 prosentilla vastaajista ei ollut mielipidettä. Ainoastaan neljä prosenttia vastaajista oli täysin tai osittain sitä mieltä, että tilintarkastuksesta luopumisen myötä veronkierto olisi yleisesti lisääntynyt. 52 prosenttia vastaajista oli eri mieltä ja 44 prosentilla ei ollut mielipidettä. (Langli 2015, 21.)

5.4.2 Kirjanpidon laatu

Vuonna 2011 Norjan verovirastoa (Skatteetna) pyydettiin selvittämään verotuksen ohella myös tilintarkastuksesta luopumisen vaikutuksia kirjanpidon laatuun. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, oliko tilinpäätöksestä luopumisella vaikutusta kirjanpidon informaation laatuun. Tutkimus jäsenneltiin siten, että sen tuloksista voitaisiin tehdä yleistyksiä. Hieman yli 2 100 norjalaista yritystä tutkittiin. (Langli 2015, 13.)

Muutoksia kirjanpidon laadussa tutkittiin kyselylomakkeella, joka sisälsi noin 80 kysymystä, jossa kontrollipisteet olivat vahvasti sidottu kirjanpitorutiineihin. Hieman yli 1 300 tilintarkastuksesta luopuneelta yritykseltä onnistuttiin keräämään aineistoa kahdelta vuodelta ennen lakimuutosta ja yksi vuosi tämän jälkeen. Hieman yli 800 yritykseltä kerättiin aineistoa kahdelta vuodelta ennen lakimuutosta ja kaksi vuotta tämän jälkeen. Jokainen tarkastus sisälsi vierailun kontrolloiyritykseltä. Tarkastuksiin käytettiin keskiarvallisesti 25 tuntia. Tarkastusten tekijät keskittyivät kirjanpidon järjestämisen ja sen teon laadun arvioimiseen sekä he testasivat yritysten dokumentoinnin laatua ja jatkuvuutta. (Langli 2015, 13.)

Norjan veroviraston tutkimuksessa oli kolme merkittävää tutkimustulosta. Ensimmäisenä huomattiin, että tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten sisäisen kirjanpitojärjestelmän laatu oli heikompi kuin niillä, jotka jatkoivat tilintarkastusta. Huomion arvoista oli myös se, että näiden yritysten kirjanpito oli huonolaatuisempi jo silloin, kun he valitsivat tilintarkastajan. Toisena tutkimustuloksena huomattiin, että tilintarkastuksesta luopumisen myötä laatuerojat jatkoivat kasvuaan yritysten välillä. Kolmas tutkimustuloksena huomattiin, että edellä mainitut tutkimustulokset koskettivat vain niitä yrityksiä, joiden kirjanpitoa ei oltu ulkoistettu. Esitellyistä tutkimustuloksista muodostettiin seuraava johtopäätös; tilintarkastuksesta luopumisella oli negatiivinen vaikutus kirjanpidon laatuun vain sellaisiin yrityksiin, jotka eivät olleet ulkoistaneet kirjanpitoaan. (Langli 2015, 14.)

Tutkimuksen kontrollialusta muodostui kokonaisuudessaan seitsemästä eri pääteemasta. Edellä esitetyt tutkimustulokset muodostuivat teemasta kolme, ”Kirjanpitojärjestelmä ja kirjanpidon järjestäminen”. Kontrollipisteet teemassa liittyvät pääsääntöisesti kirjanpidon järjestämisen rutiineihin ja peruslaatuun, sisältäen muun muassa arvonlisäveron kirjaamisen. Nämä osa-alueet ovat sellaisia, joissa tehdään helposti virheitä, ellei ole edellytettyä ammattitaitoa kirjanpidossa ja verotuksessa. Muilla osa-alueilla säädökset ovat yksinkertaisempia ja helpompia ymmärtää, eli näillä osa-alueilla yritykset pystyvät helpommin täyttämään edellytetyt laatuvaatimukset. Toisena johtopäätöksenä tutkimustuloksista voidaan siis esittää, että kirjanpidon laatu heikentyy selkeästi niillä osa-alueilla, joissa tilintarkastajan ammattitaitoa edellytettäisiin. Tutkimuksen kuudella muulla pääteemassa ei havaittu viitteitä kirjanpidon laadun heikentymisestä, kun yritys luopui tilintarkastuksesta. (Langli 2015, 14.)

Esitettyjä tutkimustuloksia tukee se, että Norjassa ulkoisena kirjanpitäjänä työskentelyä on säännelty tarkkaan. Ulkoiselta kirjanpitäjältä edellytetään laskenta-toimen kauppatieteiden kandidaattia vastaava tutkinto ja kahden vuoden työkokemusta ulkoisen kirjanpitäjän palveluksessa ja valvonnassa (Finanstilsynet 2017). Edellä esitetyt vaatimukset koskevat vain ulkoisia kirjanpitäjiä. Mikäli yritys vastaa itse kirjanpidostaan, ei esitettyjä vaatimuksia vaadita kirjanpitäjältä. On siis ymmärrettävää, että kirjanpidon laadun lasku koski pääsääntöisesti niitä yrityksiä, jotka tekivät itse kirjanpitonsa.

Toisessa kirjanpidon laatua testaavassa analyysissä tutkittiin muun muassa yritysten jaksotuksia ja suoriteperusteisuutta. Suurin osa analyyseistä suoritettiin vertailemalla vuosia 2010, 2011 ja 2012 toisiinsa, mutta osaan analyyseistä pystyttiin keräämään dataa vuosilta 2006-2012. Kokonaistasolla tutkimuksesta ei pystytty johtamaan tukea väitteelle, että kirjanpidon laatu olisi laskenut lakimuu-toksen jälkeen. Tutkimuksessa huomattiin kuitenkin selkeitä viitteitä siitä, että yrityksillä, joilla oli joko suuri vaihto-omaisuus, paljon myyntisaamisia tai näiden yhdistelmä, esiintyi laskenutta laatua kirjanpidossa. Tämän tutkimuksen tuloksista ei kuitenkaan voida tehdä yleistyksiä, sillä se vaatisi tutkintaa useammalta vuodelta. Tutkimus kuitenkin antaa viitteitä mahdollisesta laadun laskusta tietyillä osa-alueilla kirjanpidossa. (Langli 2015, 15.)

Luvussa aiemmin esitetyt tutkimustulokset kattavat maksimissaan muutaman vuoden lakimuutoksen jälkeen. Downing et al. (2018) havatsivat vuoden 2013 jälkeistä dataa analysoimalla, että tilinpäätösten laatu laski merkittävästi yrityksillä, jotka eivät valinneet tilintarkastajaa. Tutkimuksessa havaittiin, että yritysten sisäiset kontrollien ja kirjanpidon laatu alkavat laskea muutamassa vuodessa sen jälkeen, kun ne eivät enää ylläpidä niitä tulevan tilintarkastuksen vuoksi. Tämä tarkoittaa, että ajan kuluessa yritysten kirjanpidon ja tilinpäätösten laatu huononivat huomattavasti.

5.4.3 Talousrikokset

Kuten Ruotsissa, talousrikosten määrän lisääntymistä tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvojen nostamisen jälkeen on vaikea tutkia. Norjaa käsittelevän tutkimuksen mukaan vaikeuksia voi syntyä kolmestakin syystä: 1) talousrikokset ovat harvoin avoimia, eli rikollista toimintaa harjoittavat henkilöt pyrkivät peittelemään toimintaansa (piilorikollisuus), eikä tästä usein ole dataa saatavilla, 2) on vaikea määrittää mikä osa rikollisista toimista on jätetty tekemättä tilintarkastuksen takia, ja 3) talousrikosten ja harmaan talouden lisääntymisen tutkiminen edellyttää, että yritysten toimintaa tutkitaan ennen lakimuutosta ja lakimuutoksen jälkeen, kun yhtiöt kieltäytyvät tilintarkastuksesta. On haasteellista määrittellä, että onko yritys toiminut täysin lainmukaisesti lakimuutokseen saakka, ja lakimuutoksen jälkeen aloittanut talousrikosten tekemisen.

Vuosina 2012 ja 2013 Norjan Verovirasto tutki sattumanvaraisesti 2 100 valittua yritystä, sisältäen sekä tilintarkastuksen suorittavia että tilintarkastuksesta luopuneita yrityksiä. Tutkinnan tuloksena selvisi huomautuksen arvoisia virheitä kirjanpidossa, vakavampia ja korjattavia rikkeitä kirjanpidossa sekä veroilmoituksissa. Veroviraston tutkimuksessa huomattiin, että tilintarkastuksesta luopuneilla yrityksillä esiintyi useammin vähemmän vakavia rikkeitä. Yrityksillä, jotka jatkoivat tilintarkastusta, esiintyi rikkeitä harvemmin, mutta ne olivat laadultaan vakavimpia. Keskiarvoltaan rahamääräisesti tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten veronkierto tai rikkeet olivat 180 405 Norjan kruunua, kun taas tilintarkastusta jatkaneiden oli n. 1,1 miljoonaa Norjan kruunua. (Langli 2015, 8.)

Kokonaisuudessaan Veroviraston tutkimuksen otoskoko ei ollut suuri (2 100 yritystä), joten tutkimustuloksista on huono tehdä yleistyksiä, mutta siitä voidaan kuitenkin päätellä, että yritykset tekevät talousrikoksia, tekivät ne tilintarkastuksen tai eivät.

Lakimuutoksen vaikutuksia tutkittaessa Norjassa seurattiin muutoksia yritysten verokäyttäytymisessä 16 määritetyllä indikaattorilla, kuten tuloksen tuottamiskykyä (liikevoitto, tilikauden tulos ennen veroja), kuluerien kehitystä, yrittäjien korvaus- ja verohuojennushakemuksia. Indikaattoreiksi valittiin sellaisia mittareita, joista olisi selkeinten havaittavissa lisääntynyt veronkierto. Yrityksistä kerättiin tutkimusta varten dataa vuosien 2005 ja 2012 väliltä. Kerätyn datan analysoinnissa oli otettava huomioon muun muassa, kuinka monena vuonna yritys oli tehnyt tilintarkastuksen ja toimittanut kirjanpitoraportteja Norjan rekisteriviranomaiselle. Tutkimukseen valittujen indikaattoreiden kehityksen seuraamisella ei kuitenkaan löydetty evidenssiä sille, että norjalaisten yritysten veronkierto olisi lisääntynyt tilintarkastuksesta luopumisen jälkeen. (Langli 2015, 12.)

Ruotsin lakimuutosta tutkivassa osiossa havaittiin, että jotkin toimialat liitetään harmaaseen talouteen ja veronkiertoon useammin kuin toiset. Toisin kuin Ruotsissa, Norjan verohallinto päätti tutkia lakimuutoksen vaikutuksia myös toimialatasolla. Suoritetussa tutkimuksessa ei kuitenkaan havaittu, että yritysten veronkierto olisi jollain tavoin toimialakohtaista. Joillakin toimialoilla, kuten metsästyksessä ja kalastuksessa, rakennusalalla, kuljetuspalvelu-/henkilöliikennealalla, musiikkialalla ja elokuvatuotannossa, havaittiin pientä mahdollisuutta veronkierron lisääntymiselle. Edellä mainittujen yritysten osuus kaikista tutkimukseen valituista yrityksistä oli kuitenkin vain 2,6 prosenttia. Lopun 97,4 prosentin osalta ei kyetty osoittamaan lisääntyntä veronkiertoa tilintarkastuksesta luopumisen myötä. Norjan veroviranomaisen havainnot yritysten tuloissa kuitenkin tukee pientä veronkierron lisääntymistä tilintarkastuksesta luopuneilla yrityksillä. (Langli 2015, 12-13.)

Norjan verovirastolla on useita automatisoituja kontrolleja, jotka antavat ilmoituksen, kun ne löytävät virheen tai puutteita veroilmoituksissa. Kolmen kontrollin avulla verovirasto on pyrkinyt lakimuutoksen yhteydessä selvittämään veroilmoitusten laatua. Selvityksessä on tutkittu muun muassa tapahtuiko veroilmoitusten

laadussa laskua lakimuutoksen jälkeen, takaako ulkoisen kirjanpidon käyttö korkeamman laadun ja ottavatko yritykset virheistään opikseen, eli veroilmoitusten laatu paranisi vuosien edetessä. Ensimmäinen kontrolli antaa signaalin, kun jokin palautetun lomakkeen pakollisista kohdista on puutteellinen. Toinen kontrolli ilmoittaa muun muassa, kun veroarvioiden laskentaperusteet saattavat olla virheellisiä. Kolmas kontrolli antaa signaalin, kun verovirasto vastaanottaa virheellisen lomakkeen tai jokin pakollinen lomake puuttuu. (Langli 2015, 15.)

Tutkimuksen otanta muodostuu 93 311 tilintarkastuksesta mahdollisesti luopuvasta yrityksestä. Näitä yrityksiä analysoitiin vuodesta 2006 vuoteen 2013, edellyttäen, että yritys oli olemassa kyseisen ajanjakson. Tutkimus sisälsi näin yrityksiä, jotka luopuivat tilintarkastuksesta ja jotka jatkoivat sitä, sekä oliko kyseisten yritysten välillä eroja laadussa ennen vuoden 2011 lakimuutosta. Lisäksi saatiin evidenssiä, että laskiko tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten veroilmoitusten laatu vuosina 2012 ja 2013. (Langli 2015, 16.)

Tutkimustulokset osoittavat, että vuoteen 2010 verrattaessa tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten veroilmoitusten laatu laski huomattavasti. Varsinkin vuosien 2011 ja 2012 ilmoitusten laatu laski niissä yrityksissä, joiden kirjanpitoa ei ollut ulkoistettu. Kirjanpidon ulkoistuksella huomattiin olevan positiivista vaikutusta veroilmoitusten laatuun, mutta kokonaisuudessaan tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten veroilmoitusten laatu laski. Tilintarkastuksesta luopuneilla yrityksillä ei havaittu kehitystä veroilmoitusten laadussa vuosien 2013 ja 2011 välillä, eli yhtiöt eivät ottaneet virheistään opikseen. (Langli 2015, 16.)

Norjan veroviraston työntekijöille laadittiin kysely lakimuutoksesta. Kyselyyn vastanneilla työntekijöillä oli keskimääräisesti 22 vuoden työkokemus. Veroviraston työntekijöiden näkemyksenä oli, että tilintarkastuksesta luopuneiden vanhojen sekä vasta perustettujen yritysten veroilmoitusten laatu laski, veroilmoitusten määräraajoista tuli löyhemmät sekä työntekijät joutuivat käyttämään yksittäisiin tapauksiin entistä enemmän aikaa. Lisäksi kyselystä tuli esiin, että veroviraston työntekijöiden mielestä veroilmoitusten virheiden yleisyys oli huomattavasti vähäisempää tilintarkastusta jatkaneilla yrityksillä. (Langli 2015, 26.)

5.4.4 Kirjanpito- ja tilintarkastusala

Lakimuutoksella oletettiin olevan vaikutuksia tilintarkastusalaan ja tilintarkastuksen kysyntään, kun pienimmät asiakkaat saattavat luopua tilintarkastuksesta. Kysynnän laskiessa on jouduttu arvioimaan miten tilintarkastusala reagoi lakimuutoksen jälkeiseen aikaan. On esitetty, että tilintarkastuksen hinnoissa saattaa tapahtua muutoksia. Tutkimusten mukaan yli viiden miljoonan Norjan kruunun liikevaihdon omaavilla yrityksillä ei havaittu olevan muutoksia tilintarkastuksen hinnoissa. (Langli 2015, 18).

On selvää, että lakimuutoksella on vaikutuksia tilintarkastus- sekä kirjanpitoaloihin. Tämän takia näiden kahden toimialan kansantaloudellista kehitystä vuosilta 2000-2012 on tutkittu lakimuutoksen yhteydessä. On tutkittu muun muassa, miten mainittujen toimialojen kasvunäkymille ja sekä kannattavuudelle on tapahtunut muutoksia lakimuutosta ympäröivinä vuosina. Vertailukelpoisuuden parantamiseksi kaikki tutkimuksessa esitetyt rahamäärät ovat muutettu vuoden 2012 Norjan kruunun kurssiin käyttämällä vuoden 2012 kuluttajahintaindeksiä. (Langli 2015, 24.)

Kirjanpidon toimialan liikevaihto kasvoi vahvasti vuosien 2010 ja 2012 välillä. Mutta verrattaessa liikevaihdon kehitystä menneisiin vuosiin, havaittiin, että kasvu ei ollut yhtä suurta kuin vuosien 2003-2006 väliseen aikaan. Vertaamalla liikevaihdon kasvua aiempiin vuosiin 2000-luvulla, on huomattavissa, että Norjassa kirjanpitoalan liikevaihdossa ei ole tapahtunut huomattavaa kasvua. Vuosien 2003 ja 2009 välillä tilintarkastusalan vuosittainen kasvu liikevaihdossa vaihteli kolmen ja 38 prosentin välillä. Vuosina 2010, 2011 ja 2012 toimialan liikevaihto pysyin vakaana eikä siinä juurikaan tapahtunut muutoksia. (Langli 2015, 24.)

Tilintarkastusalan varsinaisen toiminnan tuotot laskivat vuoden 2009 1,098 miljardista Norjan kruunusta 789 miljoonaan Norjan kruunuun vuoteen 2012 mennessä. Samalla aikavälillä kirjanpitoalan varsinaisen toiminnan tuotot kasvoivat 804 miljoonasta Norjan kruunusta 1,071 miljardiin Norjan kruunuun. Toimialat yh-

dessä huomioituna, vuosien 2009 ja 2012 välillä varsinaisen toiminnan tuotot las-
kivat 1,902 miljardista Norjan kruunusta 1,860 miljardiin Norjan kruunuun. (Langli
2015, 24.)

Mukautuakseen vähentyneeseen kysyntään tilintarkastuksessa, yhä useampi
norjalainen tilintarkastusyhteisö haki auktorisointia kirjanpidon harjoittamiseen.
Tutkimusten mukaan Norjassa tilintarkastusala kuitenkin onnistui hyvin mukautu-
maan lakimuutoksen aiheuttamiin seurauksiin. Vaikka toimialan liikevaihto vuo-
sittainen kasvu on ollut noin nollassa prosentissa, toimialan kannattavuus on py-
synyt korkeana sekä yritysten tilikausien tappiot ovat olleet vähäisiä. (Langli
2015, 25.)

6 Suomalaisen mikroyritysten tilintarkastuksen keventämi- nen

Viimeisen kahden vuoden aikana julkisuudessa on ollut paljon keskustelua mik-
royritysten hallinnollisen taakan keventämisestä ja tilintarkastuksesta syntyvien
kulujen vähentämisestä. Huhtikuussa 2016, Työ- ja elinkeinoministeriä asetti työ-
ryhmän selvittämään tilintarkastuslain muutostarpeita. Työryhmän tehtävänä oli
tunnistaa keskeiset kansalliset sääntelytaakkaa aiheuttavat kysymykset tilintar-
kastuslaissa sekä selvittää työryhmän asettamista edeltäneessä lainvalmiste-
lussa ja keskustelussa esillä olleiden mahdollisten muutosesitysten vaikutukset
(Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 9).

Tässä luvussa tarkastellaan Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän esitystä tilin-
tarkastusvelvollisuuden raja-arvojen nostamiseksi ja millaisia vaikutuksia tilintar-
kastusrajojen nostamisella voisi olla Suomessa. Lisäksi luvussa käsitellään
vuonna 2019 paljon julkista keskustelua herättänyttä yleisluonteista tarkastusta
ja millaisen vaihtoehdon se tarjoaisi mikroyrityksille tilintarkastuksen sijaan.

6.1 Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän muistio tilintarkastuslain määrätyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä

Tammikuussa 2018 Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisi työryhmän muistion tilin-
tarkastuslain määrätyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä.

Muistiossaan työryhmä on selvittänyt muun muassa tilintarkastuslain hallinnon-tarkastusta sekä tilintarkastusrajojen sääntelyn nykytilaa ja sen kehittämistarpeita.

Työryhmän tavoitteena oli identifioida mahdollisuudet sääntelyn keventämiseen ja ristiriitaisten säädösten purkamiseen tarkastettavien yritysten näkökulmasta, huomioiden kuitenkin mahdollisten muutosten vaikutukset muiden tahojen (mm. sijoittajat, verohallinto) toimintaan ja harmaan talouden torjuntaan. Käytännössä haluttiin selvitystä, onko hallinnon tarkastuksen sisältyminen lakisääteisen tilintarkastuksen kohteeseen enää tarkoituksenmukaista ja tulisiko lakisääteisen tilintarkastuksen rajoja nostaa.

Toimeksiantonsa perusteella työryhmä päätyi arvioimaan hallinnon tarkastuksen osalta kolmea toimenpidevaihtoehtoa: 1) hallinnon tarkastus on omistajien ja sidosyhteisöjen kannalta tärkeä osa suomalaista tilintarkastusta ja se tulisi säilyttää nykyisen kaltaisena. Samanaikaisesti pidetään välttämättömänä täsmentää hallinnon tarkastuksen sisältöä ja siihen liittyviä vastuukysymyksiä tilintarkastusvalvonnan ohjeistuksella; 2) hallinnon tarkastusta pidetään tarkoituksenmukaisena em. tavoin, mutta oikeustilan ja vastuukysymysten selkeyttämisen katsotaan edellyttävän tilintarkastuslain 3 luvun teknisluonteisia muutoksia; 3) hallinnon tarkastuksesta tulisi luopua ja tilintarkastuslain 3 luvun säännökset sekä relevantti muu lainsäädäntö tarkistaa sen toteuttamiseksi.

Lakisääteisen tilintarkastuksen rajojen osalta työryhmä päätyi niin ikään tarkastelemaan kolmea toimenpidevaihtoehtoa: 1) rajat pidetään nykyisellään, 2) rajoja nostetaan ja rajataan kaikki kirjanpitolain 1 luvun 4 b §:n mukaiset mikroyritykset tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle, 3) rajoja nostetaan ja rajataan kaikki kirjanpitolain 1 luvun 4 a §:n mukaiset pienyritykset tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle. Kaksi jälkimmäistä vaihtoehtoa supistaisivat merkittävästi sitä ryhmää, joka tällä hetkellä on lakisääteisen tilintarkastuksen kohteena.

Vuoden 2018 alussa Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä julkaisi muistion tilintarkastuslain määrätyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä. Muistiossa on käsitelty kattavasti hallinnon tarkastusta ja nykyisiä tilintarkastusrajoja ja mahdollisia muutostarpeita. Tutkimuksen päätteeksi työryhmä esitti, että

hallinnon tarkastus säilytettäisiin tilintarkastuslaissa tilintarkastuksen kohteena, kuten luvussa 4.1 jo käsiteltiin. Tämän lisäksi työryhmä esitti, että tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvoja korotettaisiin niin, että kirjanpitolain mukaiset mikroyritykset jäisivät lakisääteisen tilintarkastuksen ulkopuolelle.

Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän mielestä tilintarkastusrajojen nostaminen mikroyrityksen raja-arvoihin olisi hillitty muutos nykyisestä ja lisäisi usean yrityksen valinnanvapautta. Perusteltaessa valinnanvapautta on esitetty, että tilintarkastus ei välttämättä anna omistajajohtoisille yrityksille yhtä paljon lisäarvoa kuin niille yrityksille, joiden johto ei osallistu aktiivisesti operatiiviseen toimintaan. Lisäksi tilintarkastusrajojen nostaminen olisi askel lähemmäksi tilinpäätösdirektiivin ”pienet ensin” -periaatetta. Työryhmä huomioi tutkimuksessaan, että Suomen nykyiset tilintarkastusrajat ovat kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen matalat. Työ ja elinkeinoministeriö julkaisi työryhmän muistion 16.1.2018, jonka jälkeen esitys eteni lausuntakierrokselle.

Lausunnonantoaika työryhmän muistiosta päättyi 13.3.2018. Lausuntakierroksella yli 40 tahoja toimitti lausuntonsa työryhmän muistiosta. Osa saaduista lausunnoista tuli tahoilta, joilta ei erikseen pyydetty lausuntoa. Suomen Tilintarkastajat (2018d) on jaotellut verkkosivuillaan julkaistussa toimituksessa selkeästi kannanottajat neljään ryhmään: Mietinnön ehdotusta kannattaviin, vastustaviin ja niihin, jotka käsittelevät lausunnossaan tilintarkastuksen merkitystä, mutta eivät ota suoraa kantaa. Tästä jaottelusta on laadittu alle yhteenvetotaulukko.

Rajojen nostamisen puolella:	Vastustivat rajojen nostamista:
Keskuskauppakamari Suomen Yrittäjät Taloushallintoliitto Kiinteistöliitto Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta ry Finanssivalvonta Liikenne ja viestintäministeriö Oikeusministeriö Sosiaali- ja terveysministeriö Ympäristöministeriö	Suomen Tilintarkastajat ry Ammattitilintarkastajat Kuntatarkastajat ry PwC Oy KPMG Oy Nexia Oy BDO Oy Revico Grant Thornton Oy Idman Vilen Grant Thornton Oy Lasse Åkerblad Sisäministeriö Valtiovarainministeriö Verohallinto Harmaan talouden selvitysyksikkö Finanssiala Ry Suomen Asianajajaliitto Yritystutkimus ry Suomen Asiakastieto Oy Professori Janne Ruuhonen
Eivät ottaneet kantaa: PRH:n Tilintarkastusvalvonta PRH:n Tilintarkastuslautakunta Elinkeinoelämän keskusliitto Helsingin arvopaperipörssi Nasdaq OMX Helsinki Oy Sisäiset tarkastajat ry apulaisprofessori Kim Ittonen (Hanken)	
Eivät lausu asiasta: Puolustusministeriö Ulkoministeriö Korkein hallinto-oikeus (KHO) Helsingin hallinto-oikeus Pääomasijoittajat ry OP-ryhmä	

Taulukko 7. Lausuntokierroksen kannanotot ryhmittäin. (Suomen Tilintarkastajat Ry 2018d.)

Yhteenvertotaulukosta voidaan havaita, että suurin osa lausunnonantajista vastusti työryhmän esitystä rajojen korottamisesta. Tilintarkastusrajojen nostamista vastustaneet lausunnonantajat katsoivat, että nykyiset rajat ovat perustellut ja niiden tulisi pysyä ennallaan. Vain muutama taho esitti toissijaisesti, että rajojen korottamisen tulisi olla mikroyritysrajoja maltillisempaa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018b). Useat rajojen nostamista vastustaneet lausunnonantajat perustelivat kantaansa muun muassa tilintarkastuksen hyödyillä ja merkityksellä yhteiskunnan ja sidosryhmien kannalta.

Yleisesti rajojen nostamisen suurimmat kannattajat olivat yritys-elämää edustavat tahot, kuten Suomen Yrittäjät ja Keskuskauppakamari. Esitystä kannattaneiden tahojen mielestä rajojen nostoa mikroyritysrajojen tasolle pidettiin perusteltuina. Kuten Ruotsissa ja Norjassa, myös suomalaiset tahot perustelivat rajojen nostoa pääasiassa hallinnollisen taakan keventämisellä ja ylisääntelyn vähentämisellä.

6.2 Rajojen nostamisen vaikutuksia

Tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvojen nostamisen vaikutuksien selvittämiseksi on ensin ymmärrettävä kuinka suurta osuutta suomalaisista yrityksistä lakimuutos tulisi koskemaan. Suomen yrityskanta, Ruotsin ja Norjan tavoin, muodostuu lähtökohtaisesti pien- ja mikroyrityksistä. Alla olevasta taulukosta 8 on havaittavissa, että mikäli tilintarkastusrajoja nostettaisiin kirjanpitolain mikroyritysten rajojen tasolle, olisi lakimuutoksella vaikutus yli 90% suomalaisista yrityksistä.

Yrityksen kokoluokka	Lukumäärä	%-osuus
Mikroyritykset	265 894	93,0 %
Pienyritykset	16 498	5,8 %
Keskisuuret yritykset	2 995	1,0 %
Suuryritykset	655	0,2 %
Yhteensä	286 042	100,0 %

Taulukko 8. Yritysrakenne Suomessa 2018. (Suomen Yrittäjät 2018b.)

Tällä hetkellä Suomen noin 287 000 yrityksestä 60 000 – 75 000 yritystä on lakisääteisen tilintarkastuksen piirissä. Mikäli rajoja nostettaisiin mikroyritystasolle niin, että mikroyritykset rajattaisiin tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle, noin 30 000 yritystä olisi tilintarkastusvelvollisuuden piirissä. Mikäli rajoja nostettaisiin pienyritystasolle, kattaisi lakisääteinen tilintarkastusvelvollisuus enää 3 100 yritystä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 65.)

Edellä esitetystä arviosta on selkeästi huomattavissa, että tilintarkastusrajojen nosto tulisi todennäköisesti vähentämään tilintarkastuspalveluiden kysyntää. Oletettavimmin kysynnän vähentyminen kohdistuisi tilintarkastajiin, joiden asiakaskunta muodostuu pienistä yrityksistä. Kysynnän vähentymisen vaikutus olisi todennäköisimmin vähäisempi suurien tilintarkastusyhteisöjen kohdalla. Vapaaehtoista tilintarkastusta käsittelevässä luvussa huomattiin, että tietyt sidosryhmät, kuten rahoittajat ja potentiaaliset sijoittajat, edellyttävät tai kannustavat yrityksiä edullisemmilla rahoituskustannuksilla tilintarkastuttamaan tilinpäätöksensä.

Muun muassa sidosryhmien esittämien vaatimusten ja kannusteiden vuoksi tilintarkastusrajojen noston ei odoteta vähentävän tilintarkastusten määrää yhtä paljon kuin laki mahdollistaisi.

Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän muistion johtopäätöksissä nostetaan olennaiseksi osaksi se, että rajojen nostamisessa on huomioitava, kenen etuja tilintarkastuksella palvellaan. Mikäli hyväksytään, että tilintarkastuksella on myös yleisesti yleistä etua palveleva rooli (taloudellisen informaation luotettavuus ja harmaan talouden estäminen), ei rajojen korottaminen ole perusteltua. Mikäli taas painotetaan kunkin yrityksen omia tarpeita, rajojen nosto olisi tarkoituksenmukaista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018d, 67-68.)

Tammikuussa 2019 eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen poistaa yksityisiltä osakeyhtiöiltä osakepääoman vähimmäisvaatimuksen. Muutos astui voimaan 1.7.2019, jonka jälkeen osakeyhtiön on pystynyt perustamaan ilma 2 500 euron osakepääomaa. Uudistuksen tarkoituksena oli vähentää perustamisvaiheen kustannuksia, jonka myötä voisi perustettavien osakeyhtiöiden määrä voisi kasvaa. Ruotsissa sekä Norjassa lakimuutoksen yhteydessä havaittiin, että osakeyhtiöitä perustettiin lakimuutoksen jälkeen yhä enemmän. Tilintarkastusrajojen nostamisen ja osakepääoman vähimmäismäärän poistamisen myötä olisi odotettavissa, että osakeyhtiöitä tulitaisiin perustamaan yhä enemmän ja valitsemaan aloittavana yritysmuotona.

6.2.1 Kustannussäästöt ja hallinnollinen taakka

On selvää, että tilintarkastusrajojen nostaminen toisi pienimmille yrityksille osittaisia kustannussäästöjä ja niiden hallinnollinen taakka vähentyisi. Lakimuutos toisi helpotusta varsinkin sellaisille yrityksille, joilla ei ole tarvetta ulkopuoliselle rahoitukselle, vuosittaisia kustannussäästöjä sekä keventäisi hallinnollista taakkaa. Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen nostamisella lisättäisiin yritysten sekä vapautta että vastuuta määrätä niiden omasta toiminnasta, parhaaksi näkemällä tavallaan. Kustannussäästöistä puhuttaessa tulee kuitenkin määrittää, että ovatko tilintarkastuksesta aiheutuneet kustannukset todella sen tuottamia hyötyjä suuremmat. Kustannussäästöt tilintarkastuksen kohdalla jakavat paljon mielipiteitä, sillä jotkut näkevät tilintarkastuksen ja tilintarkastajan riippumattomana ja

hyödyllisenä asiantuntijana, ja jotkut näkevät tilintarkastuksen pelkästään välttämättömänä kuluueränä.

Julkisuudessa ja jopa hallituksen esitysluonnoksen lausuntakierroksella on esitetty, että tilintarkastuksen hallinnollista taakkaa ja kuluja usein liioitellaan suhteessa tilintarkastuksesta saataviin hyötyihin. Suomen Tilintarkastajat ry:n laatimassa kyselyssä (Aula Research Oy 2018a) liittyen tilintarkastusrajoihin, 23 vastaajaa esitti avoimissa kommentteissa, että tilintarkastuskustannukset tulevat säästettyä moneen otteeseen havaittujen virheiden korjaamisesta ja ohjeistuksesta. Avoimissa kommentteissa korostettiin myös sitä, että tilintarkastuksen poisjäädessä yhtiön kirjanpitoon saattaa jäädä muun muassa kontrolli- ja systeemi- virheitä, jotka huomattaisiin myöhemmin esimerkiksi verotarkastuksessa. Kyselytutkimuksia käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Tyypillisesti pienissä yrityksissä verotarkastushavainnot sisältävät runsaasti peiteltyyn osinkoon, kulujen vähennys-kelpoisuuteen, erilaisiin etuihin ja myynnin kirjaamiseen liittyviä seikkoja (Orjala 2015). Verottajan julkaisemien tilastojen mukaan näiden lisäksi osoittavat, että liikevaihdon kasvaessa verotarkastuksissa tehdyt havainnot painottuvat usein kansainväliseen kauppaan ja liiketoimintajärjestelyihin. Arvonlisäverotuksen kohdalla huomataan usein tulkintavirheitä, jotka johtuvat arvonlisäverotuksen osittaisesta haastavuudesta, varsinkin kansainvälisessä kaupassa. Nämä edellä esitetyt usein esiintyvät verotarkastushavainnot ovat sellaisia, jotka huomataan tilintarkastuksessa. Tilintarkastuksesta luopumisen myötä näitä virheitä voi kertyä usean vuoden ajan, jotka joudutaan maksamaan verotarkastuksen myötä. Tällaisessa tilanteessa hetkellisesti säästetyt kustannukset tulevat maksettavaksi myöhemmin. Tällöin Suomen Tilintarkastajat ry:n laatiman kyselyn (Aula Research Oy 2018a) avoimissa kommentteissa esitetyt arviot lakimuutoksen seuraamuksista ovat täysin perusteltavissa.

Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen nostamisen myötä on siis odotettavissa, että virheen tilinpäätöksissä ja niiden korjaukset yritysten verotuksessa tulisivat lisääntymään. Olennaisten virheiden kehittyessä kirjanpitoon ja tilinpäätökseen yritykset saattavat joutua maksumiehiksi myöhemmin tulevaisuudessa tietämättään asiasta.

Ruotsin lakimuutoksen jälkeiset yrityskohtaiset kustannussäästöt keskiarvollisesti vaihtelivat 1 000 ja 1 500 euron välillä. Tämän lisäksi Ruotsissa havaittiin, että tilintarkastuksesta luopumisella ei ollut parantavaa vaikutusta yritysten kannattavuuteen. Norjassa lakimuutoksen jälkeiset saavutetut kustannussäästöt vaihtelivat 1 500 ja 2 100 euron välillä.

Suomessa tilintarkastuksen kustannukset perustuvat joko tilintarkastajan tuntiveitukseen ja työtunteihin tai ennalta sovittuun palkkioon. Lausunnossaan hallituksen työryhmälle, Ammattitilintarkastajat ry on esittänyt, että mikroyritysten tilintarkastuskulut ovat vuositasolla 500 – 1 000 euroa ja kyseisen kustannuksen maksamalla mikroyritykset saavat hyödyllisiä neuvoja välttääkseen pahimmat karikat (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018c, 14). Mikroyritysten tilintarkastukseen käytetty aika on usein yrityskohtaista ja käytetty aika vaihtelee paljon. Tilintarkastajilta kysyttäessä mikroyrityksen tarkastukseen käytetään keskimääräisesti 8,5 tuntia (Raitio 2020).

On olettavissa, että Suomessakin tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten keskimääräiset nettokustannussäästöt sijoittuisivat 1 000 ja 2 000 euron välille. Ruotsissa ei havaittu, että yritysten kannattavuus olisi parantunut tilintarkastuksesta luopumisen myötä, eikä ole myöskään varmuutta siitä, että suomalaisten yritysten kannattavuus paranisi oleellisesti tilintarkastusrajoja nostamalla. Kustannussäästöjä arvioitaessa tulisi pyrkiä myös huomioimaan sen vastinpari, eli tilintarkastuksesta saadut hyödyt. Mikäli suomalaisten yritysten kustannussäästöt vaihtelisivat 1 000 ja 2 000 euron välillä, voidaan olettaa, että tilintarkastusrajat ylittäville yrityksellä kyseisellä säästöllä olisi kohtuullisen pieni merkitys kannattavuudelle. Varsinkin, kun samaan hintaan yritykset säästyvät olennaisilta virheiltä tilinpäätöksessään ja taloudellisessa informaatioissaan.

6.2.2 Kirjanpidon ja tilinpäätösten laatu

Tilintarkastuksen valitsematta jättämisen vaikutuksia kirjanpitoon ja verotukseen on tutkittu suhteellisen vähän. Useimmiten tilintarkastuksen jättämisen vaikutuksia tutkitaan rahoittajan näkökulmasta. Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että tilintarkastetut tilinpäätökset ovat sisällöltään luotettavampia sekä merkittävästi

parempilaatuisia kuin tilintarkastamattomat. Luvussa 4.2 Tilintarkastuksen hyödyt, esitettiin tutkimustuloksia, jotka tukevat tätä.

Vuonna 2006 merkittävä osa (noin 75%) pienistä osakeyhtiöistä käytti tilitoimistoa kirjanpidon ja tilinpäätösten laadinnassa (Hallituksen esitys 194/2006, 20). Tilitoimiston käyttäminen kirjanpidon järjestämiseen ja tilinpäätöksen laadintaan parantaa pienyritysten tilinpäätösten luotettavuutta ja oikeellisuutta. Ulkoisen kirjanpitäjän käyttö vähentää osittain tilintarkastuksen tarvetta. Taloushallintoliiton (2017b) arvion mukaan ainoastaan noin viidesosa tilitoimistoalalla työskentelevistä on suorittanut KLT-tutkinnon. Suomessa ulkoisena kirjanpitäjänä työskentelemiselle ei ole asetettu rajoitteita, kuten Norjassa. Suomalaisten tilitoimistojen kirjanpidon laatu voi vaihdella paljon ja osassa kirjanpidon laatu voi olla jopa heikko. On myös muistettava, että ammattitilintarkastajilta löytyy usein verotusta, kirjanpitoa ja tilinpäätöksen laillisuusvalvontaan liittyvää tietoa enemmän kuin tilitoimistolla.

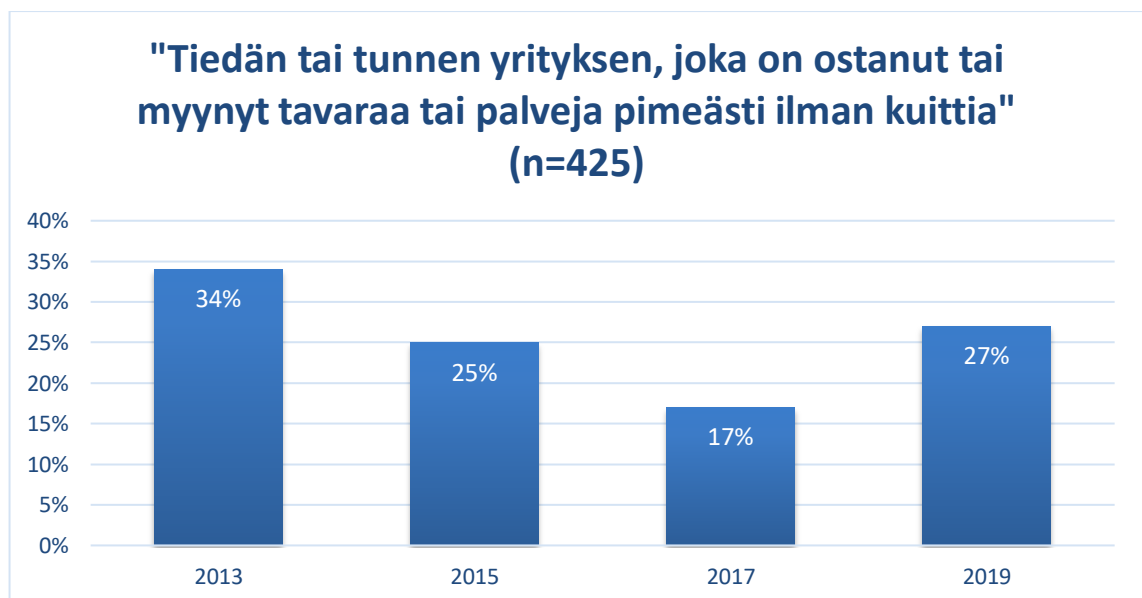
Sekä Ruotsissa että Norjassa havaittiin lakimuutosten jälkeen, että tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten kirjanpidon ja tilinpäätösten laatu laskivat. Ruotsissa havaittiin muun muassa, että tilinpäätöksissä esiintyi yhä useammin muotovirheitä, eli tilinpäätökset eivät sisältäneet kaikkea olennaista, kuten allekirjoituksia, tuloslaskelmaa, tuloslaskelmaa tai liitetietoja. Tämän lisäksi kirjanpitorikokset lisääntyivät lakimuutoksen jälkeen. Norjassa havaittiin, että kirjanpidon ja tilinpäätösten laatu laskivat varsinkin sellaisilla yrityksillä, joiden kirjanpitoa ei ole ulkoistettu. Lisäksi Norjaa käsittelevässä myöhemmässä tutkimuksessa havaittiin, että ajan kuluessa kirjanpidon laadun heikentyminen jatkoi laskuaan.

Tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvojen nostaminen myötä olisi odotettavissa, että mikroyritysten tilinpäätöksen ja kirjanpidon laadut tulisivat heikentymään. Ruotsin ja Norjan tutkimusten myötä laskua laadussa on odotettavissa varsinkin niissä yrityksissä, joiden kirjanpitoa ei ole ulkoistettu. Norjalaisten yritysten kirjanpidossa ei havaittua laadun heikentymistä, sillä ulkoisena kirjanpitäjänä työskenteleminen vaatii laskentatoimen kauppatieteiden kandidaattia vastaava tutkinto sekä kahden vuoden työkokemusta ulkoisen kirjanpitäjän palveluksessa. Vastavia edellytyksiä ei ole Suomessa asetettu, jonka vuoksi on mahdollista, että suomalaisten tilitoimistojen laadussakin voi näkyä heikentymistä, kun kirjanpitäjien

työnlaatuun kiinnitetään entistä vähemmän huomioita. Tieto siitä, että yrityksen kirjanpito tullaan tilintarkastamaan voi lisätä myös kirjanpitäjän huolellisuutta.

6.2.3 Talousrikokset

Julkisessa keskustelussa on esitetty, että tilintarkastusrajojen nostamisen myötä harmaa talous ja verovilpit lisääntyvät sekä julkisen sektorin verokertymä pienenee. Verotuksessa voi syntyä virheitä niin sanotusti molempiin suuntiin, jonka vuoksi muutosta verokertymässä voi olla vaikea arvioida. Verokertymän pienentyminen oletettavasti tulisi vaihtelevaan toimialoihin. Tyypillisesti verotarkastuksissa havaintoja sisältävät runsaasti rakennusala sekä käteisvaltaiset toimialat, esimerkiksi ravintola-ala. Rakennusalan valvontahankkeiden perusteella voidaan todeta, että toimialan tarkastukset sisältävät runsaasti havaintoja ohimyyntistä ja pimeiden palkkojen maksusta (Orjala 2015). Käteisvaltaisilla, kuten ravintola-alalla voi usein esiintyä puutteita myynnin kirjaamisessa. Tilintarkastaja ei pois sulje mahdollisuutta ohimyyntille, mutta oletusarvoisesti tilintarkastettavana olemisen myötä yritysten kiusaus ohimyyntiin voi vähentyä. Tilintarkastuksesta luopumisen myötä yrityksille tulee ohimyyntiin lisäksi entistä helpommaksi kirjata niille kuulumattomia kustannuksia verotuksessa vähennyskelvottomina kustannuksina ja vieläpä arvonlisäverotus vähentäen.

Taulukko 9. Verohallinnon asennetutkimus yhteisöasiakkaille 2019. (Harmaa talous & talousrikollisuus 2020.)

Verohallinto selvitti asiakastutkimuksessaan yhteisöasiakkaiden ajatuksia verotuksesta ja Verohallinnosta yleensä. Vuonna 2019 yhteensä 27 prosenttia vastasi tietävänsä tai tuntevensa yrityksen, joka on ostanut tai myynyt tavaraa tai palveluja pimeästi ilman kuittia. Tuloksessa on selvä muutos huonompaan suuntaan, kun vastaava luku vuonna 2017 oli 17 prosenttia. Lisäksi aiemmista tutkimuksista näkyvä pidemmän aikavälin trendi, jossa pimeästi toimivien yritysten tai tuntevien osuus vastaajista oli laskeva, näyttää katkenneen. On kuitenkin huomionarvoista, että aikaisempaa huomattavasti useampi vastaaja osasi tällä kertaa myös sanoa, että ei tunne pimeästi toimivaa yritystä. (Harmaa talous & talousrikollisuus 2020.)

Höglund et al. (2018a) ovat tutkineet tilintarkastuksen poisjättämisen vaikutuksia verottajan näkökulmasta. Tutkimuksen otoskoko muodostuu 81 608 pienen kirjanpitovelvollisen tilinpäätöksestä, joista 21% on yrityksiä, joissa tilintarkastajaa ei ole valittu. Tutkimuksessa on tarkasteltu jaksotuksilla ja liiketoiminnan muilla kuluilla tapahtuvaa voitonsiirtoa.

Yrityksillä on eri vaihtoehtoja laskea verotettavaa tuloaan, esimerkiksi käyttöomaisuuden poistoja kasvattamalla, tekemällä ylisuuria varaston alaskirjauksia tai lisäämällä liiketoiminnan kulujaan. Aiheena Höglund et al. (2018a) tutkimus on merkittävä, sillä edellä mainitut verotettavan tulon vaikutuskeinot voivat tietyissä rajoin kuulua yritysten tavanomaiseen ja sääntöjenmukaiseen verosuunnitteluun. Mikäli tilintarkastus poistetaan kuviosta, kasvaa riski käyttää sääntöjen vastaisia menetelmiä. Sääntöjen vastaista toimintaa voi olla esimerkiksi suurempien investointien kirjaaminen kuluiksi suoraan tuloslaskelmaan tai henkilökohtaisten ostojen maksaminen yrityksen varoilla (Höglund et al. 2018b). Tilintarkastuksessa todennäköisesti havaittaisiin nämä väärinkäytökset, mutta tilintarkastuksen puuttuessa jää tilinpäätöstietojen oikeellisuuden tarkastaminen kokonaan pois, lukuun ottamatta satunnaisia verotarkastuksia.

Yrityksissä tehdään verosuunnittelua, olivatpa ne valinneet tilintarkastajan tai eivät. Tämä huomattiin myös Höglund et al. (2018a) tutkimuksessa. Yritykset siirtävät verotettavaa tuloa matalamman verotuksen jaksolle muun muassa jaksotusten ja muiden liiketoiminnan kulujen siirtämisellä. Höglund et al. (2018a) ha-

vaitsivat, että voitonsiirtoa esiintyy huomattavasti enemmän sellaisissa yrityksissä, joissa ei ole tilintarkastajaa. Tutkimuksessa ei kuitenkaan havaittu, että mistä tämä yksiselitteisesti johtuu.

Tilintarkastuksella voi olla harmaaseen talouteen ennaltaehkäisevä vaikutus, sillä tilintarkastettavat yritykset joutuvat enemmän harkitsemaan kiinnijäämisen riskejä. On kuitenkin vaikea arvioida missä määrin tilintarkastusrajojen nostamisella olisi vaikutusta harmaaseen talouteen. Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän muistiossa (2018c), työryhmä on esittänyt oletuksen, että hillityillä rajojen korottamisella ei olisi merkittävää vaikutusta harmaaseen talouteen. Työryhmä on perustellut oletustaan vapaaehtoisella tilintarkastuksella, sillä pankit voivat muun muassa edellyttää yrityksiltä tilintarkastettua tilinpäätöstä rahoituksen tarjoamista varten. Tämän lisäksi työryhmä ehdotti muistiossa, että verovalvontaa kohdistettaisiin entistä enemmän yrityksiin, jotka eivät ole valinneet tilintarkastajaa.

Ruotsissa ja Norjassa pyrittiin selvittämään tilintarkastusrajojen nostamisen vaikutuksia talousrikollisuuteen. Kummankaan valtion selvityksessä ei kyetty luotettavasti esittämään, että millainen vaikutus rajojen nostolla oli talousrikollisuuteen. Norjan laatimassa selvityksessä ei havaittu viitteitä, että talousrikollisuus olisi lisääntynyt lakimuutoksen myötä. Luvussa 5.2.3. käsiteltiin Ekobrottsmyndighetin julkaisemia tilastoja talous- ja verorikoksista. Tilastojen perusteella verorikosten lukumäärä väheni vuosien 2009 – 2015, mutta kirjanpitorikosten lukumäärä oli samanaikaisesti lisääntynyt. Kirjanpitorikoksien lisääntymiseen on katsottu johtuvan kirjanpidon laadun laskusta, varsinkin uusilla perustetuilla yhtiöillä. Verorikosten määrän laskun on uskottu johtuvan muun muassa muutoksista verotarkastusten painopisteissä. Norjassa teetetyissä tutkimuksissa ei havaittu merkkejä talousrikosten lisääntymisestä.

Ei voida laatia luotettavaa arviota, miten Suomessa tilintarkastusrajojen nosto tulisi vaikuttamaan talousrikollisuuteen. Saatavilla olevan informaation pohjalta voidaan luotettavasti todeta, että tilintarkastusrajojen nosto tarjoaa yhä useammalle pk-yritykselle mahdollisuuden tarjota harhaanjohtavia talousraportteja ja kiertää veroja. Tarkoituksenmukaisten talousrikosten toteutukseen vaikuttaa ennen kaikkea yleinen riskihyötysuhde. Kaikki yritykset eivät ole valmiita tarkoituksenmukaisesti kiertämään veroja kiinnijäämisen mahdollisuuden takia.

6.3 Yleisluonteinen tarkastus

Vuosina 2017-2018 käytiin vilkasta keskustelua tilintarkastusvelvollisuudesta ja erityisesti tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvojen nostamisesta. Keskustelujen painopiste on usein kohdistunut kustannussäästöihin. Vuonna 2018 julkaistun Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän muistion jälkeen on alettu selvittämään, että voisiko tilintarkastaja varmistaa pienimpien yritysten tilinpäätökset ilman tilintarkastusta. Tilintarkastuslain muutosta koskeneesta hallituksen esitysluonnoksesta annetuissa lausunnoissa useat tahot kannattivat kuitenkin varsinaista tilintarkastusta kevyemmän tarkastusmuodon selvittämistä pienyrityksille (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019). Parhaillaan Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä etsii vaihtoehtoja pienimpien yritysten tilintarkastukselle.

Perinteisesti Suomessa tilinpäätösten informaatio varmennetaan tilintarkastamalla. Kansainväliset tilintarkastusstandardit tunnistavat myös tilintarkastusta suppeamman vaihtoehdon: yleisluonteisen tarkastuksen. Tämän luvun tarkoituksena on esitellä lukijalle mitä yleisluonteinen tarkastus on ja millaisen vaihtoehdon perinteiselle tilintarkastukselle se tarjoaisi tilinpäätösten informaation varmentamisessa.

Yleisluonteinen tarkastus on niin sanottu rajoitetun varmuuden antava toimeksianto, jota säätelee kansainvälinen varmennusstandardi ISRE 2400. Yleisluonteisen tarkastuksen tavoitteena standardin mukaan on hankkia rajoitettu varmuus tilinpäätöksen olennaisesta virheettömyydestä, pääasiallisesti tiedusteluja sekä analyttisiä toimenpiteitä hyödyntäen. Tämä mahdollistaa tarkastuksen suorittajalle johtopäätöksen luomisen ja esittämisen siitä, onko hänen tietoonsa tullut mitään, mikä antaisi hänelle syyntä uskoa, että tilinpäätöstä ei ole kaikilta olennaisilta osilta laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti. Standardin tavoitteena on lisäksi raportoida tilinpäätöksestä kokonaisuutena ja kommunikoida standardin vaatimalla tavalla.

Analyttisillä toimenpiteillä standardissa tarkoitetaan taloudellisen informaation arvioinneilla, joissa analysoidaan sekä taloudellisten että muiden kuin taloudellisten tietojen välillä olevia vakuuttavalta tuntuvia yhteyksiä. Analyttisiin toimenpi-

teisiin kuuluu myös tarvittava tutkiminen, joka kohdistuu tunnistettuihin vaihteluihin tai suhteisiin, jotka ovat ristiriidassa muun relevantin tiedon kanssa tai jotka merkittävästi poikkeavat odotetuista arvoista (International Federation of Accountants 2018a). Yleisluonteinen tarkastus jättää enemmän tilaa tilintarkastajan ammatilliselle harkinnalle ja kokemukselle, sillä sitä yleisluonteiselle tarkastukselle on vähemmän vaatimuksia kuin tilintarkastukselle.

Yleisluonteisessa tarkastuksessa sen suorittaja laatii raportin, jossa esitetään tarkastukseen pohjautuva johtopäätös. Johtopäätöksessä esitetään, että onko tarkastuksessa tullut esiin mitään, mikä antaisi syyn uskoa, ettei tilinpäätöstä kokonaisuutena ole kaikilta olennaisilta osilta laadittu voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti. Koska yleisluonteinen tarkastus on tilintarkastusstandardien mukaista tilintarkastusta huomattavasti suppeampi, ei tämä kuitenkaan vastaa tilintarkastuslausuntoa. Yleisluonteisen tarkastuksen raportin ja sen johtopäätösten tarkoituksena on lisätä aiottujen käyttäjien luottamusta siihen, että tilinpäätös on laadittu sovellettavan tilinpäätösnormiston mukaisesti.

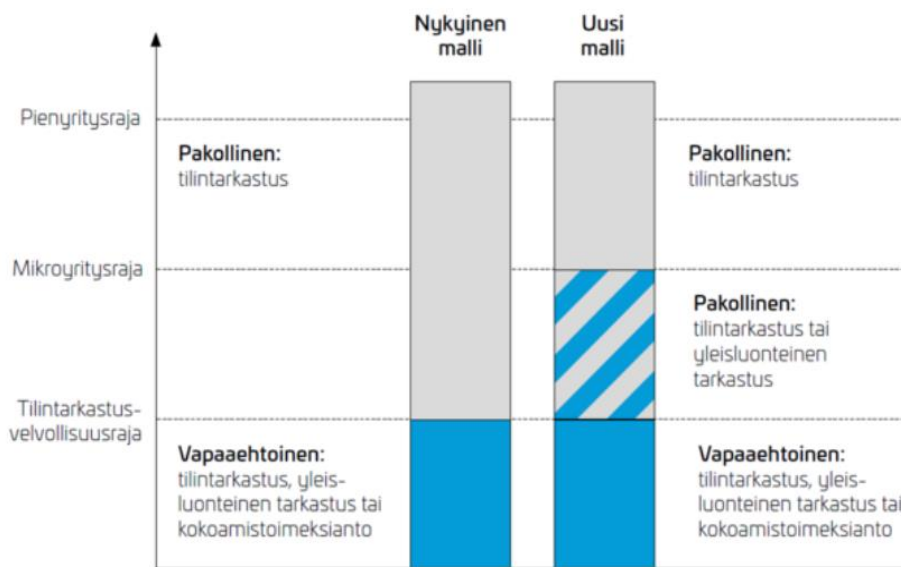
Toimeksiannon suorittajan johtopäätös perustuu siihen, että tarkastaja on hankkinut rajoitetun varmuuden. Toimeksiannon suorittajan raportti sisältää kuvauksen yleisluonteisen tarkastuksen toimeksiannon luonteesta taustaksi raportin lukijoille, jotta näiden on mahdollista ymmärtää johtopäätös. Jos toimeksiannon suorittajan tietoon tulee seikka, joka antaa hänelle syyn uskoa, että tilinpäätös saattaa olla olennaisesti virheellinen, hän suunnittelee ja suorittaa kyseisissä olosuhteissa tarpeellisiksi katsomansa lisätoimenpiteet, jotta hänen on mahdollista tehdä johtopäätös tilinpäätöksestä tämän standardin mukaisesti. (International Federation of Accountants 2018a.)

Aina, kun ei pystytä hankkimaan rajoitettua varmuutta ja toimeksiannon suorittajan raportissa esitettävä varauman sisältävä johtopäätös ei ole kyseisissä olosuhteissa riittävä, standardi edellyttää, että toimeksiannon suorittaja joko jättää esittämättä johtopäätöksen toimeksiannosta annettavassa raportissa tai, silloin kun se on asianmukaista, luopuu toimeksiannosta, jos luopuminen on sovellettavan säädöksen tai määräyksen mukaan mahdollista. (International Federation of Accountants 2018a.)

Ero tarkastuksella saavutettavassa varmuudessa näkyy tilintarkastajan raportoinnin sanamuodossa. Tilintarkastuskertomuksessa lausutaan, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan ja täyttää lakisääteiset vaatimukset. Yleisluonteisesta tarkastuksesta annettavassa raportissa sanotaan, ettei tarkastajan tietoon ole tarkastuksessa tullut mitään sellaista, mikä antaisi hänelle syytä uskoa, ettei tilinpäätös antaisi oikeaa ja riittävää kuvaa. Oikeaa ja riittävää kuvaa peilataan aina tilinpäätöksen laatimista koskeviin säännöksiin. (Laine 2019.)

Tilintarkastuksella ja yleisluonteisella tarkastuksella on yhtäläisyyksiä, sillä niitä säätelee kansainväliset standardit ja ne perustuvat samaan termistöön. Ne ovat myös prosesseiltaan ja toimenpiteiltään samankaltaisia, sillä molemmat edellyttävät tilintarkastajalta perehtymistä asiakkaan toimintaympäristöön sekä liiketoimintaan. Perehtymisen pohjalta tilintarkastaja muodostaa yleisluonteisessa tarkastuksessa käsityksen siitä, missä tilinpäätöksen osissa voisi todennäköisesti esiintyä olennaisia virheitä (Laine 2019). Kuten tilintarkastuksessa, näihin tilinpäätöksen alueisiin tarkastus keskitetään.

Suomen Tilintarkastajat ry on esittänyt, että mikroyrityksille voitaisiin sallia mahdollisuus valita tilintarkastus tai yleisluonteinen tarkastuksen välillä. Tarkoituksena oli, että yhteisöjen olisi edelleen valittava tilintarkastaja tilintarkastuslain edellyttämissä rajoissa, mutta tilinpäätöksen informaatio voitaisiin varmentaa joko tilintarkastuttamalla tai ISRE 2400 standardin mukaisella yleisluonteisella tarkastuksella. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että päätetään kansallisesti, että olisivatko hallinto ja/tai kirjanpito osa yleisluonteisen tarkastusta, sillä kansainväliset tilintarkastusstandardit eivät erikseen mainitse kirjanpitoa tai hallintoa.

Kuvio 3. Nykyinen malli vs. uusi malli. (Raitio 2019a.)

Kuvio 3 selventää hyvin Suomen Tilintarkastajat ry:n ehdotusta. Toteutuessaan muutos antaisi lisää valinnanvapautta noin 30 000 tilintarkastusvelvollisuuden piirissä olevalle osakeyhtiölle (Raitio 2019b).

Yrityksen tilanne vaikuttaa siihen, kumpi tarkastusmuoto, yleisluonteinen tarkastus vai tilintarkastus, olisi yksittäisessä mikroyrityksessä tarkoituksenmukaisempi. Valintaan vaikuttaisi muun muassa yrityksen omistusrakenne ja johto, rahoitusrakenne, taloudellinen tilanne, toimittajat ja asiakkaat, taseen monimutkaisuus, sisäisen valvonnan järjestäminen, yrityksen tulevaisuuden suunnitelmat ja taloushallinnon luotettavuus. Esimerkiksi omistajayrittäjyys, lainarahoituksen vähäisyys ja hyvin hoidettu taloushallinto ovat seikkoja, jotka kokonaisuutena saattaisivat puoltaa yleisluonteisen tarkastuksen valintaa. Yleisluonteinen tarkastus voi siis olla tilintarkastusta tarkoituksenmukaisempi ja aidosti kevyempi vaihtoehto mikroyritykselle. (Raitio 2019a.)

7 Kyselytutkimukset

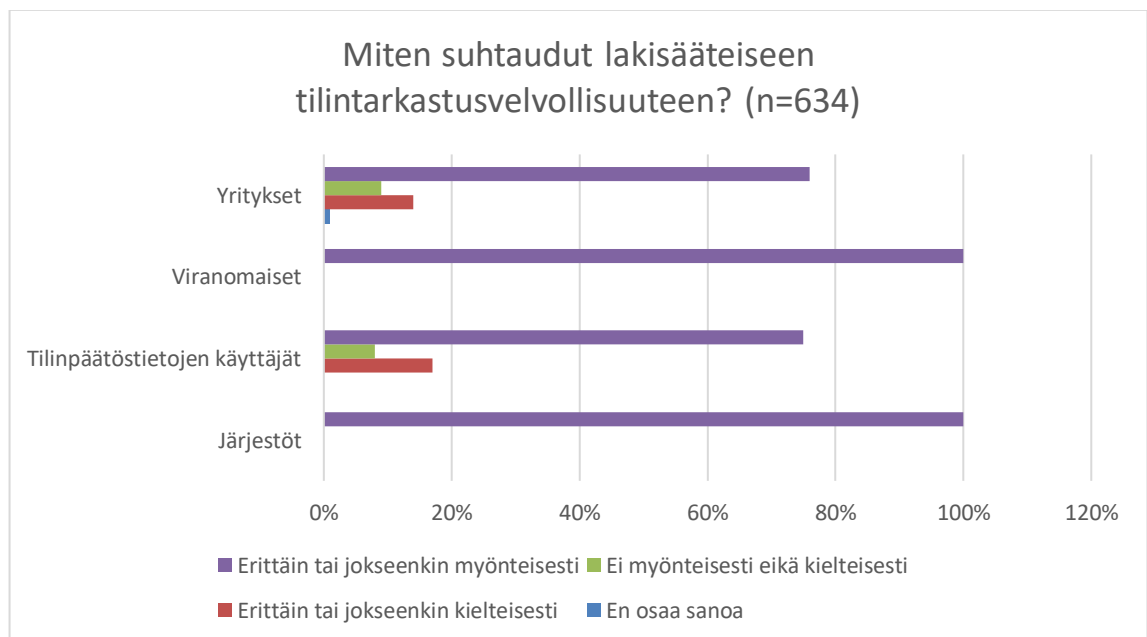
Suomen Tilintarkastajat ry seuraa aktiivisesti tilintarkastukseen liittyviä ajankohdaisia tapahtumia ja päivittää niistä verkkosivuillaan. Tämän lisäksi Suomen Tilintarkastaja ry tekee Aula Research Oy:n avustuksella jäsen- ja sidosryhmäky-

selyitä ajankohtaisista aiheista. Tässä osassa tutkimusta käytetään Suomen Tilintarkastajat ry:n sidos- ja jäsenkyselyitä, sillä ne sisältävät saman asian kuin itse toteutettu kyselytutkimus ja tämän lisäksi Suomen Tilintarkastajat ry:n kyselyiden otoskoot ovat suuremmat. Tällöin voidaan tehdä luotettavampia yleistyksiä ja johdopäätöksiä.

Tutkimuksessa on tullut esille vahvasti tilintarkastuksen hyödyt. Seuraavassa luvussa käsitellään sidosryhmäkyselyn tuloksia liittyen tilintarkastuksen merkitykseen.

7.1 Tilintarkastuksen merkitys

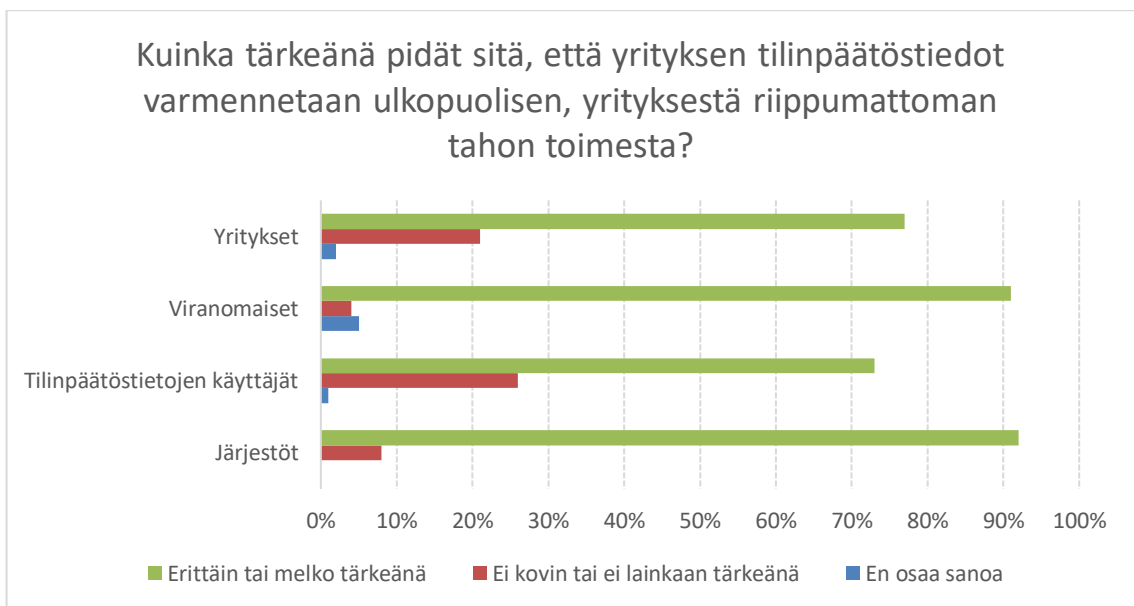
Aula Research Oy (2018b) toteutti Suomen Tilintarkastajat ry:n toimeksiantona sidosryhmäkyselyn, jonka tarkoituksena oli selvittää eri sidosryhmien asenteita lakisääteistä tilintarkastusta kohtaan sekä sen merkitystä sidosryhmille. Kyselyyn Aula Research Oy (2018b) sai yhteensä 766 vastausta. Vastanneista 597 muodostui yritysten omistajista, toimitusjohtajista ja talousjohtajista, 22 viranomaisista, 134 tilinpäätöstietojen käyttäjistä ja 13 liitoista, järjestöistä tai muista yhteistyökumppaneista. Noin 78 prosenttia vastaajista edustaa yritysten näkökulmaa. Kyselyyn vastanneita yrityksiä oli kaikista kirjanpitolain kokoluokista.

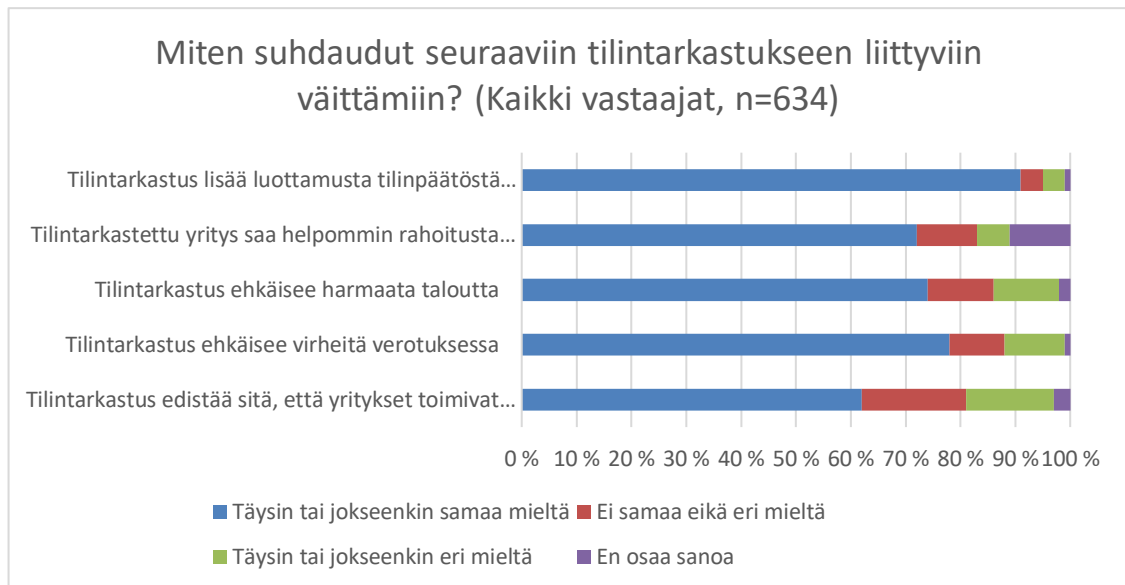
Taulukko 10. Suhtautuminen lakisääteiseen tilintarkastusvelvollisuuteen vastajaryhmittäin. (Aula Research Oy 2018b.)

Taulukko 11. Yritysten suhtautuminen lakisääteiseen tilintarkastusvelvollisuuteen liikevaihtoluokittain. (Aula Research Oy 2018b.)

Taulukko 12. Asenteet tilintarkastusta kohtaan vastaajaryhmittäin. (Aula Research Oy 2018b.)

Taulukko 13. Tilintarkastusta koskevat väittämät. (Aula Research Oy 2018b.)

Kyselyyn vastanneet pitivät yksimielisesti tärkeänä, että ulkopuolinen yrityksestä riippumaton taho varmentaa tilinpäätösten tiedon oikeellisuuden. Suurin osa kyselyyn vastanneista yrityksistä näki lakisääteisen tilintarkastuksen erittäin tai jokseenkin myönteisesti. Tämä tarkoittaa, että noin kolme neljäsosaa kannattaa lakisääteistä tilintarkastusta. Yrityksistä 14 prosenttia suhtautui lakisääteiseen tilintarkastukseen kielteisesti. Odotetusti tätä näkökantaa edusti suurimmilta osin pienemmät yritykset, eli sellaiset yritykset, joiden liikevaihto oli alle miljoona euroa.

Kyselytutkimuksen tulokset vahvistavat tilintarkastuksen merkittävää roolia sekä liike-elämässä että yhteiskunnassa. Tutkimuksen mukaan 91 prosentin mielestä tilintarkastus lisää luottamusta tilinpäätöstä kohtaan. Luotettavat tilinpäätöstiedot toimivat monien päätösten pohjana sekä antaa lisäturvaa yritysten sidosryhmien toiminnalle. Vaikka tilintarkastus ei olisikaan yhtiön omistajille tarpeellista, on tilintarkastuksella merkittävä rooli rahoituksen saamisessa, verotuksen ja kirjanpidon oikeellisuuden varmentamisessa ja harmaan talouden ehkäisemisessä. Kyselyyn vastanneet yritykset ovat ajatelleet samoin, kuten taulukosta 13 on nähtävissä.

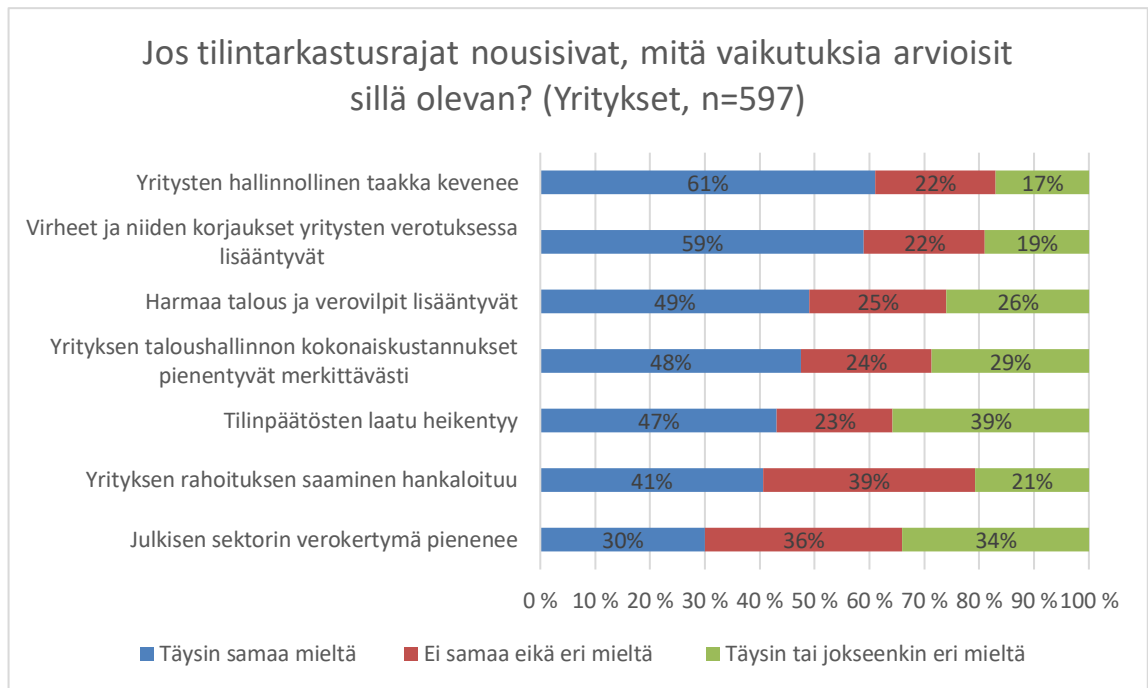
7.2 Tilintarkastusrajojen nosto

Suomen Tilintarkastajat ry:n toimeksiannosta Aula Research Oy (2018a) toteutti Suomen Tilintarkastajat ry:n varsinaisille jäsenille kyselyn liittyen heidän näkemyksiinsä tilintarkastusrajojen mahdollisesta nostamisesta. Kyselyyn vastasi yhteensä 521 tilintarkastajan ammatissa toimivaa jäsentä. Jäsenkyselyn tavoitteena oli tuottaa tietoa muun muassa tilintarkastusrajojen nostamisen vaikutuksia yrityksille ja yhteiskunnalle. Tilintarkastajien näkemysten lisäksi luvussa käsitellään yritysten näkemystä tilintarkastusrajojen noston seurauksista.

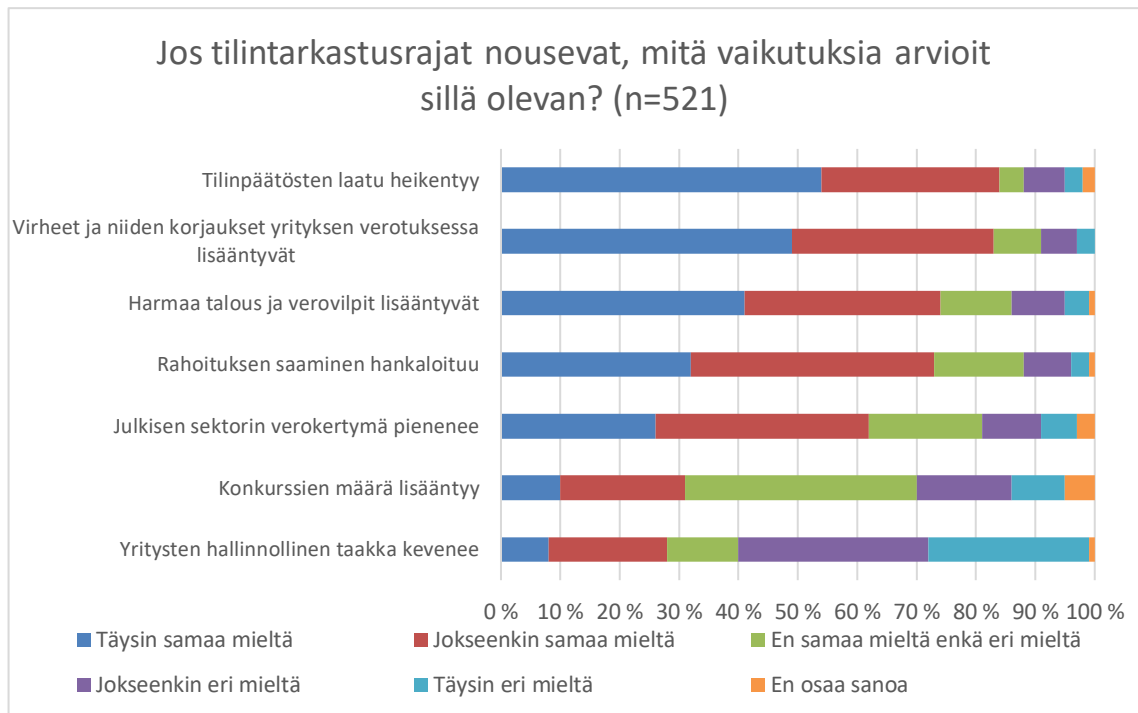
Taulukko 14. Tilintarkastajien näkemykset Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän lakiesitystä kohtaan. (Aula Research Oy 2018a.)

Tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvojen nostaminen ei saanut suosiota tilintarkastajien keskuudessa. Yli 70 prosenttia vastanneista tilintarkastajista suhtautui tilintarkastusrajojen nostamiseen kielteisesti. Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän esitys tilintarkastusrajojen nostamista mikroyritysrajoihin kohtasi suurta vastustusta jo lausuntokierroksella erityisesti tilintarkastusyhteisöiltä ja tilintarkastajilta.

Taulukko 15. Yritysten näkemykset lakimuutoksen vaikutuksista (tilintarkastusrajojen nosto KPL:n mikroyritysrajojen tasolle). (Aula Research Oy 2018b.)

Luvussa 7.1. käsiteltiin Aula Research Oy (2018b) sidosryhmäkyselyä tilintarkastuksen merkityksestä. Kyselytutkimuksessa selvitettiin tämän lisäksi yritysten näkemystä tilintarkastusrajojen nostamisesta kirjanpitolain mikroyrityksen raja-arvojen tasolle. Yrityksiltä kysyttäessä, millaisia vaikutuksia tilintarkastusrajojen nostamisella olisi, yritykset olivat melko yksimielisiä useassakin kohdassa. Yritykset olivat yksimielisiä sen suhteen, että rajojen noston myötä niiden hallinnollinen taakka kevenisi sekä taloushallinnon kokonaiskustannukset pienentyisivät merkittävästi. Yritykset olivat suurimmilta osin yksimielisiä myös lakimuutoksen mahdollisista negatiivisista vaikutuksista. Yrityksistä lähes puolet olivat sitä mieltä, että tilinpäätösten laatu tulisi laskemaan, virheet verotuksessa lisääntyisivät sekä harmaa talous ja verovilpit lisääntyisivät. Arvio tilinpäätösten laadun laskusta sekä verovirheiden ja niiden korjaamisen lisääntyminen on ymmärrettävä ja perusteltavissa, sillä juuri näin kävi Ruotsissa ja Norjassa tilintarkastusrajojen nostamisen jälkeen.

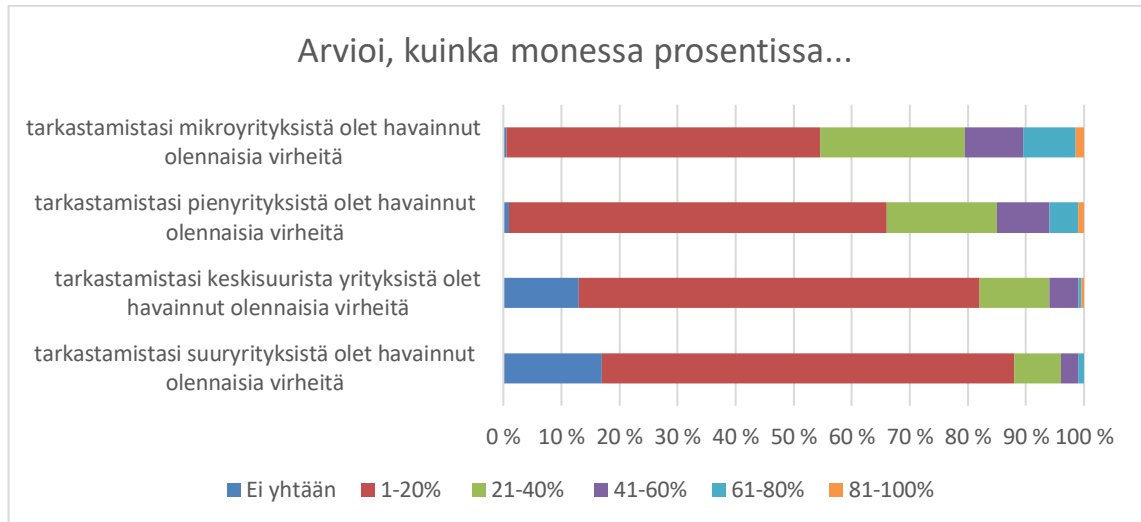

Taulukko 16. Tilintarkastajien näkemykset lakimuutoksen vaikutuksista (tilintarkastusrajojen noston KPL:n mikroyritysrajojen tasolle). (Aula Research Oy 2018a.)

Tilintarkastajien odotukset tilintarkastusrajojen nostamisen vaikutuksista olivat osittain melko yhtenevät yritysten kanssa. Tilintarkastajat olivat samaa mieltä yritysten edustajien kanssa, että lakimuutosten seurauksena tilinpäätösten laatu heikkenisi, virheet ja niiden korjaukset yritysten verotuksessa lisääntyvät, harmaa talous ja verovilpit lisääntyvät. Tilintarkastajat eivät kuitenkaan olleet yhtä vakuuttuneita sen suhteen, että yritysten hallinnollinen taakka tulisi keventymään. Yrityksistä 61 prosenttia oli sitä mieltä, että tilintarkastusrajojen nostaminen mikroyrityksen raja-arvojen tasolle keventäisi yritysten hallinnollista taakkaa. Tilintarkastajista ainoastaan 28 prosenttia oli täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että hallinnollinen taakka keventyisi.

Syitä tilintarkastajien ja yritysten väliseen näkemuseroon on se, että tilintarkastajien mielestä tilintarkastuksesta syntyvät kulut ja hallinnollinen taakka ovat todellisuudessa melko minimaaliset pienyritykselle suhteessa hyötyihin. Tilintarkastajat näkevät, että tilintarkastuskustannukset tulevat säästettyä jo useaan kertaan

havaittujen virheiden korjaamisesta ja ohjeistuksesta. Osa vastaajista on avoimissa kommentteissa esittänyt, että pitkässä juoksussa yritysten hallinnollinen taakka saattaisi tulla kasvamaan tilintarkastuksesta luopumisen myötä.

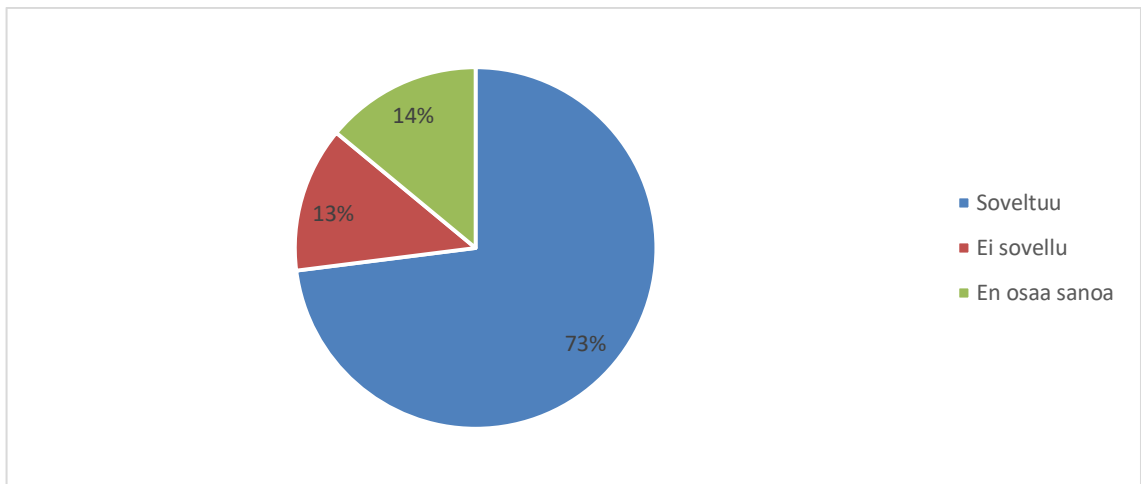
Taulukko 17. Tilintarkastajien arvio havaituista virheistä eri kokoisissa yrityksissä. (Aula Research Oy 2018a.)

Tilintarkastajista joka kuudes ilmoittaa havaitsevansa olennaisia virheitä kirjanpidossa ja/tai tilinpäätöksessä yli 40 prosentissa tilintarkastustoimeksiannoissaan (Aula Research Oy 2018a). Useat tilintarkastajat ovat kommentoineet kyselyn avoimiin kommentteihin, että tilintarkastuksen puuttumisen myötä on odotettavissa, että tilitoimistojen työn ja tilinpäätösten laatu huononisivat. Kuten aiemmin tutkimuksessa on esitetty, ei Suomessa kirjanpitäjänä työskentelylle ole asetettu erilaisia vaatimuksia. Tilintarkastusrajojen noston myötä voidaan olettaa, että taulukon 17 luvut mikroyrityksistä ei tulisi paranemaan, vaan päinvastoin. Tutkimuksissa tilintarkastuksen on havaittu parantavan työntekijöiden sekä kirjanpitäjien huolellisuutta ja laatua, jonka myötä päteviä tilintarkastajia tullaan tulevaisuudessakin tarvitsemaan.

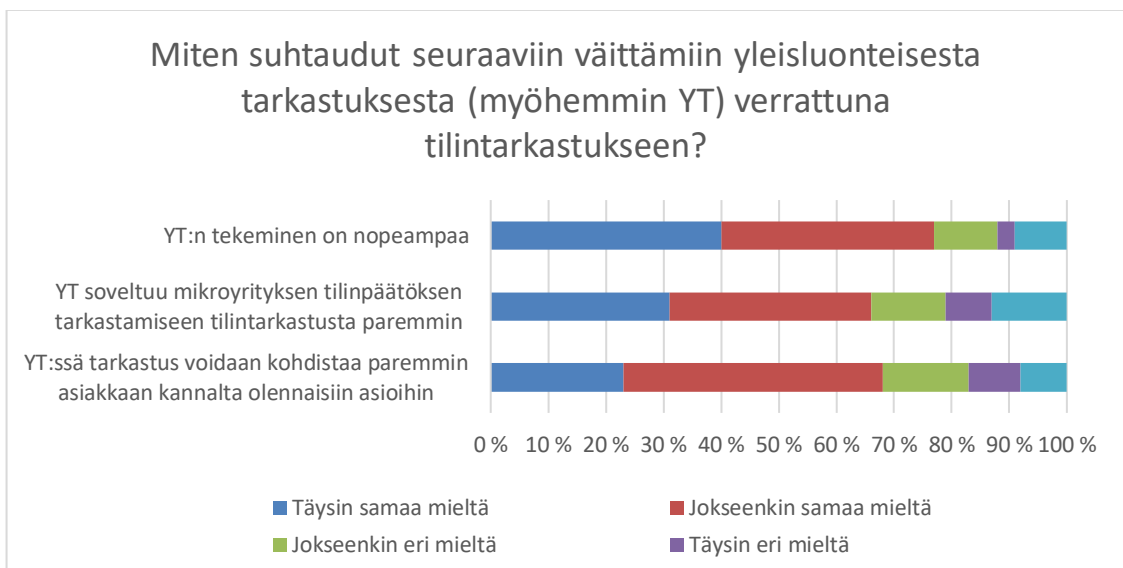
7.3 Yleisluonteinen tarkastus

Suomen Tilintarkastajat ry on hallinnollisen taakan keventämiseksi ehdottanut Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmälle, että nykyiset tilintarkastusrajat ylittäessään mikroyritykset voisivat päättää itse tilintarkastuksen ja yleisluonteisen tar-

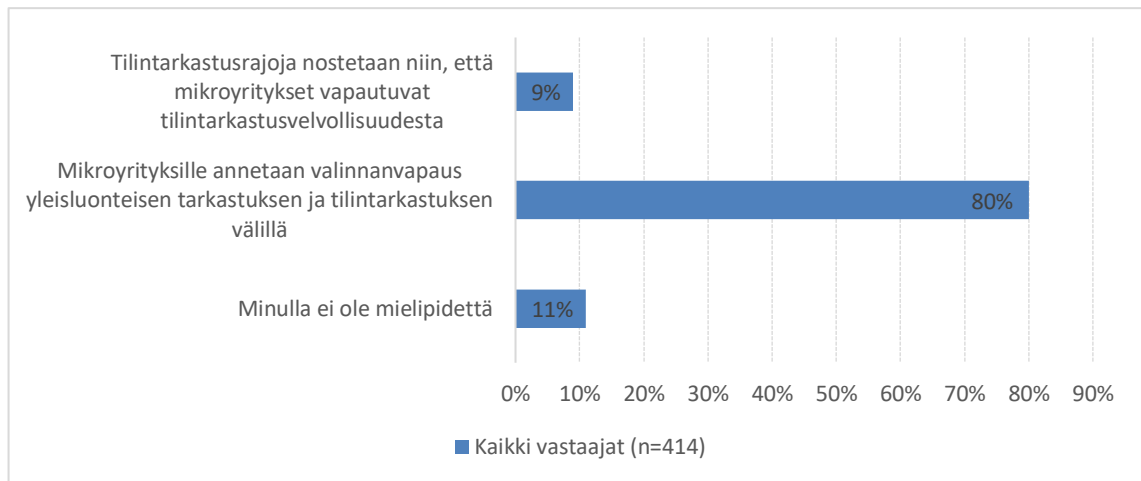
kastuksen välillä. Suomen Tilintarkastajat ry toteutti tilintarkastajajäsenilleen joulukuussa 2019 kyselyn yleisluonteisesta tarkastuksesta. Kyselyn edellisten jäsen- ja sidosryhmäkyselyiden tavoin toteutti Aula Research Oy. Jäsenkyselyn tarkoituksena oli muun muassa selvittää tilintarkastajien tuntemusta yleisluonteisesta tarkastuksesta, kuinka nopeasti he olisivat valmiita tarjoamaan yleisluonteista tarkastusta palveluna, minkälaisiin kohteisiin tilintarkastajista se sopii ja mitä mieltä he ovat yleisluonteisesta tarkastuksesta. Kyselyyn vastasi yhteensä 414 tilintarkastajaa.

Taulukko 18. Soveltuuko yleisluonteinen tarkastus mikroyrityksen tarkastukseen? (Aula Research Oy 2019.)

Taulukko 19. Väittämät yleisluonteisesta tarkastuksesta. (Aula Research Oy 2019.)

Taulukko 20. Jos pitäisi valita, kumpi vaihtoehto olisi mielestäsi parempi? (Aula Research Oy 2019.)

Jo Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmän esityksen lausuntakierroksella useat lausunnonantajat kannattivat ajatusta, että muita vaihtoehtoja pienimpien yritysten tarkastukselle tulisi etsiä. Jäsenkyselyn vastauksista on johdettavissa, että enemmistö tilintarkastajista suhtautuisi myönteisesti yleisluonteiseen tarkastukseen uutena mikroyritysten tilinpäätösten varmennusmallina. Kolme neljästä pitää yleisluonteista tarkastusta soveltuvana mikroyrityksille ja lähes yhtä moni pitää sitä jopa tilintarkastusta parempana varmennustapana mikroyrityksille (Aula Research Oy 2019). Vastaajista 80 prosenttia piti Suomen Tilintarkastajat ry:n esitystä yleisluonteisesta tarkastuksesta parempana vaihtoehtona kuin tilintarkastusrajojen nostamista mikroyritysrajojen tasolle.

Positiivisen suhtautumisen lisäksi suurin osa vastaajista on arvioinut olevansa valmis tarjoamaan yleisluonteista tarkastusta jo vuoden 2020 tilinpäätösten tarkastamiseen.

8 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tilinpäätöksen taloudellisen informaation oikeellisuus on erityisen tärkeää sekä yrityksen sisäisille että ulkopuolisille sidosryhmille. Tilinpäätösten informaatiota käyttäviä sidosryhmiä ovat muun muassa omistajat, rahoittajat, sijoittajat, toimittajat ja viranomaiset. Yritysjohdajat sekä sidosryhmät tekevät merkittäviä päätök-

siä saatavilla olevan taloudellisen informaation pohjalta, minkä vuoksi on olennaista, että tilinpäätökset ja muu saatavilla oleva taloudellinen informaatio on luotettavaa. Paras keino varmentaa luotettavasti tilinpäätöksen oikeellisuus on tarkastuttaa se riippumattomalla tilintarkastajalla. Läpi opinnäytetyön on tullut esiin, että tilintarkastuksella on merkittävä rooli sekä liike-elämässä että yhteiskunnassa.

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut tuottaa tietoa pohjoismaisesta tilintarkastuksesta, pääpainopisteinä Suomi, Ruotsi ja Norja. Vastaavaa tutkimusta ei aiemmin ole laadittu, minkä vuoksi käytössä on ollut lukuisia erikielisiä lähteitä. Opinnäytetyötä on osittain rajoittanut se, että suurin osa Norjaa ja Ruotsia käsittelevistä tutkimuksista on laadittu niiden kotimaisilla kielillä. Opinnäytetyö aloitettiin käsittelemällä tilinpäätöstä yleisesti ja tutkimalla Suomen nykyistä tilintarkastusmallia. Tämän jälkeen käsiteltiin Ruotsin ja Norjan tilintarkastusmalleja sekä, millaisia vaikutuksia tilintarkastusrajojen nostamisella oli tietyillä osa-alueilla: yritysten talous, kirjanpidon ja tilinpäätösten laatu sekä talousrikokset. Nämä osa-alueet käsittelemällä pyrittiin luomaan käsitystä, millaisia vaikutuksia tilintarkastusrajojen nostamisella on sekä yrityksiin että yhteiskuntaan.

On totta, että Suomen nykyiset tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvot ovat varsin matalat, eivätkä ne ole yhtenevät muiden EU-jäsenvaltioiden kanssa. Alhaisten tilintarkastusrajojen taustalla on se, että Suomen yritysraenteesta yli 90 prosenttia muodostuu pelkästään mikroyrityksistä. Tällä hetkellä noin 287 000 suomalaisyrityksestä 60 000 – 75 000 yritystä on lakisääteisen tilintarkastuksen piirissä. Nostamalla tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvoja mikroyritysten raja-arvoihin, lähes puolittuisi lakisääteisen tilintarkastuksen piirissä olevien yritysten lukumäärä, sillä ainoastaan noin 30 000 yritystä olisi tällöin tilintarkastusvelvollisuuden piirissä.

Tilintarkastuksen hyödyllisyyttä kyseenalaistetaan usein sellaisten yritysten osalta, joissa omistajat osallistuvat aktiivisesti yrityksen operatiiviseen toimintaan. Tällöin tilintarkastuksen perimmäinen tarkoitus, eli yritysjohdon valvominen ja taloudellisen informaation oikeellisuuden varmentaminen omistajille, ei toteudu. Vaikka tilintarkastaja on ensisijaisesti yrityksen omistajien edustaja, ei ti-

tilintarkastuksen merkitystä sidosryhmille ja yhteiskunnalle tule unohtaa. Tilintarkastuksen myötä sidosryhmät, kuten rahoittajat, velkojat, sopimus Kumppanit, viranomaiset ja jopa työntekijät, saavat tietoa, jonka luotettavuutta he eivät itse kykenisi varmentamaan.

Tilintarkastusta ajateltaessa tulee usein ensimmäisenä mieleen siitä aiheutuva hallinnollinen taakka ja kustannukset. Tällöin unohdetaan kustannusten ja hallinnollisen taakan vastinpari: hyödyt. Tilintarkastusrajojen nostamisen yhteydessä tuleekin määrittää, kenen etuja tilintarkastuksella ja mahdollisella lakimuutoksella ajetaan. Mikäli rajojen nostoa perustellaan pelkästään mikroyritysten näkökulmasta, olisi lakimuutos enemmän oikeutettu. Tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvojen nostaminen ei kuitenkaan vaikuttaisi pelkästään mikroyrityksiin, vaan myös yhteiskuntaan ja mikroyritysten sidosryhmiin.

On selvää, että tilintarkastusrajojen nostaminen ja sen myötä tilintarkastuksesta luopuminen tuo pienimille yrityksille hetkellisiä kustannussäästöjä ja niiden hallinnollinen taakka keventyisi. Varsinkin sellaisten yhteisöjen, joilla ei ole tarvetta ulkopuoliselle rahoitukselle ja niiden omistajat osallistuvat aktiivisesti operatiiviseen toimintaan, hallinnollinen taakka keventyisi. Tilintarkastusrajojen nostaminen lisäisi yritysten vapautta ja vastuuta omasta toiminnastaan.

Ruotsin lakimuutoksen jälkeiset yritysکوhtaiset kustannussäästöt vaihtelivat keskimäärin 1 000 ja 1 500 euron välillä. Tämän lisäksi Ruotsissa havaittiin, että tilintarkastuksesta luopumisella ei ollut parantavaa vaikutusta yritysten kannattavuuteen. Norjassa lakimuutoksen jälkeiset saavutetut kustannussäästöt vaihtelivat 1 500 ja 2 100 euron välillä. Oletettavasti myös Suomessa tilintarkastuksesta luopumisella saatavat keskimääräiset nettokustannussäästöt sijoittuisivat 1 000 ja 2 000 euron välille. Suurelle osalle nykyiset tilintarkastusrajat ylittävälle yhteisöille tällaiset kustannussäästöt ovat melko vähäiset sen kannattavuuden kannalta. Varsinkin, kun samaan hintaan yritykset säästyvät olennaisilta virheiltä tilinpäätöksessään ja taloudellisessa informaatioissaan sekä saavat muitakin hyötyjä.

Tutkimuksissa on havaittu, että tilinpäätösten sekä kirjanpidon laatu laskivat huomattavasti tilintarkastuksesta luopumisen myötä. Suomalaisten kirjanpitäjien

osaaminen on vaihtelevaa. Heidän työntekoansa ei ole säännelty mitenkään ja ainoastaan noin viidesosa tilitoimistoalalla työskentelevistä on suorittanut KLT-tutkinnon. Tilintarkastajan olemassaolon on havaittu lisäävän työntekijöiden huolellisuutta sekä sillä on havaittu olevan vähentävä vaikutus väärinkäytöksiin. Varsinkin mikroyritysten taloushallinto on järjestetty siten, että sama henkilö voi hoitaa useaa eri toimenkuvaa samanaikaisesti, eli niissä on usein vaarallisia työyhdistelmiä. Kun kirjanpidon sekä tilinpäätösten laatu heikentyy ja niihin alkaa kertymään mahdollisia olennaisia virheitä, on vain ajankysymys, milloin yritys joutuu maksumieheksi. Uudet korotetut tilintarkastusrajat ylittäessä tai verotarkastukseen joutumisen myötä kertyneet virheet joudutaan usein korjaamaan ja maksamaan. Tällöin hetkelliset kustannussäästöt saattavat tulla maksettavaksi jopa moninkertaisina.

Tilintarkastusrajojen nostamisen vaikutuksia talousrikosten määrään ei voida arvioida luotettavasti. On muistettava, että tilintarkastus ei poissulje mahdollisuutta talousrikoksille, mutta jo pelkkä tietoisuus tilintarkastettavana olemisesta voi vähentää yritysten tietoisien talousrikosten tekoa. Ruotsissa havaittiinkin, että lakimuutoksen ja muiden helpotusten myötä talousrikosten teko olisi helpottunut ja lisäksi se oli vaikeuttanut viranomaisten työtä niiden löytämisessä.

Opinnäytetyössä käsitellyt kyselytutkimukset todensivat tilintarkastuksen merkittävää roolia yhteiskunnassa. Tilintarkastajat näkivät yrityksiä kriittisemmin tilintarkastusrajojen nostamisen. On ymmärrettävää, että tilintarkastajat eivät voi olla täysin objektiivisia käsiteltäessä tilintarkastusvelvollisuutta, sillä kyse on heidän työstään. Tilintarkastajat tuntevat kuitenkin parhaiten alan ja näkevät jatkuvasti tilinpäätöksissä erilaisia virheitä. Tämän takia heidän näkemyksillään on merkittävää painoarvoa.

Tilintarkastusrajojen nostamista ei voida perustella ainoastaan mikroyritysten näkökulmasta. Taloudellisen informaation oikeellisuus vaikuttaa olennaisesti myös sidosryhmiin, kuten rahoittajiin, sijoittajiin sekä yhteiskuntaan. Opinnäytetyössä käsitellyt asiat huomioiden, voidaan todeta, että tilintarkastusrajojen nostamisella saadut kustannussäästöt eivät ole niin merkittäviä, että niiden takia kannattaisi

riskeerata tilinpäätösten luotettavuus ja laatu. Tämän takia tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvojen nostaminen ei ole paras tapa saada aikaan kustannussäästöjä mikroyrityksissä sekä keventää niiden hallinnollista taakkaa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena ei ollut tuoda uusia näkökulmia aiheeseen esimerkiksi haastatteleamalla eri tahoja, kuten yritysjohtoa ja viranomaisia. Jatkotutkimuksena tälle tutkimukselle voitaisiin laatia erillinen kartoittava kyselytutkimus yrityksille, viranomaisille, tilinpäätösten käyttäjille sekä järjestöille. Erillisellä ja itse laaditulla kyselytutkimuksella voitaisiin saada uusia näkökulmia aiheeseen.

Yleisluonteinen tarkastus tarjoaa mikroyritysten taloudellisen informaation varmentamiselle varteenotettavan vaihtoehdon. Toisena jatkotutkimuksena olisi hyvä selvittää yleisluonteista tarkastusta: saadaanko sillä tarkoituksenmukaisemmin kevennettyä mikroyritysten hallinnollista taakkaa? Yleisluonteinen tarkastus on otettu käyttöön jossain muodossa käyttöön Virossa ja Tanskassa. Jatkotutkimuksessa voisi selvittää millaisia kokemuksia Tanskan ja Viron yleisluonteisen tarkastuksen käyttöönotossa on ollut.

Lähteet

- Aakala, H. 2006. Tilintarkastuksen arvo pienyrityksille – Yritysjohdon näkökulma. Tampereen yliopisto. Laskentatoimen koulutusohjelma. Pro Gradu –tutkielma.
- Ahjos, H. 2012. Tilintarkastuksen hyöty pk-yritykselle yrityksen päätöksentekijän näkökulmasta. Aalto-yliopiston julkaisusarja KAUPPA + TALOUS 5/2012. Tieto- ja palvelutalouden laitos.
- Alakare, S. & Soro, A. 2018. Tilintarkastusvelvollisuuteen esitetään muutoksia. Tilisanomat 2/2018. <https://tilisanomat.fi/tilintarkastus/tilintarkastusvelvollisuuteen-esitetaan-muutoksia>. Luettu 17.10.2019.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino 2011.
- Allee, K. & Yohn, T. 2007. The Demand For Financial Statements in an Unregulated Environment: An Examination of the Production and Use of Financial Statements by Privately-Held Small Businesses. *The Accounting Review*, 84.
- Aula Research Oy. 2019. Jäsenkysely yleisluonteisesta tarkastuksesta. Suomen Tilintarkastajat Ry 2019.
- Aula Research Oy. 2018a. Jäsenkysely tilintarkastusrajoista. Suomen Tilintarkastajat Ry 19.4.2018.
- Aula Research Oy. 2018b. Sidosryhmäkysely tilintarkastuksen merkityksestä. Suomen Tilintarkastajat Ry 26.9.2018.
- Baldaccino, P. & Tabone, N. 2003. The statutory audit of owner-managed companies in Malta. *Managerial Auditing Journal* 18.
- Blackwell, D., Noland, T. & Winters D. 1998. The value of auditor assurance: Evidence from loan pricing. *Journal of Accounting Research*, 36.
- Brønnøysundregistrene. 2015a. Fortsatt stor vekst i nye aksjeselskap – færre NUF. <http://www.brreg.no/presse/pressemeldinger/2015/01/foretaksreg14.html>. Luettu 9.1.2020.
- Brønnøysundregistrene. 2015b. Nyregistrert og slettede foretak 2013 og 2014 og bestand pr. 31.12.2014. http://www.brreg.no/presse/pressemeldinger/2015/01/foretaksreg14_n.html. Luettu 9.1.2020.
- Dedman, E., Kausar, A. & Lennox, C. 2014. The Deman for Audit in Private Firms: recent large-sample evidence from the UK. *The European Accounting Review*, 23(1).
- Downing, J. & Langli, J. 2018. Audit exemptions and compliance with tax and accounting regulations. *Accounting and Business Research*.

Economifakta, 2010. Företagens storlek.
<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Foretagande/Naringslivet/Naringslivets-struktur>. Luettu 24.11.2019.

Ekobrottsmyndigheten, 2016. Effekter på den ekonomiska brottsligheten efter avskaffandet av revisionsplikten för mindre aktiebolag. Ekobrottsmyndigheten rapporten.

Euroopan parlamentti. 2019. Euroopan talousalue, Sveitsi ja pohjoiset alueet.
<http://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/169/euroopan-talousalue-sveitsi-ja-pohjoiset-alueet>. Luettu 9.1.2020.

Fallan, E., Antonsen, S., Fallan, L. & Olsen, T-E. 2018. Abolition of Statutory Audit Obligation of Small Limited Liability Companies in Norway. Should Tax Evasion Inclined Industries be Expected? International Journal of Accounting and Taxation 2018, vol 6., no 1.

Federation of European Accountants, 2016. Audit exemption thresholds in Europe. Publications, Audit. <https://www.accountancyeurope.eu/publications/1605-audit-exemption-thresholds/>.

Finanstilsynet, 2017. Guidance to applicants for authorization as external accountant. <https://www.finanstilsynet.no/en/licensing/external-accounting/guidance-to-applicants-for-authorisation-as-external-accountant/>. Luettu 22.4.2020.

Haaramo, V., Honkamäki, T., Kampman, H., Koila, T., Mäkikangas, L., Niemistö, A., Paski, J., Rekola, M., Rönkkö, J., Vierros, H. & Yli-Rantala, R. 2018. Kirjanpitolaki – normeista käytäntöön. Suomen Tilintarkastajat. St-Akatemia Oy 2018.

Halonen, K & Steiner, M-J. 2009. Tilintarkastusprosessi käytännössä. Helsinki: Talentum Media cop. 2009.

Harmaa talous & talousrikollisuus. 2020. Harmaan talouden mittaaminen. <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/laajuuus/harmaan-talouden-mittaminen/>. Luettu 22.2.2020.

HE 194/2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

Hertsi, A. 2018a. Ruotsilla kehnot kokemukset tilintarkastuksen vapauttamisesta - haitat etuja suuremmat. Kauppalehti. <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/ruotsilla-kehnot-kokemukset-tilintarkastuksen-vapauttamisesta-haitat-etuja-suuremmat/8d0cb655-fdf7-3156-bc8a-7cc7bfddb2d4>. Luettu 16.10.2019

Hertsi, A. 2018b. TEM pohtii kevennettyä tilintarkastusta mikroyrityksille. Kauppalehti. <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/tem-pohtii-kevennettya-tarkastusta-mikroyrityksille/21c267b1-0132-448c-865d-fae349ea4b56>. Luettu 10.9.2019.

- Horsmanheimo, P. & Steiner, M-L. 2017a. Tilintarkastus: asiakkaan opas. Helsinki: Alma Talent 2017.
- Horsmanheimo, P. Kisanlahti, T. & Steiner, M-L. 2017b. Tilintarkastuslaki ja EU:n uudistunut tilintarkastussääntely: kommentaari. Helsinki: Alma Talent 2017.
- Huq, A., Hartwig, F. & Rudholm, N. 2018a. Do audited firms have lower cost of debt? HUI Working Paper Series, number 132.
- Huq, A., Daunfeldt, S-O., Hartwig, F. & Rudholm, N. 2018b. Free to choose: Do voluntary audit reforms increase employment growth? HUI Working Paper Series, number 131.
- Höglund, H. & Sundvik, D. 2018a. Do auditors constrain intertemporal income shifting in private companies? Accounting and Business Research, forthcoming.
- Höglund, H. & Sundvik, D. 2018b. Tilintarkastuksen vaikutus voitonsiirtoon verokannan laskemisen yhteydessä. Suomen Tilintarkastajat ry. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/tilintarkastuksen-vaikutus-voitonsiirtoon-verokannan-laskemisen-yhteydessa>. Luettu 13.2.2020.
- International Federation of Accountants. 2019; käänös Suomen Tilintarkastajat ry. ISA-standardien soveltaminen pk-yhteisöjen tilintarkastuksessa. Suomen Tilintarkastajat ry. Helsinki: ST-Akatemia Oy 2019.
- International Federation of Accountants. 2018a; käänös: Suomen Tilintarkastajat ry. Kansainväliset tilintarkastusalan standardit: eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille ja kansainväliset laadunvalvontaa, tilintarkastusta, yleisluontoista tarkastusta, muita varmennuspalveluja ja liitännäispalveluja koskevat standardit ja muut ohjeet 2018. Helsinki: ST-Akatemia.
- International Federation of Accountants. 2018b. Norway – Member organizations. <https://www.ifac.org/about-ifac/membership/country/norway>. Luettu 9.1.2020.
- Johansson, S. & Sjörgren, F. 2013. Reasons for Voluntary Audit in Sweden. University of Gothenburg, School of Business Economics and Law. Master's thesis.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä - Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.
- Keskusrikospoliisi. Rahanpesun selvittelykeskus, 2019. Rahanpesun selvittelykeskuksen puolivuosisikatsaus 2019.
- Laine, R. 2019. Yleisluonteinen tarkastus on tilintarkastusta kevyempi. Suomen Tilintarkastajat Ry. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen->

asiantuntijoille/yleisluonteinen-tarkastus-on-tilintarkastusta-kevyempi. Luettu 30.12.2019.

Laine, R. 2018. Näin luet osakeyhtiön tilintarkastuskertomusta. Suomen Tilintarkastajat ry. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/talouden-ammattilaisille/nain-luet-osakeyhtiön-tilintarkastuskertomusta>. Luettu 3.2.2020.

Langli, J. 2015. Evaluation of a change in the Norwegian legislation: The effect of making audit voluntary for small firms. BI Norwegian Business School. Oslo.

Lennox, C. & Pittman, J. 2011. Voluntary Audit versus Mandatory Audits. The Accounting Review Vol. 86, no. 5.

Leppiniemi, J. & Kaisanlahti, T. 2018. Pienyhtiön tilinpäätös – Säännökset ja hallituksen vastuu. Helsinki: Alma Talent Oy 2018.

Leppiniemi, J. & Leppiniemi, R. 2010. Pieni kirjanpitovelvollinen: Kirjanpito ja tilinpäätös. Helsinki: Talentum Media cop. 2010.

Mähönen, J. 2016. Hallinnon tarkastus: Mitä tilintarkastaja voi jättää tarkastamatta? Tilisanomat. <https://tilisanomat.fi/tilintarkastus/hallinnon-tarkastus-mita-tilintarkastaja-voi-jattaa-tarkastamatta>. Luettu 12.2.2020.

Nikulainen, R. 2019. Tilintarkastuksen laatu rajoitetun varmuustason kontekstissa – Tilintarkastajan näkökulma. Turun yliopisto. Laskentatoimen ja rahoituksen koulutusohjelma. Pro Gradu -tutkielma.

Ojala, H., Collis, J., Kinnunen, J., Niemi, L. & Troberg, P. 2016. The demand for voluntary Audit in micro-companies: Evidence from Finland. International Journal of Auditing.

Orjala, J. 2015. Verotarkastus – yleisimmät havainnot toistuvat. Tilisanomat 1/2015. <https://tilisanomat.fi/verotus/verotarkastus-yleisimmat-havainnot-toistuvat>. Luettu 22.2.2020.

Piispanen, J. 2019. Tilintarkastusvelvollisuuden rajojen korottaminen – Vaikutukset yritysten näkökulmasta. LUT-Yliopisto. Laskentatoimen koulutusohjelma. Pro Gradu -tutkielma.

PwC Suomi. 2016. Uudistuneen kirjanpitolain ja -asetuksen säännökset. PricewaterhouseCoopers Suomi, uutishuone. <https://uutishuone.pwc.fi/uudistuneen-kirjanpitolain-ja-asetuksen-saannokset/>. Luettu 23.12.2019.

Raitio, J. 2020. Yleisluonteinen tarkastus saa kannatusta. Profiitti 1/2020.

Raitio, J. 2019a. Tarkoituksenmukaisempaa tarkastusta: vaihtoehdoksi yleisluonteinen tarkastus. Suomen Tilintarkastajat Ry. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/tarkoituksenmukaisempaa-tarkastusta-vaihtoehdoksi-yleisluonteinen-tarkastus>. Luettu 16.12.2019.

Raitio, J. 2019b. Yleisluonteinen tarkastus lisäisi mikroyhtiöiden valinnanvapautta. Suomen Tilintarkastajat Ry. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/yleisluonteinen-tarkastus-lisaisi-mikroyhtioiden-valinnanvapautta>. Luettu 16.12.2019

Rasinaho, K. 2019. Osakeyhtiön tilinpäätösmalli 2019. Helsinki: ST-Akatemia 2019.

Riksrevisionen, 2017a. Abolition of audit obligation for small limited companies – A reform where costs outweigh benefits. Tiivistelmä.

Riksrevisionen, 2017b. Avskaffandet av revisionsplikten för små aktiebolag – en reform som kostar mer än den smakar. Koko rapporti.

Ruuska, R. 2019. Hallinnon tarkastus – täsmennystä kiitos! Suomen Tilintarkastajat ry. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/hallinnon-tarkastus-tasmennysta-kiitos>. Luettu 8.2.2020.

Ruuska, R. 2018. Tilintarkastaja väärinkäytösten estäjänä asunto-osakeyhtiössä. Suomen Tilintarkastajat ry. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/blogi/tilintarkastuksen-asiantuntijoille/tilintarkastaja-vaarinkaytosten-estajana-asunto-osakeyhtiossa>. Luettu 26.4.2020.

Starte-AS. 2019. How to incorporate in Norway. <https://starte-as.no/aksjeselskap/how-to-incorporate-in-norway/>. Luettu 12.1.2020.

Suomen Tilintarkastajat. 2019. Tilintarkastajan raportointi. Helsinki: ST-Akatemia 2019.

Suomen Tilintarkastajat ry. 2019a. Tilintarkastajilta vahva tuki yleisluonteiselle tarkastukselle. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/toimintamme/ajankohtaista/uutisia/tilintarkastajilta-vahva-tuki-yleisluonteiselle-tarkastukselle>. Luettu 22.12.2019.

Suomen Tilintarkastajat ry. 2019b. Yleisluonteinen tarkastus. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/yleisluonteinen-tarkastus>. Luettu 30.12.2019.

Suomen Tilintarkastajat ry. 2018a. Kysely yrityksille: Tilintarkastusvelvollisuuden poistaminen mikroyrityksiltä lisäisi harmaata taloutta. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/toimintamme/ajankohtaista/uutisia/kysely-yrityksille-tilintarkastusvelvollisuuden-poistaminen-mikroyrityksilta-lisaisi-harmaata-taloutta>. Luettu 30.12.2019.

Suomen Tilintarkastajat. 2018b. Tilintarkastaja havaitsee olennaisia virheitä joka neljännessä tilinpäätöksessä. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/toimintamme/ajankohtaista/uutisia/tilintarkastaja-havaitsee-olennaisia-virheitä-joka-neljannessa-tilinpaatoksessa>. Luettu 30.12.2019.

Suomen Tilintarkastajat ry. 2018c. Ruotsissa luovuttiin pienten yritysten tilintarkastusvelvollisuudesta, mitä siitä seurasi? <https://www.suomentilintarkastajat.fi/toimintamme/ajankohtaista/uutisia/ruotsissa-luovuttiin-pienten-yritysten-tilintarkastusvelvollisuudesta-mita-siita-seurasi>. Luettu 15.8.2019.

Suomen Tilintarkastajat ry. 2018d. Tilintarkastusrajojen nostamiselle voimakasta vastustusta. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/toimintamme/ajankohtaista/uutisia/tilintarkastusrajojen-nostamiselle-voimakasta-vastustusta>. Luettu 2.2.2020.

Suomen Tilintarkastajat ry. 2017. Mitä tilintarkastus on? <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/mita-tilintarkastus-on>. Luettu 6.1.2020.

Suomen Tilintarkastajat ry. 2017b. Miksi tilintarkastus tehdään? <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/miksi-tilintarkastus-tehdaan>. Luettu 6.1.2020.

Suomen Tilintarkastajat ry. 2017c. Mitä on hyvä tilintarkastustapa? <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/mita-on-hyva-tilintarkastustapa>. Luettu 8.4.2020.

Suomen Tilintarkastajat ry. 2017d. Tilintarkastuksesta raportoiminen. <https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/mita-tilintarkastus-on/tilintarkastuksesta-raportoiminen>. Luettu 6.5.2020.

Suomen Yrittäjät, 2019. Yrittäjyys Suomessa. <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/yrittajyys-suomessa-316363>. Luettu 10.9.2019.

Suomen Yrittäjät, 2018a. Lausunto tilintarkastusrajojen nostoa koskevasta hallituksen esityksestä. <https://www.yrittajat.fi/statement/596189-lausunto-tilintarkastusrajojen-nostoa-koskevasta-hallituksen-esityksesta>. Luettu 17.10.2019.

Suomen Yrittäjät, 2018b. Yrittäjyystilastot. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/yrittajyystilastot_2020.pdf. Luettu 12.4.2020.

Taloushallintoliitto. 2017a. Mikro- ja pienyrityksen tilinpäätös – yhtäläisyydet ja erot. <https://taloushallintoliitto.fi/ajankohtaista/mikro-ja-pienyrityksen-tilinpaatos-yhtalaisyydet-ja-erot-11012017>. Luettu 23.12.2019.

Taloushallintoliitto. 2017b. Taloushallintoala Suomessa. <https://taloushallintoliitto.fi/tietoa-meista/tutkimuksia-ja-tietoa-alasta/tilitoimistoala-suomessa>. Luettu 26.4.2020.

Tilintarkastuslaki 18.9.2015/1141.

Tomperi, S. 2018. Tilintarkastus: Normeista käytäntöön. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy 2018.

Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019. Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmisteleva työryhmä. <https://tem.fi/hankesivu?tunnus=TEM007:00/2019>. Luettu 16.12.2019.

Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018a. Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä tilintarkastuslain 2 luvun 2§:n muuttamiseksi. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/cad66b65-37d2-4abb-a858-c9c01b1f0446/LAUSUNTOPYYNTO_20180822115414.pdf. Luettu 11.12.2019.

Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018b. Lausuntoyhteenveto. HE tilintarkastuslain muuttamiseksi – tilintarkastusvelvollisuuden rajat. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/ca48d2b2-f10e-4428-949c-0bd78571dc17/JULKAISU_20181116113236.pdf. Luettu 11.12.2019.

Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018c. Lausuntoyhteenveto. Työryhmän muistio tilintarkastuslain määrätyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä.

Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018d. Työryhmän muistio tilintarkastuslain määrätyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä.